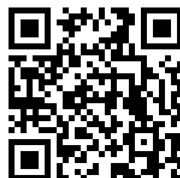
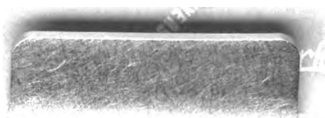

UC-NRLF
B 4 593 931

VLADIMIR NAZOR

ARKUN

VLAD. NAZOR:

ARKUN

PRIČA IZ SLAVENSKE PROŠLOSTI

U ZAGREBU.
KNJIŽEVNA NAKLADA MIRKA BREYERA.
1920.

„TIPOGRAFIJA" GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD D. D. ZAGREB

DIO PRVI:

SVANTEVIDOV GOD.

302

I.

Bilo je to davno, na ostrvu Rani, pred gradom Arkunom, a u dan kasnog ljeta, kad se za žetvom i vršidbom slavio god boga Svantevida.

Gasile se jutarnje zvijezde, i zora je svitala nad morem. Mnoštvo ljudi budilo se oda sna u selu Podgradu. Morali su svi skupa ući u grad u času, kad sunce ističe na pučini, pa su se žurili, da ne zakasne. Ostavljahu drvene kućice i staje; izlažahu iz šatora podignutih okolo sela; dizahu se s kolâ, gdje bijahu proboravili noć; verahu se iz šušnja, u kojemu su one noći dočekali zoru toga velikog dana.

I ti su putnici bili stigli sa sviju krajeva ostrva i obližnjega kopna pješke, jašeći na konjima i vozeći se na kolima, koji sami, koji u povorci, koji u hrpama i gomilama, a svatko je nešto nosio, vozio ili vukao. — Rance je bilo najlakše prepoznati po glavi obrijanoj i ošišanoj, po tijelu nisku i čvrstu, po puti garavoj od sunca i mora i po brazgotinama mnogih rana dobivenih u obrani od neprijatelja i u gusarenju po obalama Danske i Švedske. — Tanani i hitri Ljutići nosili su u svojim malenim sivim očima svu plahovitost i sav nemir mora uz obalu izmedju uvora Reknice i Odre. — Prekopjenci i Ratari bijahu kosmate ljudine teška hoda i tromih kretnja. Išli su malko pognuti, kao da se i sada prignuše upirući o ručice plugovâ, kojim su orali masnu zemlju uz bregove Pjene i Tolenca. Oči su im bile mutnomodre kao i voda njihovih rijeka, samo je u zjenama Ratarâ bljeskala ponosna svijest, da su oni iza Ranacâ najbliži Izvoru svake sreće, jer je nasred njihova grada stajao u lijepu hramu kip Svarožića, najmilijeg izmedju svih bogova na kopnu arkunskome božanstvu. — Kretnje Bodrića, visokih i mršavih ljudi s brijega Travne u pomorskoj zemlji, gdje sunce za-

pada, bijahu nalik na kretnje progonjenih životinja; mržnja im virila iz očiju, gorčina im krivila usta. Oni kao da nisu mogli ukrotiti i uspavati bijes, što se u njima propinjao protiv kneza Pribislava, koji bijaše do tri puta dignuo krvav ustanak na zator Germana i kršćanskih svećenika, da naposljetku sâm klekne pred krvnikom sviju Bodrića, pred knezom Henrikom Lavom, i poljubi u gradu Zverinu prsten na ruci biskupu Bernu. Njihova je mržnja bila tako velika, da se bijahu pomirili s Vagrima i Polabljanima u očekivanju kakvog novog Kruta ili Niklota, koji će ih pozvati da potjeraju tudjinca, da kazne odmetnike i sagrade iznova porušene hramove, naprave nove kipove starih, prognatih bogova. — Primoraca je bilo malo, jer su se njihovi knezovi, Bogislav i Kazimir, branili od svoga gospodara Henrika Lava lukavstvom; oni su samo kradimice slali na Ranu vjernike i žrtve bogovima, oružje kralju Tetislavu u Karencima i darove žrecu Gloginji u Arkunu.

Putnici su ostavljali u selu kola, konje i volove, gotovi da sami nose i vuku u Arkun samo ono što će darovati božanstvu.

Udariše uza strminu, sidjoše u dočić, popeše se iznova te se svi nadjoše na nekoj čistini.

Arkun je već stajao pred njima.

Vidjelo se samo nekoliko nizova brežuljaka, koji su se u liku širokih valovitih stuba dizali naglo prema istoku, sijekući poprijeko širok jezik zemlje, što se pružao na pučini morskoj. Na najvišoj stepenici tih golemih stuba dizao se orijaški nasip. On je sprečavao pogled na pučinu, gdje je zora upravo svitala, pa je bio sav mračan, a pričinjalo se, kao da raste izlazeći iz sjene i tame, što su još ležale pod njegovim nogama i u docima izmedju grada i sela. Kao da za onim zidom bukti grdan požar, a od te su vatre bliještali gornji rubovi nasipa. Pramovi prve svjetlosti prodirahu kroz široke pukotine na daskama, što su pravile krunište na rubu zida, i kroz razmake izmedju greda drvenih kula, posadjenih na bedemu. Jedan je od tih tornjeva bio nalik na

uspravna diva. Njegov se krov, pokriven nekim pločama, blistao i sjao. Na vrhu je nosio stijeg s konjskom lubanjom i zastavom od sjajne kovine, a visoko nad njime letjelo je i kričalo jato galebova, obasjanih prvim zrakama sunčanim.

Začu se šumorenje pučine i sve jače udaranje valovâ o klisure ispod Arkuna.

— Svantevide! Svantevide!

Gomila se baci na zemlju i prisloni uho o tle. Ona se ukoči, susprezući dah svoj i prisluškujući. Slušala je topot kopita božjega konja u jutarnjem času, kad sunce ističe, a Svantevid se od noćnih borba i pobjeda vraća na svome bijelcu u arkunski hram. Teško onome, koji je u tome trenutku mjesto bahata božjega konja čuo samo kucanje svoga srca! Za toga se božanstvo nije jutros vratilo u Arkun, i bog rogonoša i kopljanik ne će danas pogledati na žrtvu njegovu.

— Svantevide! Svantevide!

Udaraju li to valovi morski, uznemireni jutarnjim vjetrom, o klisure vitorskih žala, ili je bijeli konj božji, obučen u pjenu, stao nogama na visoku arkunsku ravnicu te kasa uz topot kopita i uz šuštanje Svantevidovih skuta u otvoreni hram, dok sunce ističe na dalekoj medji morskoj? Stoji li to lupa u dubini, ili tropot valova uz obale, ili gromot nevidljivih orijaških krila nad glavama vjernika, što leže s licem u prahu, a sa srcem svojim pod kopitama konja, koji im prilazi?

— Svantevide! Svantevide!

Bog će jutros mimoići u kasu otvorena vrata svoga hrama, i propeti bijelca, i preskočiti nasip arkunski i kule na nasipu, da zaigra konja pred gradom gazeći po ledjima vjernika svojih.

— Svantevide! Svantevide! Mi smo ljetina tvoja ponajbolja i usjev tvoj ponajljepši. Ugni medju nas konja svoga, da nas mrvi i tare, jer mi smo trava za zub njegov i potkova za kopita njegova. Dodji, rogonoša i kopljaniče!

Truba jeknu s nasipa, i gomila ustade.

Baš prema čistini bijahu se otvorila na bedemu neka golema vrata. Kroz onaj otvor vidjao se dio arkunske poljane, koja se dizala visoko iznad mora. Pogled je dalje tekao izmedju drvenih stanova da zapne o plotić na rubu ravnice pa da onda klizne s visoka na otvorenu pučinu, iz koje bijaše taman izašlo sunce, još mlado i nejako.

Ču se iznova truba. I glas je njezin javljao sada vjernicima, da je jutarnja Zora proletjela preko neba, da se božanstvo vratilo i ušlo, proslavljeno novim pobjedama, u hram svoj, i da se novo sunce rodilo na dalekome medjašu morskome, pa da sluge Svantevidove mogu napokon ući u grad božji.

I narod gotovo potrča niza stranu, predje jarak ispred nasipa i udje uz viku i klicanje u boravište božanstva.

II.

Dok su vjernici ulazili u Svantevidov Arkun, dolje, na jugu ostrva, grad je Karenci, prijestolnica ranskih vladara, otvarao svoja vrata, očekujući druge goste.

Bijaše od starine običaj, da se u dan Svantevidova goda sakupe u dvoru ranskoga kralja slavenski knezovi i plemići s ostrva i sa kopna, da vijećaju i da se goste, te krenu svi skupa s darovima k božanstvu u Arkun. U taj su dan dolazili u Karence takodjer trgovci i vlastela tudjinska, da sklapaju ugovore i saveze sa slavenskim vladarima, pa su uvijek nosili i po koji dar ranskim bogovima. Sâm danski kralj Sveno bijaše u takav jedan god poslao u Karence svoga poklisara sa zlatnim peharom za boga Svantevida.

Smješteni izmedju jezera i močvare, a obranjeni zemljanim nasipom i zidom od hrastovih greda, Karenci bijahu varošica samotna i mračne, u kojoj se hram boga Rudjevita s mukom dizao iz sive hrpe starih drvenih kuća, — al to je mjesto ipak bilo najsigurnije boravište ranskim vladarima i najpouzdanije sklonište stanovnicima južnog dijela ostrva za vrijeme neprijateljskih navala. — Jednom su seljani i vla-

stela dolazila često u Karence tjerajući bikove za žrtve i noseći darove slavnome Rudjevitu i bogovima Porevitu i Porenutu, koje su Karenčani takodjer častili. Ońda je u gradu bilo komešanja i buke ljudske: pjevalo se pred hramovima, a na nasipu gradskom dizali se žrtvenici i slavile se gozbe. Al arkunsko božanstvo zastre sjenu na karenačke bogove. Karenci opustiše; jezero se pomuti; močvara podivlja. Ona se pokri trstikom i šašem, napuni se blatom, zatrpa njime putove i protura se do ispred samoga grada. Zaboravljeni i zapušteni stajali su karenački kipovi u svojim svetištima, i bog je Svantevid vladao Ranom.

Kralj Tetislav, čovjek već sijed, koji u čestim ratovima istroši zdravlje i izgubi gotovo sasvim očinji vid, bijaše naredio, da se po starome običaju otvore širom vrata gradska, al on sâm nije nikoga očekivao. — Sjedilo je u dvornici za vijećanje i prisluškivao tišini u gradu i žamorima u obližnjoj močvari. Karenčani bijahu otišli u Arkun, a kraljeve su straže čekale pred gradom na goste, koji ne dolazahu, pa su Karenci bili toga dana pusti i šutljivi. Čulo se samo, kako kraljevi konji lupaju kopitima i ržu u stajama, ili kakva ptica kriči u šašu nasred močvare. Ono, što je kralj najbolje čuo — ili mu se barem pričinjalo da dobro čuje — bijaše tihi al neprestani rad podmukle vode močvarne. Slušao je, kako ona šutke i ustrpljivo ruje i potkapa danju i noću dolje u dubini pod nasipom gradskim, pod kraljevim dvorom i pod hramovima bogovâ. Pričinjalo se slijepcu u onoj tišini, osami i polumraku, da tone skupa s gradom u šutljivu vodu i u mulj močvarski.

I on se upita, je li sve to pravo. Zar nisu Karenci bili prije od Arkuna? Nije li Rudjevit božanstvo jako i gordo kao i Svantevid? I nije li on, kralj Tetislav, odbio s Rane devet ljutih navala danskoga kralja Valdemara.

Vladar plane srdžbom. Ustade i viknu sluge:

— Potrčite na nasip i duhnite u rogove. Pozovite amo sve, što ostade u gradu i po selima. Otvorit ćemo sami hramove i zapaliti žrtve i proslaviti bogove naše.

I Tetislav je neko vrijeme sjedio slušajući jeku rogovâ. On će sakupiti narod, obući zrečevo odijelo, prići svečano bogovima svojim. Uskrsnut će njihovu slavu, oživjeti grad Karence i podignuti pogaženu moć kraljevu; a kad mu se mladja braća Jaromir i Stojslav doskora vrate iz taostva danskoga, ne će biti sâm u otvorenoj borbi izmedju Karenaca i Arkuna, izmedju kralja i žreca.

Vrata škrinuše, i sluga reče:

— U gradu su samo starci i djeca. Sela su pusta.

— Ide li tko putovima?

— Nitko osim neke strane žene, koja dolazi s mora.

Tetislava spopade nova tuga i ljutnja. Kajao se, što je, sklapajući s Dancima mir na ostrvcu Streli, bio dao oba brata za taoce. Spasio je time Ranu od mača kralja Valdemara i od krsta Valdemarova doglavnika, biskupa Apsaloma, ali ostade sâm protiv sve jače premoći Svantevidovih žreca. Sad je stoprv uvidjao, da se je žrec Gloginja kod sklapanja toga mira htio najprije riješiti kraljeve braće, ne bi li čitavo ostrvo lakše palo pod arkunsku vlast. Najviše ga boljelo, što nema uza se svoga mladjega brata Stojslava, u kojemu je odanost prema staroj vjeri, a ponajviše prema karenačkim božanstvima, bila uvijek mnogo veća negoli u Jaromira.

Ustade, da iznova zovne. Vrata se otvoriše i žensko čeljade stupi pred kralja. Kralj napne vid, al ga ni dobro vidje ni prepozna; pričini mu se samo, da je mlado, vitko i ponosno.

— Tko si? . . . zapita.

Jarula, kćerka Niklotova.

Kralj se trznu. Usta mu se grčila i izražajem divljenja i dragosti, al su još dublje bore na njegovu čelu izdavale novu zabrinutost.

— Ptica olujnica, šane Tetislav. Nov vihor ide. Javi, javi!

— Ja ti samo nešto nosim, odgovori djevojka i metne na stô nešto okruglo i zamotano.

Slijepac opipa prignuvši glavu.

— Miriše po krvi, reče kralj, i ruka mu zadrhta.

On je sjedeći i zagrbljen nad omotom driješio nesigurnim rukama konopac i odmatao, dok je djevojka stajala nepomična i šutljiva uza stô gledajući u starca.

— Ljudska glava ... šane Tetislav nad otvorenim omotom pa se još više prignu ... Mlada, vrlo mlada! šaptao je sve teže pipajući sve nemirnije. Al kakove su to duge vlasi? ...

— Narasle su u taostvu, reče ona.

Starac raskolači oči, kao da silom hoće odmah i dobro vidjeti kroz sivu koprenu, što mu je uvijek lebdjela pred očima. Velik ga nemir spopa i prodje dlanovima po licu odsječene glave.

— U taostvu ... U taostvu danskome ... I baš on ... Stojslav! kriknu na kraju pa spusti niz tijelo ruke, nasloni se ledjima o zid, gotovo se ukoči. Stajao je tako neko vrijeme, dok najednom ne reče:

— Pričaj!

I ona kaza, da ju je posljednja Henrikova i Valdemarova navala na slavensko kopno zatekla na dvoru primorskoga kneza Kazimira, jer kod Pribislava, brata kršćanina, nije htjela da živi. Kod sklapanja mira danski kralj reče, da će je povesti sa sobom i dati njezinu bratu, a svome zetu, Prislavu. I ona morade u Dansku. Al se u toj zemlji vješto otme još mrskijemu joj bratu Prislavu, odmetniku i izdajici, te se skloni u mjesto, u koje kasnije dodje i talac Stojslav. Htjedoše crni žreci pokrstiti silom mladića. On se opre i pade u kavgi s kršćanskim svećenicima prolivši krv u njihovu hramu. Isprosila je od kralja Valdemara milost, da ponese barem Stojslavljevu glavu u Karence.

— A Jaromir? zapita Tetislav.

— Negdje ga kriju. Nisam ga vidjela.

— A znaš li ga?

— Ne.

— A sada, Niklotova kćerko?

— Valja dati tu glavu božanstvu u zavjet i osvetiti je! Kralj će Valdemar otploviti doskora preko mora, u zemlju fjordâ i vječnoga leda ... odgovori djevojka.

— — — — — — — — — — — — — — —

Izadjoše iz dvora, podjoše praznom uličicom ka hramu Rudjevitovu. Kralj otvori i udje s djevojkom.

Mrak i tišina vladahu u zapuštenu svetištu. Vonjalo je po vlagi i trulom drvu. Na odjek ljudskih koraka miševi se rastrčaše u još tamnije kutove; klupko šišmiša, koja je visjelo o gredi na stropu nalik na golem, crn grozd, uznemiri se pa se iznova stiša. U unutrašnjosti hrama, izmedju dvaju teških zastora stajao je gorostasan kip. Jedva se razabirao u mraku. Njegovo se truplo crnjelo, samo se gore ispod stropa vidjalo u pramenu blijede svjetlosti, koja je s mukom prodirala kroz pukotinu na drvenu zidu, sedam velikih glava; o pojasu blještali su mu neki noževi, u desnici dug mač.

Jarula pomogne kralju popeti se na klupu. Starac nataknu bratovu glavu na vrh božjega mača i reče:

— Čuvaj mi je, gospodaru sedmoglavi, dok je ne osvetim i ne pokopam. Ja sam odsada žrec tvoj. Nasitit ću nozdrve tvoje mirisnim dimom žrtvenim; razveselit ću oči tvoje šarenilom darova i pogledom na gomile vjernikâ; usrećit ću uši tvoje pjesmama našim i plačem zasužnjenih tudjinaca; napunit ću sedmora usta tvoja medom i vinom a dlanove tvoje biserima morskim.

Tetislav se baci na tle; ostade nepomičan kao da očekuje od božanstva riječ ili znak kakav.

— Bože grada moga i predja mojih, daj mi vlast nad ostrvom i osvetu nad dušmanima. Ja ću osušiti močvaru i pretvoriti je u vrt i voćnjak, da u njemu danuješ pod dafinama i noćuješ na ružama.

Kralj je čekao, no bog je i nadalje šutio, ovit mrakom i tišinom.

Sijedi vladar ustane, primi djevojku za lakat i poče odmicati natraške prema izlazu. Htio je da se okrene i izadje,

kad nešto ljosne o tle baš ispred božanstva, probudivši jeku u kutovima hrama.

Ono dvoje skočiše kipu pruživši ruke.

Stojslavljeva je glava ležala na tlu. Bog je bijaše stresao sa sebe. Stajao je kao prije, nepomičan izmedju dvaju zavjesa, pun šutnje i tame, samo je vrh njegova mača blistao trepečući u mraku.

Kralj uze glavu i gotovo pobjegne s djevojkom iz hrama.

Slijepac je jedva slušao, što mu je Jarula govorila na povratku; ali kad stignu na prag svoga dvora, on kimnu djevojci glavom, pa viknu sluge:

— Amo najlakša kola i najhitrije konje! U Arkun! Odmah.

III.

Sunce je bilo na zenitu i obasjavalo svojim najjačim zrakama Arkun, tu hrpu niskih drvenih kuća s krovovima pokrivenim kovinskim pločama i zidovima bojadisanim nekim šarenim zemljama.

Ono je rasvjetljavalo božje svetište na poljanici nasred grada. Hram je bio četverouglast i od najčvršće hrastovine. Zabat mu bijaše visok, okićen lubanjama i narešen slikom arkunskoga božanstva, djelom majstora prekomorskih. Na njoj se vidio samo gornji dio božjeg kipa, koji je stajao u najsvetijem dijelu hrama i kojemu se je samo vrhovni žrec Gloginja mogao približiti. Prikazivala je boga sa četiri glave, četiri zatioka i dvoja ledja. Sunce, rog, koplje i sedlo bijahu urezani okolo nje. Na pročelju hrama bila su vrata s basamacima, a pred njim poljanica s kamenim žrtvenikom u sredini! Na tom su prostoru rasle goleme lipe, veoma stare i izmučene vjetrovima, što su duvali s pučine. Istočni je rub poljane bio uivičen grdnim hridinama, koje su padale strmo u more.

Pjana od sunca, razdragana pjesmama i govorima žrecâ, uznemirena blizinom božanstva, gomila je stajala pred hramom i čekala na sveštenika Gloginju, koji joj se još nije bio pokazao ni izdaleka.

Godišnja žetvena slava imala je da se započne.

Otvoriše je sami vjernici, mladići, djevojke i djeca, okitivši žrtvenik svime onim, što bijaše već dozrelo u njihovim krajevima, a ponajviše klasjem, makom i različkom.

„Za svako zrno — jedan grad
Za svako sjeme — čitav sâd".

— Oj dodole! oj dodole!... prekidala je u zboru svjetina pjevanje mladih grla.

„Jezdi starac dobar, s'jed.
Pod konjem mu puca led.
U naćvama raste hljeb;
Iz košnice teče med".

— Oj dodole! oj dodole!... Zaori iz hiljadu ustâ. Sve su oči bile u onome času pune sunca, i sva su srca bila razdragana nekim djetinjim veseljem. Bijahu se razvezali svi čvorovi i razdriješili se svi uzlovi; i one se opore i divlje duše otvarahu valu spokojstva i sreće, što je u njih silazio.

„Ide jašuć preko grada.
Žubori mu b'jela brada".

— Oj dodole! Oj dodole!... Složiše se sva grla, i usklik jeknu uz nasip gradski i niza žalove morske... Najednom sve umuknu i pogleda prema svetištu.

Visok i krupan, bjelobrad i dugokos, stajao je žrec Gloginja na pragu otvorenih vrata Svantevidova hrama i gledao u gomilu. Njegovo je lice bilo kao isklesano od mramora, njegove kretnje mirne i svečane. Velike modre oči ležale su duboko pod visokim čelom noseći na svome dnu

tajnu. Sunce se odrazivalo od žrečeve brade, a mjedene kopče blistale se na njemu kao zlato. — Pred njim su nosili golem kolač netom ispečen.

Žrec ostade na prvome basamaku, a kolač bi ponesen u široku krugu okolo žrtvenika. Nasta guranje i stiska, jer je svako htio vidjeti ga bolje i dotaknuti ga se barem prstom.

— Kolač mira! Kolač mira! . . . klicali su Ranci zahvaljujući božanstvu, što već dvije godine drži kralja Valdemara daleko od njihova ostrva, i nagadjajući po tome hljebu, da će i iduću godinu sprovesti u obilju i bez stradanja. Stanovnici kopna gledali su šutke u kolač, jer oni sami nisu još znali, je li taj dugi mir za njih blagoslov ili prokletstvo. Oni bijahu došli u Arkun s nesviješnom nadom, da će im bog sâm o tome progovoriti, jer su u svome jadu osjećali, da se nešto novo i krupno mora dogoditi

Kolač, nakićen vrpcama i cvijećem i sav pokrit prekomorskim novcima, što ih vjernici bijahu bogu na dar utisnuli u njegovu mladu koru, vrati se ispred žreca Gloginje, koji je na nj čekao.

Starinski obred započne.

Žrec prigne glavu, skupi se iza kolača i vikne:

— Narode, milam li se?

— Ne milaš se. Ne milaš se . . . odgovori mu gotovo čitava gomila.

— Milaš malo! stade vika nekijeh, koji su stajali sa strane.

Gloginja se maknu i pokaza se narodu.

— Ne milao se ni do godine! A vama drugima velim: Sad malo, a do godine nimalo! . . . Blagoslovit će bog rogonoša i kopljanik njive vaše, i rodit će vam žito jaro i ozimo, sitno i krupno. Vi ste obasuli danas božanstvo darovima svakojakim, a ono će vâs čitave godine milošću svojom. Ja ću sada djenuti kolač ovaj o desnicu njegovu, da njime hrani konja svoga, prije no ga povede protiv Bjesova noćnih i dušmana plemena naših. Ne milao se ja ni do godine . . . Od

neba vam rosilo, od zemlje vam rodilo: u busu busato, u klasu klasato!

— Svantevide! Svantevide!... kliknu gomila, kao da bi htjela, da samo božanstvo vikne te iste riječi iz skrite izbe svoga svetišta.

Žrec prihvati i digne kolač, da ga — prije no ga ponese božanstvu — još jednom pokaže narodu. Al mu kolač kliznu iz ruku, udari o kamen i rasu se u komade niz basamake pred žrečevim nogama.

Narod protrnu. U prvi se čas skamenio od čuda; doskora se sav zatalasa kao more, kad ga udari nagao vjetar. Takova šta nije nitko pamtio. Božanstvo je bilo dalo znak, nerazumljiv, ali strašan. — Nasta guranje prema hramu. Svak je očekivao, da će se odmah nešto veliko zbiti. — „Gloginja! Gloginja!“ klicalo se sa sviju strana, al žrec stiša nemir taj svojim spokojnim mirom i svečanom kretnjom ruke. On pokupi razlomljeni hljeb, ponese ga u unutrašnost hrama te se odmah vrati. Stajao je iznova na pragu, uspravan kao kip, dok mu je u podignutoj desnici blistao veliki pozlaćen rog.

— Rogonoša! Rogonoša!... kliknu gomila upirući pogled u onaj sveti predmet, što ga je kip Svantevidov držao uvijek u desnici. Pričalo se, da ga je sâm bog skinuo s glave orijaškome volu, koji je jedne noći probušio rogovima na bezbroj mjesta tamni svod nebeski, pa su kroz one otvore sinule prvi put ljudima svijetle zvijezde. Od godine do godine gledao je žrec u dan Svantevidova goda, a pred čitavim narodom, koliko je medovine još ostalo u rogu od prošle žetvene slave, i gatao po tome, hoće li iduće godine biti mnogo roda i ploda na njivama i u stajama, u košnicama i u kolijevkama, u jezerima i u zatonima morskim.

Žrec Gloginja spusti ruku, pogleda u rog i reče:

— Ne manjka u njemu no onoliko, koliko je sâm bog posrknuo u predvečerje ovoga dana. Vaše će žene radjati, krave će se teliti, kobile će se ždrijebiti. Bit će svakog skota

u šumama i u vodama. Grane će biti pune lišća, cvijeća i plodova. Rominjat će s oblaka kiše za žedj zemlje vaše, a izvirat će iz nje med i mlijeko za žedj grla vašega.

Narod je srkao s nasladom svaku riječ njegovu. Žrec mu ovog puta nije govorio, da je ostalo samo nekoliko kapi na dnu rogu, a to bi značilo, da im valja mnogo raditi i mnogo štedjeti. On im je proricao obilje i radost još nevidjenu.

— Rog mira! Rog mira! ... klicao je narod.

Gloginja udje u hram, da izlije pred kipom medovinu, te se vrati noseći prazan rog. Valjalo je naliti ga novim pićem i vratiti ga božanstvu u ruku.

Žrec je držao rog u ljevici, a u desnoj ruci vrč visoko u vis, jer je svaki morao vidjeti, kako se medovina toči u božju posudu.

Nasta tajac. Gloginja nagnu vrč.

Mlaz proteče, ali ne padne u rog. Žrečeva ruka zadrhta; medovina se razli na zemlju.

Gomila ciknu i iznova se usplahiri.

— Bog se na nas srdi ... Čeka nas konac i rasulo ... Svantevide! Svantevide!

Mlado i staro baci se na koljena. Bili su se šakama u prsa, gurali glavu u prašinu, stenjali od jada.

— Stara vjera propada. Knezovi su nas izdali. Bog hoće od nas krvi i suza ... Žreče, progovori!

Al je Gloginja stajao miran i nepomičan na pragu hrama, gledajući u ono mnoštvo povaljeno u prašinu. U njegovim je očima nešto gorjelo. On je sada promatrao, što je najvećma želio. Vidjao je, da već dolazi ono, što je očekivao. Al nije htio baciti vatru u one ljude; čekao je, da sama plane.

Žrec sidje niz basamake i viknu:

— Dignite se! Zapalit ćemo žrtvu okajnicu za grijehe vaše i knezova vaših.

IV.

Kola, koja su vozila kralja Tetislava i Jarulu u Arkun, stadoše najedamput sred neke šume na Jasmundu.

Konji, gonjeni u trk uzvicima i bičem vozačevim, bijahu proletjeli poput vjetra mimo grad Goru, stigli na poluotok Naslov, prešli preko drvena mosta, izmedju velikog i malog jasmundskog zatona, te se uspeli do Zagrada, da kroza nj projure i udju medju bukve na istoku.

— Brže! Brže! govorila je djevojka.

Al konji počeše da popuštaju. Oblio ih znoj i pjena. Njištili su i frkali nozdrvama, a na svaki se udarac biča propinjali, da zatim bijesno potrče pa da iznova klonu.

— Ovako više ne ide. Mogli bismo svrnuti u Sveti lug. Zapregnut ćemo druge konje, reče vozač.

— Neka bude, odgovori kralj.

Udjoše u gaj, pun visokih paprati. Bukve su ondje uzmicale pred stablima četinjarâ, što su nagusto rasli i pravili svojim granjem visoko svodje, kroz koje je svjetlost jedva prodirala. Kao da su se sve sjene na ostrvu sklonile, iskričave i plave, od sunca pobjednika pod ono tamno, teško granje. Nije se čulo klokotanja vrela ili pljuskanja kakve druge vode, i ako je vazduh bio sav zadojen vonjom vlage i gljivâ. Nigdje glasa čovječjeg ili ptičjeg, samo negdje daleko lupala je žuna u šuplje drvo. Ipak nije bilo nevoljko u toj šumi. Zadah vlažne zemlje, paprati i smole dražio je i lagano opijao svojom oštrinom, raznježavao svojom slatkošću. Nešto te tjeralo, da sjedneš u onu bujad sa stotinu zlatnih očica na naličju lišća pa da pustiš, da se u tebi sve razglobi i razveže. Slutio si, da je ona šutnja puna nekih tajanstvenih riječi, koje će ti se same javiti, i da je onaj mrak krcat nekih prijatnih utvara, koje će ti se same prikazati.

Kola prodjoše stazom preko čistine, pune sunca i poljskog cvijeća, pa stigoše u još čudniji lug. Pod krošnjama vrba i topola crnjelo se okruglo jezerce vode mirne i teške. Sunčane su zrake prodirale kroz grane, prosipale sjajne,

nemirne kolobare, nalik na plamene oči po tamnom tlu ispod krupnijih stabala i prele blistave, žitke mrežice po listovima, što su u liku zelenih ravnih štitova ležali na površini vode, držeći se dugim peteljkama za dno jezera. Nigdje ništa živa, samo se leptir spuštao na krupan cvijet, koji je virio iz vode, dok je na obali jezerskoj pasla pod brezom pitoma košuta.

Žedni konji za'rzaše i htjedoše k vodi. Banu u trku i srdito vičući čovjek, ali, kad ugleda i prepozna kralja, iskaže mu čast pa primi konje za uzde i povede sâm kola do nekih daščara prislonjenih o bok nasipa, koji je, okrugao i visok, puštao da iz njega jedva viri krov omanjeg drvena hrama. Kola udjoše u prostrano dvorište.

— Koliko konja imate u stajama? upita kralj.

— Nijednoga. Sve je pošlo u Arkun, a djeca su odvela nekoliko starije kljusadi na pašu. Tu sam danas sâm.

Kralj se namrgodi pa reče vozaču:

— Otpregni i povedi konje u staju, nek se odmore i nahrane. Sve to ne smije dugo trajati. — A ti me povedi u stan, reče čuvaru daščare; hoću da legnem.

Jarula ostade sama u dvorištu.

Ona sjedne na kamenu klupu ispod lipe, nasloni se ledjima o deblo i zagleda se preda se.

Bijaše to za nju prvi put u životu, što je onuda išla u Arkun. Znala je sve hramove na ostrvu i na kopnu, ali toga kod Crne lokve na Jasmundu nije bila nikada pohodila; pred njom se je o njemu rijetko kada govorilo. Znala je jedino, da se to svetište spominjalo samo u kućama, gdje su žene bile nerotkinje, u stajama, gdje su životinje ostajale jalove, i u vrtovima gdje voćke nisu radjale plodom. A kakav je to bog, koji se je sklonio u šumu punu mira i mirisa, a pokraj jezera s vodenim cvjetovima i s pitomim jelenima? Čemu idu ljudi k njemu, kad ono ne voli oružju i borbi? . . . Osjećala je, da je hvata nešto, što nije samo umor od putovanja pod ljetnim suncem. Ona je stigla na ostrvo noseći odsječenu glavu u ruci i nešto teško i tvrdo na dnu duše; i ono se

breme moralo upaliti i planuti u sunčanu gradu Svantevidovu, — nije smjelo da se raspe u tome gaju, punu sjene i tišine.

Njezine su nozdrve bile odavno prožete vonjom krvi i vatre, ali je miris smole i meda, kojim ju je taj lug dočekivao, prodirao ipak u nju i budio u duši i u puti njezinoj neke nemire, kojima nije znala razloga. Nešto meko i slatko izlazi iz hrama okružena nasipom, silazi na jezero, luta šumom. Neki lagani topli dašak ide od nekuda i hače joj u lice i u zatiljak golicajući joj lagano kožu kao svila i paperje. Neka nevidljiva mreža plete se svuda naokolo, da zahvati lugove i sve živo i neživo, što je u njemu. Leći, protegnuti se i nešto sanjati i na nešto čekati... dane... godine.

Na vrhu nasipa pokaza se jelen. Mahao je rogovljem i kopkao prednjim nogama. Proživši gubicu tražio je nešto svojim krupnim sjajnim očima, dok su mu treptale nozdrve i bujna rusa brada. Najednom rikne dugo i strastveno. Odazva mu se meket ispod breze na brijegu jezera, i Jarula vidje, kako jelen i košuta jure jedan prema drugome, da se sastanu negdje iza debala.

Ona htjede ustati i popeti se na nasip, samo da se otme razdraganosti, što ju je obuhvatala, kad nešto zveknu.

Djevojka se trznu i pogleda oko sebe.

Vukući za sobom lanac i noge, odsječene do ispod koljena, neki je čovjek puzao prema njoj. Kad ga Jarula nadje pogledom, čovjek stade; on se upre o ruke i zagleda u nju. Kosa mu je bila razbašurena, crna brada raščupana i prljava od prašine, odijelo razderano. Dubokim, upalim očima, u kojima je gorjela neka divlja mržnja, gledao je oštro i prkosno u djevojku, a usta mu se kesila od gorka i zlorada posmijeha. Njegovo je ispaćeno lice odavalo začudjenje, koje je prelazilo u sve ljuću srdžbu.

— Ti si to, Niklotova kćerko! Baš ti...

Ona ostade sjedeći i zagleda se u hromoga, ali ga ne prepozna.

— Ne možeš me prepoznati, Niklotova kćerko, a vidjela si me više puta. I svaki sam put urinuo nož u tvoje pogansko srce, al ono nije puklo, jer je gradjeno na dnu pakla, gdje Satana vlada ... Ha, ha! Pogledaj bolje. Ja sam onaj, koji je donio u Ljubek ocu tvojemu vijest, da se sin njegov, a brat tvoj, Prislav pokrstio na danskome dvoru i uzeo za ženu kćerku kralja Valdemara. Ja sam onaj, po kome je Henrik Lav poslao iza ljute bitke glavu oca tvojega svome savezniku Dancu. Ti si već bila zarobljena i sjedila si u šatoru Valdemarovu, kad sam u nj ušao noseći glavu. Ha, ha! Prepoznaješ li me sada?

Djevojka je šutjela upirući pogled u čovjeka.

— E da! Ti si me onda jedva pogledala. Mislila si na svoju braću, koju si raspaljivala na prkos i tjerala ih na nove ustanke protiv kršćanskih vladara ... A sjećaš li se onoga, koji ti je u tvrdji Malkovu javio, da su ustaše potučeni, Pribislav i pomorski knezovi u bijegu, a tvoj brat Vratislav obješen kao kakav lupež ... Znaš li me sada?

Djevojka je šutjela. Sjedila je nepomično i hladna, samo joj je na slijepočnici bila nabrekla žila i hitro bila, odajući njezin nutarnji nemir.

— Imala si još jednog brata, koji se opirao Hristu ... Pribislava, najstarijeg i najhrabrijeg sina poganina Niklote. I za njega si bila truba u ustima vaših groznih božanstva; iskra, od koje vatra bukne; kamen ugaoni, na kojemu se iznova gradi porušeni hram. A sjećaš li se onoga, koji ti je na dvor pomorskih knezova donio vijest, za tebe najcrnju, jer si stoprv onda bila kriknula kao ranjena zvjerka — vijest, neočekivanu i strašnu, da se je tvoj brat Pribislav dao pokrstiti u Zverinu od biskupa Berna? Znaš li?

— Znam. Ti si crni žrec Olaf, pisar biskupa Apsaloma, doglavnika kralja Valdemara ... odgovori muklo djevojka, i oči joj sjevnuše.

— Tako! Čujem mržnju u tvome glasu i vidim srdžbu u očima tvojim. Al ja sam sada sretan i gotov da miran umrem ... Vidiš, zarobiše me Ranci kod posljednje danske

provale, pa me sakriše u ovome lugu; odsjekoše mi noge i vezaše me lancem da se, sputan kao pseto, valjam po blatu i prašini ovoga dvorišta. Htio sam ipak da živim, samo da dočekam potpunu Hristovu pobjedu. Al ti si na Rani, a to znači, da se sprema nova, još strašnija oluja. Ja te svojim očima gledam u ovome mjestu gadnome i sramotnome, a to je znak, da se je Niklotova kćerka, djevica Jarula, prometnula takodjer u nečistu životinju, pa je pobjeda naša još sigurnija.

On je mislio, da će je svojim posljednjim riječima ubosti u živac, i da će ona djipnuti nato kao sreda. Al ga jed jevojka gledala, kao da ne razumije. Iz hrama se ču snažno, strastveno mukanje, koje prodje šumom budeći jeku.

— Što se pretvaraš, Sotonin skote! Kad božji bik riče, bludnice mu se moraju odazvati, viknuti mu ime svoga dragoga ... S kim si to došla amo? Kakav je? Što mu manjka? Kao da se nečemu čudiš. Dolaziš možda prvi put, je li? pa još sve ne znaš. Al ja znam. Pokraj gnusna idola vezan je uz bika pastuh i praz. Krave, kobile i ovce dolaze amo, kad im je vrijeme, a jalove žene, kad im se ushtije. To je sramotni hram vašega Prijapa i Belfegora. — Mrzio sam i prezirao iz dna duše i toga vašega boga plodnosti, al mu sada kličem: Slava! Utrnula je vjerska vatra u duši Niklotove kćerke; ranski će Prijap razbuktati u njenim žilama nov požar. I ona će bjesniti po ovome lugu kličući: „Lada! Leljo!“ srćući u naručje muško, da utoli žedju, što se ne da ugasiti. Junica i kobila! ... Niklotova kći ostavlja ladju, koja tone; došla je da se raspane u truleži pred mojim očima. Oluja se primiče, a za njom ide Hrist, gazi po pučini morskoj, dolazi napokon na Ranu ...

Govorio je u zanosu, kao da ne vidi više djevojke pred sobom no neke daleke utvare. Njegovo je lice bilo sada duže i bljedje; u očima mu je gorjela neka nova vatra. Al najednom on se prenu, trznu se kao oda sna; na usne mu opet dodje pakostan posmijeh, iz očiju mu iznova virnuše zloradost i lukavost.

— Kneginjice, pomirimo se! Vidiš, kako sam oštro kažnjen. Ja znam sve tajne ove šume. Povjeri se meni i ti ćeš moći da bereš najljepše cvjetove užitka.

On se stade vući prema njoj, al se staja i vrata na daščari otvoriše. Čovjek pogleda u one, koji su prilazili. Na njegovu se licu pojavi bolno razočaranje, i on trgnu natraške.

Vozar poče da preže konje; kralj stignu do Jarule vodjen čuvarom.

Kad bi sve gotovo, vozač makne konje preko dvorišta, al doskora naglo stade. Kljasti se čovjek bijaše postavio pred vrata dvorišta i priječio izlazak.

— Nastran, pseto! viknu čuvar.

— Tko je to? zapita kralj.

Kralju Tetislave, čuj riječ crnoga žreca s Jasmunda! viknu kljasti ne maknuvši se s vrata. Ne vjeruj onoj, koja te sada nekamo vodi. Bila je uz Niklota, i Niklot je pao; opremila je Vratislava u rat, i Vratislav je bio obješen; potakla je Pribislava i Pomorce na bune i ustanke, i oni su bili potučeni i poniženi. Ona samo čini, da dodje kasnije ono, što vas ne može minuti. Hoće joj se krvi i stradanja sviju nas. Gurni je od sebe; ostavi je baš ovdje i podji sâm.

— Makni se, skote! navali na nj čuvar.

— Kralju Tetislave, vašim su idolima izbrojeni dani. Arkun će pasti, i tvoj će nasljednik nositi krst na kruni svojoj. Vaši su bogovi nakaze od drva, a Niklotova je kći posljednji plameni jezik u vatri vaše lažne vjere. Na kopnu je taj plamen ostavio za sobom pusti pepeo, a utrnut će se u pepelu na ovome ostrvu. Ostavi je ovdje, kralju Tetislave; ona ti nosi rasulo i konac.

Konji su se propinjali pred čovjekom, koji je kričao u prahu pred njihovim nogama. Vozač se ljutio mašući bičem i ne znajući, treba li da udari.

— Pregazi ga! Tjeraj ... viknu kralj.

— Ne! reče djevojka. Dignite ga i privežite ovamo uz nas!

Čuvar i vozač poslušaše.

Konji potegnuše, i kola jurnuše kroz šumu.

VI.

Svantevid je odbijao žrtvu paljenicu, kojom su vjernici htjeli ublažiti gnjev njegov. Dim se prosipao niza žrtvenik, ulazio u gomilu, ostajao na poljanici i obavijao vjernike koljući ih za oči, daveći ih u grlu. Kao da je usred bijela dana pao sumrak na Arkun. Sve problijedi okolo ljudi, samo je Svantevidova slika na zabatu hrama izgledala krupnija i tamnija bulječi mrko u gomilu. Narod, još umoran od putovanja, izmučen suncem i razdražen crnim znakovima, uzvrpolji se i uznemiri. On bijaše došao u Arkun, donio bogu darove i hramu namete, izrekao molitve, ispjevao pjesme i zaklao životinje, od kojih su glave već gorjele na žrtveniku, dok je krv vonjala naokolo. Zašto onda odbija božanstvo vjernike svoje? Zbog čega i zbog koga moraju oni da iznova stradaju? U očima im je gorjela divlja vatra; lica bijahu opora i mračna.

— Gloginja, progovori!

Žrecu se pričini, da je stignuo čas, kad može sve reći, i on poče:

— Ne! Bog se ne ljuti na one, koji su ovdje, nego na one, kojih nema. Bodrići, Ljutići, Pomorci i ostala plemena, gdje su glavari vaši? Gdje su knezovi Bogislav i Kazimir? Gdje sinovi slavnoga Niklote, Prislav i Pribislav? Gdje su žreci slavenskih bogova na kopnu? . . .

Urlik srdžbe vinu se iz grla vjernika sa kopna. Oni se počeše gurati prema žrecu proklinjući svoje knezove. Neki je orijaški Glinjanin, stojeći na klupi ispod lipe, lomio od srdžbe držak svoga koplja i vikao Gloginji:

— Ovako ćemo mi s njima! Ovako!

A žrec je nastavljao:

— A gdje su braća ranskoga vladara, Jaromir Stojslav? Zar još uvijek u taostvu, na dvoru danskome, u društvu crnih žena? Gdje je kralj Tetislav? Na koga čeka u Karencima, kad i on zna, da ne će nikoga dočekati? Tûdji se arkunskome bogu, krnji njegovu vlast i sklapa mir s neprijateljem, što ga je Svantevid već devet puta odbio s Rane, miteći ga blagom iz riznice ovoga hrama; Komu vi nosite svoju muku: žrecu ili kralju, Svantevidu ili Rudjevitu?

— Svantevidu! zaurla gomila.

— Al bog se ljuti na one, koji se odmeću od vjere otaca, i otimlju ono, što je samo njegovo, i sklapaju sramotne mirove. A ljuti se i na vas, što ne vidite, od koga vam dolazi propast.

— U Karence! . . . Al hoćemo prije žrtvu pravu, žrtvu veliku . . . božanstvu najmiliju!

— U Arkunu toga danas nema. Sve, što smo bili zarobili, vratio je kralj Tetislav Dancu ili krije u svome gradu.

— U Karence! U Karence!

I gomila se zatalasa. Ona se dizala da podje prema jugu i nahrupi pred kralja. Osjećala se kamenom u božjoj ruci i htjela je da nekoga pogodi. Valjalo je utažiti srdžbu Svantevidovu.

Narod se poče tiskati prema ulici, koja je vodila k nasipu, kad trgne iznova natrag, iznenadjen novim čudom.

Neka su kola dolazila naglo pred hram sileći ljude, da se vrate. Na njima je stajala djevojka s uzdignutom rukom, kojom je držala za dugu kosu odsječenu mladu mušku glavu.

Gomila se stiša. Neko je vrijeme šutke gledala sad u odsječenu glavu, sad u djevojku, kojoj su oči gorjele nekom unutarnjom vatrom, ali joj lice bijaše blijedo i tajanstveno. Šapat prodje svjetinom, začudjenje i neka nenadana dragost proleti kroz sve one uznemirene duše, i gomili se ote krik:

— Niklotova kćerka! Niklotova kćerka!

— Ne mene, no onoga, čiju vam glavu nosim: Stojslava, brata Tetislavova! Njega pozdravite i pohvalite!

I ona ispriča narodu pogibiju mladoga kneza. Govorila je o knezovima odmetnicima, o pokrštenim vjernicima, o porušenim hramovima i o novim navalama, što ih spremaju kršćanski knezovi i biskupi. Ona je sipala vatru u svjetinu, plamteći i praskajući na vrhuncu strasti, koja je ključala iz dubine njene duše. Nešto sveto i jako izbijalo je iz one djevojke. Bijaše se nagnula prema gomili, dignuvši se na prstima i napevši poput luka svoje mlado, vito tijelo. Držeći u jednoj ruci Stojslavovu glavu, a pružajući drugu prema dalekoj Danskoj, sagibala je malko natrag glavu, na kojoj se blijedo lice, uokvireno crnim rudastim vlasima, pričinjalo još bljedje, dok su joj velike oči plamtjele nekom starom srdžbom, a usta joj bila nalik na svježu ranu, što se grči i trza.

— Osvetimo! Osvetimo!... klicala je gomila osjećajući, kako je vuče djevojčin zanos, i prožima njena strast. Jedna živa kaplja najčišće Niklotove krvi drhtala je i progovarala sada pred svjetinom, pa se ljudima pričinjalo, da se oko njih usplahirilo čitavo more crveno i bučno. U najskrivenijim dubinama njihova bića budila se iznova bijesna zvijer, koju je starovjerac Niklota bio raskorlačio u njima i pustio je u dane ustanka i bune protiv tudjinskih knezova i žreca.

— Pogazimo taj sramotni mir! Bog to hoće.

I svjetina je gledala u onu djevojku kao u sveštenicu i proročicu. Osjećala je, da je ta djevica nesamo glas svoga mrtvoga oca; buktinja, koja je pala iz njegove ruke, a još plamsa u mraku, koji ih spopada, — no da je ona posljednja riječ njihovih razvaljenih ognjišta i porušenih hramova, nov most, koji se poput dúgê prebacio s liticâ njihove mračne doline na rubove neke prisojne visočine. Narod je osjećao, da mora udariti onamo, kamo je ona prstom uprla.

— Dignimo se! Makar sami — bez kralja! ote se krik ih hiljadu grla.

Ali Jarula trgnu natrag i pusti nekoga preda se davši mu prije mrtvu glavu.

VII.

Kralj Tetislav bijaše ustao i pokazao se narodu.

Žagor čudjenja prodje kroz gomilu. Jedva su ga mogli prepoznati. Zar je to onaj gordi i jaki, koji je pred dvije godine sklopio s Dancima mir na ostrvcu Streli pa se onda zatvorio u Karencima, ljuteći se na Arkun i na žreca Gloginju? Je li to onaj, koji se usudjivao uspraviti se na karenačkome nasipu, da stoji prema suncu i baci dugu sjenu preko cijele Rane, umanjujući sjaj svetišta Svantevidova? Kao da je stotinu godina prohujalo od mira na Streli iznad njegove glave. Propao u životu i u licu, stajao je nepomičan na kolima; ali je sve na njemu govorilo, da ga je vid izdao, pa da se boji učiniti i najmanju kretnju. Njegovo je navorano lice bilo ukučeno od duboke tuge, al mu je na visoku čelu, izmedju brazgotina dviju starih rana, sjedio i sada ponos kraljevski. U ruci je držao pozlaćenu palicu, a na glavi krunu.

Narod se zagleda u nj u šutnji teškoj i mučnoj. Ljudi su motrili na starcu tragove ljutih rana, dobivenih u borbama protiv Danaca i sjećali se junaštva kralja Tetislava. Oni su malo prije htjeli da ga potraže u Karencima i da ga silom povuku pred oltar Svantevidov, al eto: on im dolazi sâm, al nemoćan i slijep, s pečatima slave na čelu, s krunom na sijedim vlasima i s bratovom glavom u ruci . . . Već su znali, da će morati započeti s njime sasvim drugu borbu, i da će on biti jači od onoga, što su oni prije mislili.

I žrec je Gloginja gledao u kralja. On još nije znao, što mu Tetislav nosi: rat ili mir. Al Gloginja se nije ničesa bojao. Obje noge Svantevidova kipa bijahu bacile duboke ko-

rijene, i ti se korjeni razgranjivahu pod čitavim ostrvom, pa nijedno drugo stablo božansko nije moglo pravo rasti i cvjetati u zemlji ranskoj. Svantevid je bio bog najveći, a on, Gloginja, njegov prvi i najmiliji žrec. Samo je on smio do kipa. Božje su oči blistale milostivo u polumraku svetišta, kad bi Gloginja u nj stupio; a Svantevidov je bijelac rzao i njištio od veselja, kad bi se žrec k njemu približio. Žrec se osjećao opasan snagom, zadojen milošću božjom. Nije mario, što bi Tetislav htio uskrsnuti mrtvu slavu karenačkih božanstva, jer je znao, da ona ne mogu sama sjati u svijetlu Svantevidovu, kao što ne mogu ni zublje u svjetlosti sunca ljetnoga. Gloginja se ljutio, što kralj zagovara mir s kršćanima. Tetislav se boji, da će i Ranci propasti od mača i ognja danskoga, a Gloginju mori strepnja, da dug mir ne smekša opore duše Ranacâ, pa da se vjera crnih žreca ne ušulja u zemlju poput zmije i ne osvoji, gotovo bez borbe, sveto ostrvo. Žrec je želio, da Ranac bude ono, što je uvijek bio — ratnik na kopnu i na moru,strah nevjernikâ, mač u ruci Svantevidovoj; njemu nije bilo pravo, što taj štovatelj podmuklih karenačkih bogova ne potiče narod na nove ratove.

Gloginja se radovao Niklotovoj kćeri, al je u kralja gledao s praga hrama očima punim sumnje i nepovjerenja. On je jedva vjerovao bolesti i sljepoći Tetislavljevoj. Bojao se nove prevare boga Rudjevita. Duboka bora utisnu se u njegovo čelo, kad vidje, kako je srdžba naroda pala pred kraljem ostarjelim i nemoćnim, a našaranim brazgotinama junačkih rana. Uspravan na pragu hrama, gledao je u Tetislava, gotov da mu pridje s čašom dočekajnom ili da ga odbije od vrata svetišta i digne na nj srdžbu naroda.

Al Tetislav reče gomili:

— Vi ćete poći na Danca s kraljem svojim. I s mrakom u očima ja znam sve putove morske do obala njegovih. Krv je pala, i mir je prekršen.

Gomila ciknu od radosti.

— Žreče Gloginja, Rudjevit je prezreo molbu sluge svoga najvjernijega i gurnuo od sebe glavu brata moga najmilijega. Ja je nosim u zavjet bogu arkunskome i skidam krunu sa glave svoje. Metni ih na lakat Svantevidov, da ih čuva i pomiluje. Stoprv onda, kad se vratim u Arkun s plijenom i s taocem Jaromirom, predat ćeš zemlji glavu ovu i vratiti kralju ovu krunu.

Žrec se maknu, nalije pehar vinom i podje prema Tetislavu. Gloginjin se san bio izvršio. Kralj se odbio od Rudjevita, i carska je kruna bila u Arkunu. Ne će dugo proći, pa će se bog sâm okruniti njome, jer božanstvo ne pušta više iz svoje ruke ništa, što je jednom palo na dlan njegov. Svantevidova je moć bila na vrhuncu.

Žrec pruži pehar kralju i poljubi ga u čelo.

VIII.

Gomila je tražila veliku žrtvu, bez koje srdžba Svantevidova ne će klonuti niti može biti pravog izmirenja izmedju žreca i vladara, ali kralj Tetislav reče, da i u Karencima nema više onoga, što vjernici od njega traže.

Svjetina se ozlovolji i smrkne. Ona nagnu na žrtvenik, baci psima još nedogorjele volujske i ovnujske glave, na koje je božansvo bilo danas s prezirom pogledalo. Htjela je da se kladara drva razvali i da žrtvenik ostane pust sve dok se, ma bilo kada, ne nadje p r a v a žrtva. Svjetina je znala, da će se naći izmedju vjernikâ barem jedno čeljade, koje ne će pustiti, da bog ostane bez najdraže žrtve, pa će samo prići k žrtveniku i reći: „Ne rušite. Tu sam“.

Al do toga ne dodje, jer Jarula viknu:

— Stanite! Žrtva, najmilija bogu, evo je pokraj mene.

Više rukû dignuše s kola kljastoga kršćanina Olafa, pokazujući ga narodu.

— Crni žrec s Jasmunda! javiše se neki, i čitava gomila zaurla od radosti.

Sluge dotrčaše iz hrama, noseći smolu i buktinje. Triješće i suhe grančice počeše odmah gorjeti na žrtveniku. Plameni jezičci zaplamsaše iz sviju pukotina. Ču se, kako deblje granje već praska. S mora puhnu vjetrić, rastjera dim, što je već dugo ležao na poljani, pa se baci na žrtvenik, da hakne u nj i da raspali vatru. Prvi se dim već dizao ravno uvis, hitar, lagan i bijel.

— Svantevide! Svantevide! viknu gomila.

Crni se žrec otimao mašući snažno rukama. Vikao je iz svega grla, a njegov je glas bio dubok i krupan.

— Bezbošci! Pogani! To vam je posljednji Svantevidov god, što ga slavite. Ja sam posljednja ljudska žrtva na oltaru vašega idola . . . Sjutra ćete vi na Danca, a Valdemar će preksutra na vas. Doletjela je ptica olujnica na klisuru vašeg ostrva, i oluja već dolazi, ona najstrašnija, posljednja . . . Lupeži na kopnu i gusari na moru, rastrgnite na sebi odijelo i bacite se na tle; pospite glavu prašinom, zaplačite i zajauknite, jer Gospod nad vojskama ide, da vas melje, kao žrvanj zrnje . . .

Narod udari u smijeh i klicanje, al je glas crnoga žreca nadvikivao sve žamore i bujao kao voda, što se razlijeva.

— Čemu se nadate od Niklotove kćerke? Čemu se nadate od Jaromira, brata kralja Tetislava? Oni su dva posljednja cvijeta na vašem divljem stablu, cvjetovi vatreni, od kojih će se Arkun pretvoriti u hrpu pepela ... Sve će vaše propasti u njemu, na Rani i na kopnu. Ide, ide dan, koji gori kao peć, i vi ćete izgorjeti u njemu kao strnjika na polju. Jao, jao vama! Bacio je Gospodin medju vas čašu gnjeva svojega, i ta je čaša puna ognja, a zove se Jarula. Iz nje će se razviti propast vaša. U vatri ste živjeli, od vatre ćete i poginuti. Nestat će vam i glasa i traga, jer ćete vi biti pepeo pod nogama vjernika njegovih. Čujte, čujte, bezbožnici: Svantevid je na umoru.

U glasu je crnog žreca bilo toliko snage i sigurnosti, da svjetinu poče hvatati nemir i zebnja. Njegovo je ispaćeno lice postajalo sve bljedje, al mu je na visoku navoranu čelu

stajalo nešto teško i jako, dok su mu oči, dosada oštre i zločeste, sijevale nekom novom, blažom vatrom. Narod je gledao u nj šutke i tiskao se prema žrtveniku, da ga bolje vidi i čuje.

— Ranci, Hrist pobjeduje. Ide morem ne nakvasivši stopala nogu svojih, da stupi na žal ostrva vašega. Zaljuljat će se Rana pod nogom njegovom, srušit će se hramovi i idoli u njima, te će procvjetati putevi, po kojima će On do vas doći. Ranci, vukovi večernji! Bodrići, medvjedi noćni! Past će led s duše vaše, i vi ćete biti vosak pod prstima njegovim . . . Ide Pastir dobri . . .

Iz nutrašnjosti hrama začu se glas, koji trznu gomilu i prekinu crnoga žreca. Snažno i ljutito za'rznu prvi put onoga dana Svantevidov konj. Sve se uskomeša oko žrtvenika.

— Gloginja! Bog čeka . . . viknu Jarula, dršćući svakom žilicom i gledajući u kljastoga.

Gloginja trgnu iz koricâ žrtveni nož i podje prema žrtvi. Pristupiše žrečevi pomoćnici. Valjalo je svući žrtvu, politi je čistom vodom, našarati mu vrhom noža na prsima Svantevidov rog i odrezati mu s tijela ono, što je u čovjeka najnečistije.

Žrtva se nije više otimala. Njegovo je lice bilo nalik na poluprozirnu bijelu posudu, u kojoj gori veseo plamen. Njegova duša kao da je bila gotova na visok skok; njegove su oči bile pune svjetlosti i dobrote.

— Ranci! Ja ću sretan izgorjeti u ovoj vatri, jer sam posljednja žrtva na posljednjem žrtveniku izmedju dvaju mora velikih i dalekih. Veselite se! Za tamom i olujom sinut će i vama zora mira i ljubavi . . . Ranci! Ranci!

Nož mu je rezao kožu na grudima i sakatio mu tijelo. Krv je curila niz njega, al on kao da nije osjećao nikakova bola. Gledao je u stup dima, što se, uspravan i bijel, dizao sa žrtvenika, kao da u njemu nešto vidi.

I on zapjeva:

— Kao što košuta traži potoke, tako duša moja traži tebe, gospodine... Čuj, Bože, viku moju...

Nož uroni u njegova prsa. Žreci ga okruniše vijencem od klasa, baciše ga na žrtvenik.

— Od kraja zemlje vičem tebi. Izvedi me na goru, gospodine... ču se još jednom iz plamena. Gloginja dade znak, a Jarula skoči u gomilu.

Divlje, pomamno kolo zavrti se oko žrtvenika; zaori klicanje popraćeno lupom nogu i kreštanjem galebova, koji se na jata vraćahu sa pučine.

IX.

Sunce je tonulo u more na dalekome zapadu. Arkun je već ležao u mraku, samo se gornji dio najviše drvene kule crvenio iznad nasipa u posljednjim zrakama sunčanim.

Vjernici su se sada gostili na arkunskome žalu. Sjedili su uz pune stolove, plesali oko plamenova, udarali u glazbala, pjevali i klicali. Ludo, divlje veselje bijaše spopalo gomilu, koja je osjećala, da je velika žrtva razveselila božanstvo i digla s njega svaku srdžbu i zlovolju. Kralj Tetislav i žrec Gloginja sjedili su pred vratima hrama s najstarijim Rancima. Brojili su ladje ranskih luka i ratnike ranskih sela i gradova. Dogovarali su se, kada i kako će udariti doskora na Dance: valja opljačkati žalove danskih otoka i osloboditi taoca Jaromira. Valdemar će otploviti u zemlju fjordâ, a oni će iznenada nahrupiti...

Momci i djevojke išli su u povorkama i u hrpama po svetom gradu kličući i pjevajući, pjani od sunca ljetnoga, od mladosti i vina.

Čitav je Arkun odjekivao usklicima i pjesmama, dok se prvi mrak penjao uz visoku morsku obalu na poljanu ispred hrama, da poplavi tijesne ulice grada i da puže polagano

uz nasip. Večernja je tama već ležala na pučini i na Svantevidovu gradu. Sve se mračilo i sve tamnjelo, samo je vrh najvišega tornja još sjao, i djevojka se Jarula, u svojoj bijeloj halji, crvenjela na onim visokim gredama, nalik na golem vatren cvijet.

DIO DRUGI:

TALAC.

I.

Dansko se brodovlje približavalo obalama norveškim. Crne su ladje, s nabreklim od vjetra jedrima i prignute na boku, djipale po moru režući uznemirenu vodu. Pučina se sve većma talasala, i valovi su poskakivali pred brodovima puneći pjenom žvala životinjskih glava, što su, gradjene od najčvršćeg drva, stajale usadjene na visokim premcima. — Oluja se primicala sa zapada, i drijeva su pred njom jurila prema otočićima, iza kojih se otvorahu na kopnu vrata neke drâge morske. Valjalo je, da se zaklone za onim otocima, prije no ih oluja stigne. Pučina je bila tamna kao i zid oblakâ, što se dizao na zapadnome zreniku. Pričinjalo se, da se more razlilo preko krajnje medje obzora, pa se vinulo u visinu, zahvatilo poput golema vala i gornje krajeve sutonskoga neba te sada jedva lebdi u vazduhu, gotovo da se sruši i sklopi poda se pučinu i kopno. Nešto je u onoj tmori hukalo i lupalo, dok se žalovi mračili i šutjeli u očekivanju bijesa, što im je prilazio.

Ladje su već ulazile u uske tijesnace izmedju ostrva i osamljenih grebena razasutih ispred kopna. One su svojim prolaskom uznemirivale jata morskih ptica pobjeglih pred vihorom i sakupljenih na noćišta u pukotinama i procijepima kamenja izglodanog valovima i izrovanog kišama.

Moreplovci su skidali jedra. Latiše se vesala i pregnuše svim silama, da prodju, prije mraka i oluje, kroz sve one krivudaste klance i udju u drâgu, što se pred njima otvarala. Njihov se rad vršio u mûku. Tama je već padala, al nijedna svijeća nije gorjela na palubama. Mornari napinjahu sve svoje sile, u strahu da ih oluja ne zateče, al su se takodjer bojali, da ih s kopna neugledaju. Primicali su se kradom u sve gušćem mraku olujne večeri.

Vjetar, preteča kiše i magle, huknu kroz tjesnace izmedju ostrvčića, zaleti se u drâgu i zaurla u njoj probu-

divši daleke jeke. Ladje svrnuše za rtom na ulazu, proturaše se izmedju grebena i počeše da spuštaju sidra na dno skrita zatišja. Ali je sav taj oprez bio suvišan; more zagrmi na pučini glasom velikim i ljutitim, kiša nagnu, i čitava se dràga napuni žamorima. Ona je pod daždem ostajala mirna, nalik na zaklonjeno jezero, dok su pučinski glasovi odjekivali po njoj gubeći se u srcu nevidljiva kopna.

Brodovi su ležali u zatonu šutljivi i mračni. Na palube je lijevala kiša; ovda-onda zalutao bi do njih vjetar, da drmne surovo drijevima uz škripanje dasaka i zveket lanaca. Sve bi se doskora umirilo u onom zatišju, i ladje su iznova ležale kao mrtve, puste stvari. Ali je taj mir bio samo spoljašan; u njima su ljudi još bdjeli, čekajući da mine duga jesenja večer, pa da ih umor uljulja u san.

II.

Pod palubom jednoga izmedju manjih drijeva gorjela je uljana svijeća sa tri kljuna i bacala svjetlost na stô i na dva čovjeka, što su uza nj sjedjeli. Jedan od njih — postar, gojan i trom čovjek obrijana lica i ćelave glave — pisao guščjim perom, dižući često čelo, da se zamisli, i buljeći svojim sitnim očima u rukopis, koji je ležao na stolu i na kome se čitao krupni crni naslov „G e s t a D a n o r u m“. Drugi je bio mlad, visok i plavokos. Izražaj njegovih usana odavaše nešto meko al i strastveno, a duboke modre oči bijahu mu oštre i nemirne kao u jastrijeba. On se meškoljio na klupici; sve su njegove kretnje sjećale na nemir ptice u kavezu.

Debeljko ispisa list do kraja, spremi ga u rukopis i lati se drugoga. Pisao je: „I slavni kralj Valdemar digne u jeseni ljeta Gospodnjega 1167. čitavo svoje brodovlje, dade ladje i momke svečano blagosloviti od tri biskupa i krenu stazama morskim, da udari na zapadnu obalu Skanije, u zemlju dubokih fjorda i visokih fjelda“.

— Sada napokon znam, kud su me poveli! — klikne mladić.

Onaj drugi odloži pero, zagleda se s posmijehom u momka i reče tarući ruke:

— He! Ranac već zna i čitati latinski. Je li, da se od debelog Saksa, od ćelavoga crnog žreca, može nešto i naučiti? Sad nemam više, što da pišem. Da pročitamo štogod iz Valerija Maksima? Nema za mene milijeg pisca. Ostali Latini...

— Šuti! prekine ga mladić. Reci, što to rade sa mnom? Što ću im ja u Skaniji? Može li se tako s taocem?

— Oni ti ne će zla. Eto, već si dvije godine u mojim rukama, a ja s tobom kao otac. Sakso Gramatik — slatki pedagog princa Jaromira, brata Tetislava, kralja ranskoga! reče debeljko u šali.

— A što je s mojim bratom Stojslavom?

— Ako nije s nama, bit će, da su ga vratili bratu u Karence.

— A mene? Kad će mene?

— Doći će i na tebe red... Čuj, mladi prijatelju! S nama je nekoliko danskih velikaša, koji se ljute na kralja Valdemara i na ministra Apsaloma, što su u ovo doba godine i na ovaj način udarili na Norvežane. Ti si smion i hrabar. Neka kralj vidi u tebi, što ovoga puta ne će naći kod nekih svojih. Onda će se on smekšati; pustit će te. Podji sâm u prve redove.

— Ne ću! gotovo viknu mladić i ućuta.

Sakso baci hitar pogled na taoca i vidje odmah, da je kod Jaromira sve gotovo da plane. Valjalo je približiti mu se s jedne druge strane. Debeljko je zato neko vrijeme šutio, zatim se maši velike knjige s pozlaćenim krstom na crnim koricama i poče čitati:

— „Šezdeset ima carica i osamdeset inoča i djevojaka bez broja. Ali je jedina golubica moja, bezazlena moja, jedinica u matere svoje, izabrana u roditeljke svoje.

„Vidješe je djevojke i nazivaše je blaženom; i carice i inoče hvališe je“.

Sakso, po zvanju kršćanski svećenik, al zadojen latinskim klasicizmom i u bîti svojoj poganin, znao je, na koji će način najlakše stvoriti od ranskoga varvarina ono, što je biskup Apsalom zahtjevao od njega, sluge i kroničara kralja Valdemara. On je prilazio k duši Jaromirovoj oprezno i strpljivo. Vladao se prema mladiću kao jahač prema konju pasmine čiste i plemenite, al još plahovite i neukroćene; izbjegavao je na putu, kojim ga je mamio, sve ono, što bi mladića moglo iznenaditi, prestrašiti i prisiliti ga, da se propne, te mu otkriti najedanput, kud ga to vode. Sakso se čuvao, da ne udari s prezirom na slavenke idole i da ne spomene Hrista. On je obradjivao na svoj način mladićevu dušu. Nije zatrpavao već izorane brazde, već je bacao u njih novo sjeme, puštajući da u njima proklijaju najprije čarobne stabljike grčkoga mita, vedre i sunčane priče, što ih je poganin mogao odmah shvatiti. Sve su to bile zgode iz mrtve davnine, i Jaromir ih je rado slušao ne osjećajući, da u njihovu sjaju blijedi polagano surov čar Svantevidovih djela. — Stoprv onda, kad nauči taoca čitanju i pismu, Sakso otvori nova vrela i poče mu govoriti o Mojsijevoj kupini, koja gori, a ne sagorijeva, o Samsonovoj snazi, o plamenim kolima Ilijinim, o Davidovoj praćki i o Gospodu nad vojskama, koji je išao pred Izraelom pustinjom gluhom i mračnom u liku vatrenoga stupa. On je napinjao kao luk maštu mladićevu očekujući, da iz nje skoči poput strjelice krilat zanos upravljen k suncu Istine.

— „Tko je ona, što se vidi kao zora, lijepa kao mjesec, čista kao sunce, strašna kao vojska sa zastavama?“

Sakso je znao, da je duša Jaromirova ne samo žedna slave no i gladna ljubavi ženske; i on bi — ponajviše onda, kad bi se nutrina mladoga varvarina usplahirila od srdžbe — bacio njemu novu mèku, da ga umiri i da ga još većma privuće onoj knjizi. Hroničar je očekivao dan, kad će moći da javi biskupu Apsalomu, kako je mladi Ranac sâm uzeo knjigu u ruku i pročitao u njoj muku Spasiteljevu.

— „Kako su lijepe noge tvoje u obući, kćeri kneževska. Sastavci su bedara kao grivne, djelo ruku umjetničkih“.

Al ga je Jaromir jedva slušao.

— A čemu je kralj Valdemar bacio toliku vojsku u Norvešku? upita on hroničara glasom, u kojemu se još čula ljutnja.

Pjesma nad pjesmama, koja ga je uvijek raznježavala i punila mu dušu nemirnim al slatkim čežnjama, minu ovog puta uz njega, a da ga se i ne dodirnu.

III.

Sakso sklopi knjigu, zamisli se časak i otvori priču:

— Knut, kraljević danski, ugleda jedne noći svoga oca Svena, starca gluha, slijepa i luda, gdje tvrdo spava bez straže i čuvara. On mu probode srce govoreći: To ne će ni on sâm doznati.*)

I Knut bi velik i slavan kralj. On osvoji Englesku, potuče Saksonce, Kelte i Slavene te pripoji Danskoj dvadeset ostrva morskih, a medju njima i Fioniju, Arnhut, Falster i Moen. On obori u prah poganske idole i sagradi stotinu crkava. Silnici su drhtali pred njim, a potišteni i ubogi grijahu se na suncu njegove milosti. Sijede su se glave divile njegovoj mudrosti, a pobožni su biskupi slavili svetost njegovu. Kad je išao poljem, cvijeće je lilo pred njime svoje najsladje mirise, stabla su povijala prema njemu zelene vrhove, a jutarnje su zvijezde pjevale nad čitavom Danskom o pravednosti kralja jakoga i dobroga.

I Knut umrije. Sedam naroda zaplakaše za njim, sedam biskupa opjevaše mrtvaca i položiše ga u raku od kamena. I stari biskup grada Aarhusa reče, da je Knut bio velik, da je Knut bio svet, da njegovo mrtvo tijelo miriše po ružama i da će pokojnik sjutra sjediti nasred cvjetne poljane nad oblacima o desnici Boga živoga.

*) *V. Hugo:* Le Parricide.

Smrači se, i unoća. Svećenici izadjoše. Visoka se katedrala ovi tamom i tišinom. Onda veliki kralj ustane iz kamene rake i otvori mrtvačke oči. On uze mač, izadje iz hrama, prodje pustim ulicama gradskim i sidje k moru. Visoka, nijema avet išla je sklizući valovima. Stupi na kopno, krenu prema sjeveru. Išla je preko visokih ravnih fjelda, kroz tamne šume, po poljanama punim blata i kamenja. Ponori i fjordi bivali su pod njom još šutljiviji; slapovi gorski nisu više bučali, dok je ona prolazila. I Knut stignu do Jötun-Fjelda, kamena orijaša, ogrnuta vječnim snijegom na uskome dnu najduže dràge morske. On digne mač, odreže sebi snježni ogrtač i viknu: „Bijeli dive, kamo imam krenuti, da nadjem Boga“? Planina mu odgovori: „Ne znam“.

Knut podje prema zvijezdi polarnici, visok, uspravan i ogrnut najbjeljim plaštem. Ulazio je u sve dublju tišinu i u sve crniju noć, dok je za njim propadao čitav svijet u mrak i zaborav. I on stignu do krajnje medje zemaljske. Zvijezde nisu više sjale iznad njegove glave. Tama gluha i duboka. Mrtva neizmjernost. Haos šutljiv, al ipak živ u svojoj nijemoj tajanstvenosti. I Knut reče: „To je grob, a tamo preko je Bog“. On koraknu do tri puta i viknu, ali niotkud odgovora: sve je ćutalo pred aveti. Knut podje naprijed.

Iznenada on ugleda na svome bijelu plaštu neku okruglu mrlju, koja se naglo širila, nalik na crnu zvijezdu. Dotakne je rukom i spozna, da je kap krvi na nj pala. I ona glava, koju strah ne prignu nikada, uspravi se još gordija i pogleda u noć. Al je noć ostajala gluha i tamna. — „Naprijed!“ kliknu Knut i koraknu, al druga kap pade na njegov plašt i raširi se još brže. I čovjek, koji u svome životu nije nikada bježao, okrenu se i podje desno, a nova kaplja kanu s visoka na njegovu ruku, i sva mu ruka postade crvena. On podje lijevo, al kaplja iznova kanu. On htjede da se vrati u svoju kamenu raku, al kaplja opet panu s visoka. Onda Knut stade, htjede da se moli, a iznova kanu na njegove usne, i molitva se njegova utopi u onoj krvi. I kralj, silan i slavan, pobjednik na moru i na kopnu, zadrhta kao list ja-

sike. Kaplje su padale sve češće i gušće, uvijek bez šuma i zasvjetlucavši jedvice u tami.

Knut je išao naprijed pod onom kišom blijed u licu, s očima punim strepnje. I on napokon stigne pred golema zaprta vrata, za kojima se bijelio neki tajanstveni dan, odjekivao dalek pjev, pun radosti i blaženstva. Knut udje u krug svijetla, što je s mukom prodirao kroz zaprta vrata. Stade i pogleda se: — plašt mu je bio sav crven, a ruke mu bile poškropljene krvlju.

On vidje, da onakav ne može zakucati na ona vrata, i trgnu natrag u vječnu, gluhu noć, u kišu krvavu i šutljivu".

Sakso zašuti pa se zagleda u mladića. Talac je sjedio nepomično polusklopljenih ustiju i s očima izgubljenima u nekoj mutnoj dalekoj viziji. Njegovo je biće sada bilo mirno i nalik na lice djeteta, koga je zanijala bajka. Jaromirova je duša lutala krajevima, napučenima prikazama, njemu prije nepoznatima; ronio je u misli, za koje na Rani nije nikada znao.

— A kralj Valdemar i njegova vojska? šane knez.

— Kralj bi Valdemar htio probiti se kroz oluje i snjegove, kroz zvjerad i neprijatelje, da udje u kraj, gdje Knutova sjena još uvijek luta pod krvavom kišom. On hoće da vidi velikoga Ocoubicu, pradjeda svoga.

— Onda je i Valdemar velik kralj, reče nesvijesno talac.

Sakso nije htio da novim razgovorom oslabi dojam priče, pa ugasi dva plamena na svijeći i povuče se šutke za ogradu, gdje je stajao njegov ležaj.

Jaromir ostade sâm. Sjedio je dugo na klupi, zureći u plamićak, koji se polagano gasio i svjetlomrcao u polutami. Vani je bjesnila oluja. Čuo se snažni, duboki glas pučine i psikanje pjene na grebenima ostrva. Vjetar je udarao na vrata drâge ljuteći se, što ne može kroz njih svom žestinom svoje snage. U svome gnjevu on bi samo katkada huknuo u fjord, i njegov bi glas zagrmio onda prigušeno i muklo uskim grlima drâge pa se izgubio u klancima nekih dalekih gora.

Krupne kapi kiše kucale su i praskale još uvijek po palubi, pod kojom je Jaromir sjedio u mraku misleći na kišu krvi, što i noćas pada na avet lutajuću na granici zemlje. I on je u sebi šaptao:

— Biti silan i slavan kao Knut, pa makar se i posvadio s božanstvom!

IV.

Sjutra u zoru, dok su vjetar i kiša jenjavali, Danci digoše sidra, nahrupiše na obližnja sela; zarobiše ljude, odvedoše blago, zapališe stanove te zaploviše po svim rukavima dràge vodjeni od kralja, od biskupa Apsaloma i od vitezova Esberna i Suna.

Obale onih morskih gudura bijahu strme, pokraj mora pokrite jelovim šumama, a zatim travom i lišajima. Gornji su im rubovi bili pusti; za njima se prostirahu velike poljane — fjeldi — pune kamenja ili blata i ispresijecane dubokim pukotinama. Ledenjaci su zatvarali dna fordskih rukava, a danski su brodovi stražili na vratima svakoga tjesnaca. Norvežanima je bilo kao miševima u zatvorenoj vreći, pa se predavahu Valdemaru noseći mu svoju ribu i tjerajući mu na ladje stoku. Čitav fjord pade za nekoliko dana u ruke osvojitelja. Momčad je htjela da se odmori, no kralj i biskup narediše mornarima, da se usidre i da drže na uzdi osvojena sela, pa iskrcaše vojsku i krenuše uzbrdo. Valjalo je popeti se uza strminu, stignuti na visoravan, pregaziti onu pustoš, mimoići nekoliko glečera i stignuti napokon u neko oveće mjesto u srcu zemlje. — Bokovi su gudure morske bili strmi kao zid i obrašteni divljim šumama; fjeldi puni mokra blata; pukotine na njima nepromostive. Jesen je bila zločesta i plahovita. Ona je bila Dance kišom i vjetrom, grtala na njih snijeg, obavijala ih maglom. Kao da se čitava zemlja svojim kamenjem i dračama, bijesnim slapovima i nabujalim potocima, vjetrovima i tmušama opirala tudjincu, koji je prodirao sve dublje na njezin sjever. Izmučeni i ojadjeni,

zakasniše Danci k svome cilju, pa je varoš mogla da na vrijeme dozna za njihov dolazak i da im se opre. Valdemar je morade opsjedati i proliti za nju mnogo krvi; a kad je osvoji, on reče, da valja krenuti dalje. Čete digoše na nj viku, no biskupu podje za rukom da ih umiri i skloni na posluh. Danci se iznova makoše prema sjeveru.

Sakso bijaše ostao na ladji u fjordu, i ranski je talac morao sada živjeti u šatoru biskupa Apsaloma. Jaromir je mrzio ovoga crnoga žreca. Osjećao je, da je upravo taj visoki, mučaljivi čovjek blijeda lica, crne brade i tvrda pogleda, koji je nosio srebrn krst na prsima, a sjekiru o pasu, da njom obori barem kakovo stablo u dane, kad ne bi mogao da sâm vodi momke na neprijatelja, — da je taj čovjek bio najljući dušmanin ranske zemlje i Svantevidove vjere. Kralj je Valdemar bio gvoždje i vatra, a biskup Apsalom bio je vjetar, koji je tjerao oluje rata na Ranu. Taj je čovjek uvijek šutio, a kad bi progovorio, njegova je riječ padala teška kao kamen i na samoga kralja. On se jedva obazirao na ranskoga taoca, al za duge večeri, kad bi sjedili uz svijeću pod šatorom, Jaromir je osjećao na sebi oštri biskupov pogled, koji ga nijemo promatra i mjeri. Za vrijeme nasrtaja ili obrane on bi često vidio, kako su biskupove oči uprte u nj u očekivanju, da Jaromir skoči i navali. Mlada žestina, višak snage i vonja ljudske krvi tjerale su taoca, da trgne mač i poleti protiv bilo kome, al on bi stao od pogleda onoga crnog žreca. Iz prkosa i inada prema biskupu, vraćao je mač u korice i kazivao očima Apsalomu: „Ja ti nisam ni sluga ni prijatelj. Talac sam, koga ne možeš siliti, da se za te bori“. Jaromir je svojim vladanjem više puta izazivao i drukčije biskupa, al je Apsalom znao vješto izmaći mladićevu udarcu, ne gubeći ništa od svoga ugleda. Biskup kao da se još uvijek nečemu nada od taoca, pa ne će s njime rata, a Jaromirov prkos samo raste i prelazi u sve ljuću mržnju.

Jednog jutra — kad su Danci bez borbe ušli u oveće mjesto na dnu široke gudure, pod nebom mračnim i stude-

nim — biskup otvori u šatoru neku škrinju i izvadi iz nje crkvena odijela. Oblačio se polagano i ne gledajući u Jaromira, koji je sjedio pokraj vrata, upirući u nj pogled pun ljutnje. Slavio se nekakav blagdan, i Apsalom je tio, da sâm misi i progovori s oltara Dancima, od koji su mnogi zahtijevali opet od kralja, da se vrate, jer je plijena bilo i previše, a jesen je postajala sve ljuća. Obučen u crvenkastu odoru, našaranu srebrnim cvjetovima i zlatnim križima, biskup metne na glavu visoku mitru, uze pastirski štap i prodje k vratima, pred kojima su Danci već čekali s krstom i zastavama.

— Rekoh im, da mogu pustiti i tebe u crkvu, kaza biskup prolazeći.

— Ne ću! vikne Jaromir, al Apsalom bijaše već izašao. Danci su odlazili u povorci, pjevajući i mrmljajući neke molitve.

Mladić ostade sâm, i nova ga srdžba spopade. On je htio kavge s onim čovjekom, koji se na nj jedva obazirao i smatrao ga djetetom, i za koga je Jaromir znao, da se je u mladosti zvao Aksel, i da je bio obijesna, divlja duša. Htio je kavge sa zlotvorom svoga roda i svoje vjere. I sad je bacio na nj onaj „Ne ću!" grubo i naglo, kao što se kamen baca, ali ga ne pogodi.

I njemu dodje da učini nešto, što će prisiliti biskupa, da plane i da se uhvati s njime u koštac. Skoči ka škrinji, prevrne je, isprazni i poče gaziti po biskupovim odorama, po kaležima, svetim slikama i svjećama. Parao je velike latinske knjige s krstom na koricama, trgao zlatne rese s bogatih oprava, kidao i razbijao sve ono, za što je znao, da je biskupu najmilije i najsvetije. Radio je u bjesnilu i u nekom divljem zanosu, koji popusti netom onda, kad vidje, gdje sve leži u komadima i porazbacano na podu šatora.

Al njegova ljutnja nije još mogla da utoli. Biskup je bio nešto jako i teško, što se ne da lako uzdrmati. Planut će zbog toga kralj i njegovi Danci; biskup možda ne će.

Apsalom — kad vidi, što je talac uradio — ne će dignuti ruku da kazni, nego će jedva otvoriti usta — da ponizi.

— Uvrijedit ću ga u njegovu hramu, pred ljudima njegovim i pred bogom njegovim! reče mladić i izadje iz šatora.

V.

Kad Jaromir udje u crkvu, svečana je tišina vladala pod svodom prostrana drvena hrama. Uglovi su bili zastrti polutamom; svjetlucavi mračak pršio je izmedju stupova, al na dnu crkve, na visoku oltaru, poredjani u dugim redovima, sjali se plamičci lijući poda se blagu i mirnu svjetlost. Visok čovjek u blistavoj odori i s visokim klobukom na glavi stajao je pred oltarom s ledjima, okrenutim vjernicima, dižući glavu i šireći ruke; nešto je govorio tihim svečanim glasom, dok mu se traka na plećima prelijevala u žive ljubičaste boje. Dva su dječaka klečala za njim na krajevima basamaka i mahali polagano srebrnim kadionicama, iz kojih se dizali oblačići bijela mirisna dima.

Jaromir se protura naprijed, ne bi li bolje vidio toga čovjeka. Htio je da odmah učini o n o; al je tišina bila tako svečana, nešto blago i tajanstveno prožimalo je takvom milotom sve ove ljude, da se mladiću pričini, e je iznenada pao u neki novi svijet, ušao u neki začarani krug, i odmah sâm uvidje, da se mora ustrpjeti i počekati. — Kao da nije više prepoznavao ljude okolo sebe. To su bili oni isti Danci, što ih zna već dugo: surovi mornari, žestoki borci, koji liju krv, pljačkaju stanove i pale sela. Vidio je na onim divljim licima ne samo bijes protiv neprijatelja nego i srdžbu na kralja, koji ih vodi u krajeve stradanja i propasti. A gle: sva su se ova lica sada preobrazila; a to, što iz njih izbija, nije ni radost ni veselje, već nešto, što ranski talac ne može da shvati. Kao da o nečemu sanjaju, gledajući u biskupa, koji im je okrenuo ledja i samo nešto mrmlja zureći u onaj oltar, na kojemu ne gori nikakova žrtva, i u one svijeće, što

ne obasjavaju kip nikakova boga. Vukovi se prometnuli u janjce, a Jaromir ne vidi ni zelena pašnjaka ni bistra vrela, što bi rajila krotkost njihovu. I kralj Valdemar, ratnik na moru i na kopnu, vladar ohol i gord, željan samo krvave borbe i bučnih gozba, plahovit i naprasit, kleči u klupi kraj oltara, i njegovo je lice sada kao u djeteta; sve se na njemu i u njemu umirilo, da se lakše preda onome, što je u ovaj čas zanijelo sve te ljude.

Biskup se okrene, raširi ruke i nešto zapjeva. I njegov glas dodje Rancu nov i nepoznat. Kao da se neko duboko vrelo otvorilo u grudima crnoga žreca, no iz njega ne teče ona voda ledena i gorka, koja je bila muka Jaromirova, već se prosipa po hramu val snažan al topal i sladak, što silazi na dno duše, da je raznježi i postavi na nju neka tiha krila. Sve je zatreptalo u hramu: srce u grudima vjernikâ, plamičci svijeća na oltaru.

— Eto. Njihov Gospod nad vojskama dolazi, — šanu talac gledajući prema vratima. Ali se ona ne otvoriše; vatreni stup, koji je išao pred Izraelcima po pustinji, ne udje u hram; Danci se i ne makoše. Oni zapjevaše i sliše glasove svoje s biskupovim pjevanjem, koje je postajalo sve tiše, dok ne umuknu, ostavivši u čitavoj crkvi neko lagano zvučno titranje.

Mladi je poganin i dalje tražio očima boga. On je osjećao, da je božanstvo već stiglo, da je ondje pred onim svodom, i vjerovao je, da ga oni ljudi, šutljivi i zaneseni nekim snom, već i vide. Gledao je, sjedi li na oltaru, stoji li u dnu crkve, lebdi li iznad njih. Tražio je ono, što je osjećao oko sebe, al nije mogao ništa vidjeti.

I njegov pogled pade na jedini predmet, što je visio o zidovima one drvene kuće, na veliko hrastovo raspelo nedaleko od oltara. Ono je nosilo na sebi dva duga unakrštena koplja, trnov vijenac, bič i još koješta.

Mladi se poganin protura polagano do samoga krsta i zagleda se u nj.

Pod trnovim vijencem visjelo je na propelu nešto nalik na bijelu krpu, a na njoj se vidjala čovječja glava, okrunjena dračama, ispaćena dugim mukama. Niz obraze su joj curile kaplje krvi. Bolan grč krivio joj usta. Ni traga ljutnji ili gorčini na licu onoga patnika, čije su oči gledale s visoka mirno i blago u Jaromira.

— Hrist!... šanu Ranac.

U dvije godine taostva medju kršćanima on bijaše i ne htijući koješta čuo o muci boga patnika, al se uvijek silio da o njoj i ne misli. Nije nikada puštao, da mu Sakso o tome govori, a upravo zbog toga on se uvijek čuvao dotaknuti se i prstom one debele kroničarove knjige sa zlatnim krstom na crnim koricama. Sve ono, što bijaše u dvije godine na prekid i bez saveza čuo, sad iz ustiju djece i bakâ, sad u govoru crnih žreca, i što nije nikada htio da veže u jedno i da o tome misli, uskrsne sada u njegovu pamćenju i nadje se skupa pred njegovim očima.

Eto vijenca, kojim su ga krunili; biča, kojim su ga bili; krsta, što su mu ga naprtili na ledja, da ga sâm nosi posrćući i klecajući uz neko strmo, kameno brdo. Jaromir zna, da ga je neka dobra žena srela na putu muke i otrla znoj i krv obraza njegovih, pa je izmučeno lice Patnikovo ostalo na otiraču. Na ovakovu jednu dasku protegli su njegovo izmučeno tijelo i onakovim su čavlima pribili njegove ruke i njegove noge o tvrdo drvo. Takvom su jednom spužvom, nataknutom na vrh motke, kvasili octom njegove žedne usne, dok mu je muka umiranja grčila bolna usta; onakovim su mu kopljem ranili prsa, kad je bio već mrtav.

Pričini se Jaromiru, kao da se sve to dogodilo baš na tome drvu, onim bičem, onim čavlima i onim kopljem. Kao da vidi pred sobom čitavo Patnikovo tijelo, golo i mršavo, poškropljeno krvlju, našarano modrim tragovima biča. Iz dlanova sa zgrčenim prstima i iz probušenih nogu teče krv, a glava je pala medju ramena, prignula se nadesno. Usta su otvorena, i svaka je crta na tom licu puna bola, ali su polusklopljene oči pune ljubavi i opraštanja...

To je bog onih, koje on mrzi, otkada zna za sebe! To je onaj, u čije je ime danski kralj nahrupio ognjem i mačem na njegovo rodno ostrvo! Ne. On mutno osjeća, da to ne može tako biti. Il bijedni patnik nije nikakav bog, il je Apsalom njegov lažni svećenik, a Valdemar njegov krivi pobornik... Koja se to snaga krije u tome božanstvu, što jest i nije čovjek? Križ... što to znači za ljude?... Čemu dopušta, da ga smrtnici muče i sapinju? A gdje je onda bio Gospod nad vojskama sa svojom strašnom srdžbom, bog, koji je grmio na Sinaju i kažnjavao zemlju misirsku?...

VI.

Jaromir se trznu kao oda sna i pogleda prema oltaru. Biskup je Apsalom govorio Dancima držeći u ruci srebrn štap. Pričao je o Knutu suncu Danske, zvijezdi jutarnjoj svrh sviju mora na sjeveru zemlju.

Duge godine ležao je Knutov grob na dnu kripte u golemoj katedrali. Danju ga čuvahu straže, uvečer ga svećećenici kadijahu tamjanom, a obnoć su andjeli sjedjeli na njemu pjevajući u slavu kralju Pobjednika i Pravednika. I čitava Danska htjede, da se Knut proslavi svecem u onaj isti dan, kad će se otvoriti njegova kamena grobnica i prenijeti njegovo smrtno tijelo u raku od mramora sa dnom od srebra i s kipom od zlata na mjedenome zaklopcu. I dodjoše iz Rima tri kardinala noseći papinu bulu i papin blagoslov, i dodjoše dvadeset biskupa i patrijara iz svega kršćanskoga svijeta i kraljevi i knezovi mnogi, da vide smrtno tijelo Knutovo, da ga opojaju i da ga svojim rukama polože u novu raku. Katedrala zamirisa cvijećem, i biskupi zapjevaše, dok je more naroda stajalo pred hramom čekajući, da pokažu i njemu mrtve ostatke najslavnijega i najsvetijega izmedju kraljeva kršćanskih. Danska je onaj dan morala slaviti svoje najveće slavlje, sinuti novim zrakama

u posmrtnoj slavi Knutovoj. Svećenici sidjoše s buktinjama u mračnu kriptu i majstori pristupiše ka kamenu grobu, da ga otvore. I njihov je rad bio težak i dug, jer je ona raka — uvijek čuvana i nikada taknuta — bila zatvorena mnogim klincima i zapečaćena mnogim teškim pečatima. Ali, kad je napokon otvoriše i pogledaše u nju, oni vidješe, da je raka — prazna.

Zamisliše se kardinali i biskupi, začudiše se kraljevi i knezovi, prestraši se narod danski. Sunce se smrknu, gust se oblak nadvi iznad hrama, i grom zatutnji probudivši muklu jeku u dubokoj, mračnoj kripti. Raspelo kraj glavnoga oltara zaljulja se i pade rasuvši u komade. Najstariji izmedju kardinala baci se licem o zemju i zaroni u dugu molitvu. Nije bilo čuti daha u crkvi; a kad kardinal ustane, prestrašeno je mnoštvo gledalo u nj, i sva su srca visjela o njegovim usnicama. I on reče, da je i Veliki Knut, sluga i pobornik Isusov, bio čovjek i grješnik. Nosio je na duši grijeh, što ga nije za života okajao. Ustao je iz groba i pošao na sjevernu granicu zemlje. Tamo čeka da Danci velikim svetim djelom otkupe dušu njegovu. Onda će se on vratiti, i njegovo će tijelo sâmo leći u novu raku, i njegova će uspomena sinuti novim sjajem . . .

Apsalom je htio da još govori, al se Danci bijahu uznemirili. Sve su oči sjale; jedno je pitanje lebdjelo na svim ustima.

— Kako ga otkupiti? ču se žagor.

— Ne znam još, odgovori biskup, i njegove se oči sukobiše s očima Jaromirovim. — Ne znam, al ćemo doznati, kad stignemo preda nj na sjevernoj medji ove zemlje . . . kazivao je ustima vojnicima, a njegove su oči govorile Jaromiru: Kad ti budeš ono, što ja očekujem, Knutovo će djelo biti dovršeno, njegova će se duša smiriti za uvijek.

— K njemu! K njemu! klicali su Danci u nekom svetom zanosu.

— On na nas čeka i on će nam progovoriti... reče biskup, a Jaromiru se pričini, da mu Apsalomove oči govore: I ti bi rado k njemu.

Danci zapjevaše posljednji put; biskup sidje s oltara i nekamo ga nestane.

VII.

Jaromir odmah izadje i gotovo potrča u šator. Ljutio se na sebe, što se u crkvi osjetio slab i mlitav u čudnome ganuću svih onih ljudi, uznemiren mukom Isusovom, smeten biskupovim riječima i pogledima. Bojao se, da će Apsalom iznova znati mimoići njegovu srdžbu, pa se požuri u šator, da prvi dočeka u njemu biskupa, koji ne će moći, da ne vidi, što mu on bijaše uradio. Čekao je neko vrijeme. Kad ču Apsalomove korake i vidje gdje se ruka s krupnim blistavim prstenom pomolila i digla zastor na vratima, on se napne, gotov na obranu i na napadaj.

Biskup udje, baci hitar pogled na porazbacane i raskidane stvari, zagleda se časak u mladića i podje prema stolu, da metne na nj štap i mitru, i da skine sa sebe svečanu odoru. Suze gnjeva skočiše Jaromiru na oči gledajući biskupov mir, iako bijaše vidio, da Apsalomova ruka podrhtava, i da se u čelo crnoga žreca urezala duboka bora.

Momak je htio planuti, kad biskup reče praznim, bezbojnim glasom:

— Kad si to učinio? Prije ili poslije mise?

Jaromir se začudi tome pitanju i gotovo smeteno odgovori:

— Prije.

— Tim bolje za te. Onda pokupi i spremi natrag u sanduk, reče biskup, i bora mu nestade sa čela.

— Ja nisam tvoj sluga, nisam tvoj rob. Brat sam kralja, s kojim si učinio mir. I taj je mir dug i pošten. Čemu onda to moje vječno taostvo? Što me vučeš sa sobom, ka-

mo ja ne ću da idem. Zašto ne puštaš nikada Rance k meni? Jesam li sužanj ili talac, knez ranski? Čemu si me rastavio od brata Stojslava?

Biskup je već oblačio svagdanje odijelo i djeo o kožni pâs svoju sjekiru. Nije odvraćao glave od mladića, nego ga slušao bez ljutnje i nemira.

— Ti nešto snuješ. Nešto mi grdno spremaš... Ja nisam kao Prislav. Nisam ni kao Pribislav...

— Znam. Ti si mnogo bolji od njih, odgovori biskup gledajući ga ravno u oči.

— Bolji! To znači, da me ne ćeš tako lako uvaliti u izdajstvo i sramotu. Pa zašto me onda ne bijete, ne bacate u gvoždja?... Gle, što sam ti uradio! Kad nas se što takovo kažnjava mukama i smrću... Vikni, pozovi Dance, povedi me do kralja! On će riknuti, a oni me rastrgati.

— Ne će. Sve ovo nije crkveno no moje. Oštetio si samo mene. Za tebe nema u tome svetogrdja.

— A čemu me štediš, kad mi hoćeš zla?... Jer ja znam tebe; tvrd si i oštar. Ti nisi, kao Sakso, žrec Isusov no svećenik Gospoda nad vojskama. Mirniji si, al ipak strašniji od Valdemara... Kazuj, što ćeš sada sa mnom?

— Reći ću kralju, da te primi medju svoje vitezove. Jašit ćeš njegove konje i sjediti za njegovim stolom.... Kneže, idi i počekaj me pred kraljevim stanom. Doći ću doskora za tobom.

Jaromir ga je u čudu gledao. Nesamo što u biskupovu glasu nije više bilo nikakva prizvuka pritajene ljutnje ili poruge, nego mu je Apsalom sada govorio kao čovjeku ravnu sebi. A ono, što mu je obećavao, bijaše čast i milost velika, jer je Valdemar bio vuk na bojnome polju, a veseljak i sladokusac na dvoru i u šatoru. Njegovi su vitezovi bili sretnici, koje je grijalo sunce kraljeve milosti. Ranac baci još jednom na biskupa pogled pun sumnje, al vidje iznova, da ga Apsalom ne vara, i on se opet smete.

— Čekat ću, reče i izadje iz šatora.

VIII.

... Kralj se bijaše smjestio u osamljenoj drvenoj kući na kraju sela, pod strmim kamenim brdom. U svakoj pogibli i okršaju uvijek na čelu vojske, a na vijeću svagda uz ministra Apsaloma, on se inače držao daleko od svojih ratnika, da se što slobodnije preda veselju i razuzdanosti. I u taj je dan Valdemar častio svoje vitezove.

Gozba bijaše u jeku, kad Jaromir stigne pred stan. Čuo se žagor, klicanje i zveket čašâ.

Talac ne htjede da pred pragom čeka kao kakav prosjak. On otvori vrata, prodje hodnikom, udje u dvornicu.

Na zidovima štitovi i kacige, u kutovima koplja i lukovi, na sredini velik stô krcat zdjelâ, vrčevâ i peharâ, na klupama crvena lica, razgaljena prsa i goli lakti vitezovâ i djevojčurâ, a pokraj vrata psi, u svadji o kosti stoprv dobačene. Zadah prolita vina, pečena mesa i ugrijane ljudske puti.

Kralj je Valdemar — još mlad čovjek, niska rasta, širokih pleća, vrata kao u bika i risje glave — sjedio na čelu stola i upirao sive oči u neku crnokosu djevojku, dok su mu se čekinjaste i blijede dlake ispod nosa ježile kao brada u razljućena mačka.

— Aglaja, posljednja nimfo grčka, što mi tuguješ?... Ja digoh čitavu vojsku i vodim ratove, samo da ti pokažem ponoćno sunce u zemlji Hiperboreaca. Oblačim te u vunu sicilskih ovaca, da mi ne ozebeš. Kotrljam uz ledenjake zemlje Skanije bačve pune kiparskog vina, da mi ne ožedniš. Ja nosim uz fjorde i preko fjelda vreće kretskih smokava i misirskih datulja, da li ne ogladniš... A ti blijediš i uzdišeš.

— Pusti je! reče vitez Esberno. Ona sanja o golim i garavim pastirima u Arkadiji.

— Suna, krasniče!... Viknu kralj vitku, plavokosu mladiću. Idi pa se svuci i opraši se čadjom. Kad se vratiš, zvat ćeš se Tirsis, i Aglaja će smjeti da ti pane u naručje.

Čitavi stô ciknu diveći se Valdemaru. Vitez Suna istrča prema vratima, al tu naglo stade pred Jaromirom, koji je u čudu motrio kralja.

— Gost! Gost! stade ga vika.

Svi pogledaše, i nasta tajac. Čekali su, što će kralj na to, jer je vladar bio već pijan, a vino je danas u njemu bučilo i prijetilo da će ga prometnuti u opasnu životinju. Vitezovi su već bili na oprezu.

Ali je kralj bio stoprv stigao na granicu izmedju razdraganosti i bjesnila. Jednom je nogom još bio u kraju svjetla i sladčine, a drugu je jedva puštao s one strane svijesti, na obalu mračnu i olujnu.

On se obradova Jaromiru.

— Ha! Talac ranski... mladi knez. Pristupi, sjedi, pij!... Tako ... Salve! ... Moj te kroničar naučio čak i latinski, je li? Da nije bilo Saksa, ja ne bih sada znao tješiti Aglaju. Vino s Kipra, nektar i ambrozija ... Al s Apsalomom mora da ti je teško. Asket, pustinjak ... Živi u šatoru i kad ne treba ... Uzalud mu govorah, da te pusti katkada k meni.

— Razlupao sam mu kaleže, rasparao svete knjige i rastrgao svećeničke odore. On će zbog toga doći sada k tebi, odgovori Jaromir.

— Hoće, da te kaznim.

— Ne. Kazat će ti, da me primiš u svoju pratnju, medju vitezove.

— Ja te primam. Al on ne smije sada amo. Esberno stražu pred vrata! ... Ovdje sam ja vrhovni svećenik. Razlupao si mu i rastrgao sve ... Ha, ha! ...

Kralj se grohotom smijao. Po njegovu smijehu vitezovi su i djevojke uvidjale, da će Valdemar doskora pasti u crno pijanstvo, a Jaromirovo je lice bilo odvažno i mračno, dok je biskup Apsalom mogao svaki čas banuti na vrata. Esberno je zbog toga šaptao taocu, da izadje, al je Jaromir stajao i gledao u Valdemara. Je li to onaj danski kralj, od koga se Rana tresla? Je li to onaj hrabri lukavi vojskovodja, koji je prvi srtao i boj i dijelio sa svojim momcima sve

patnje ratne? Je li to čuveni Knutov potomak, koji će otkupiti dušu velikoga Ocoubice?

— Ha! ha!.... Kad je vidio, da Saksu ne ide za rukom, on te htio sâm pokrstiti. Sad te šalje k meni. A meni će to uspjeti.

— Izadji! reče odlučno Esberno taocu. Jaromir se ne maknu.

— Al ja ne krstim vodom. Pokrstit ću te vinom, dat ću ti Aglaju za ženu i okruniti krunom ranskom.

Svi prasnuše u smijeh. Htjeli su pokazati Rancu, da je sve to samo šala, te potaknuti i njega na smijeh. No Jaromir je osjećao, da kralj u vinu govori istinu, i kazuje ono, o čemu inače ne bi ni pisnuo. On je sada znao, zašto ga ne vraćaju na rodno ostrvo, zašto ne puštaju k njemu Rance i uče ga latinski i vuku ga svuda sa sobom praštajući mu sve. Na njemu je drhtala svaka žilica, sileći se da ga ne spopane ljutnja.

— Što me tako gledaš, kneže ranski? Digni pehar, da se kucnemo! Onda ćeš kleknuti preda mnom; udarit ću te po ledjima sabljom pljoštimice, poljubit ću te u čelo i prozvati vitezom danskim.

Valdemar s mukom ustane i dignu čašu. Ranac primi od Esberna pehar i podje prema kralju. Kad stignu pred Valdemara, on proli vino i udari čašom o tle.

Žene kriknuše i sluteći krv, nagnuše iz sobe. Jedini se Esberno pouzda, da stane izmedju kralja i taoca.

— Pogani pse! vikao je Valdemar, crven u licu i razkolačenih očiju, tražeći okolo sebe, čime će udariti. Poslat ću tvoju glavu u Karence kao i...

Al ne izreče. Esberno mu bijaše začepio usta.

— Čiju? Čiju? navali na nj Jaromir.

— Vežite ga! izdere se kralj u nastupu crna bjesnila.

Nasta vika. Svi se dignuše na taoca. Jaromir im se od'rva, izmaknu i dohvativ se kućnih vrata svrne k nekoj ogradi, preskoči je, pobjegne uzbrdo, dok su ga vitezi tražili jureći prema mjestu.

IX.

Nekoliko je dana lutao okolo onoga mjesta ne znajući, što bi i kamo bi. Htio je poći prema zapadu nadajući se, da će stići u kakav fjord pa se dočepati kakve ladje. Al je nebo bilo uvijek oblačno i mračno, pa se nije vidjelo sunce, po kojemu bi se mogao ravnati kroz one tamne šume, po fjeldima punim kamenja, preko dubokih gudura i nabujalih potoka, što su tekli iz mnogih ledenjaka. Svuda naokolo nigdje sela ili kolibice. Jesen je bila smrzla, i duvao je vjetar noseći maglu, od koje se nije moglo vidjeti, gdje ćeš nogom stati i kamo krenuti.

Glad i studen natjeraše ga da zakuca na vrata Norvežanâ. Oni su ga rado hranili i sakrivali, jer su mrzili svoje osvojitelje. No Danci doznaše za to i digoše čitavu hajku na bjegunca; tražili su ga po stanovima, uznemirivali zbog njega mještane. I mještani zamoliše Jaromira, da ih liši napasti. Dadoše mu oružje i hrane, ispratiše ga komad puta i kazaše mu, kako i kuda ima putovati do najbližega fjorda. Onoga istog dana dignu se nov vjetar, koji zaljulja maglom pa je raskomada u duge pramenove, raskida u čuperke, smrvi u izdirke i komadiće te je svu rasu po bokovima planinskim. Na sivomodru nebu pokaza se blijedo sunce. Jato pticâ letjelo je u trokutu prema jugu, gačući iz svega grla.

Jaromir se osjeti spasen. Spopade ga neka luda, djetinja radost; odazva se krikom pticama i mahnu im kapom. Išao je prostranim fjeldom, obraslim nekim bujnim lišajima srebrne boje, dok ga iznenada ne obustavi duga, strma prosjelina. Ion ne htje da je obidje. Spusti se odvažno u nju, jedva pregazi blato na njezinu dnu i s najtežim naporom uspe se uza sklizav joj bok na suprotni rub. Sad se istom okrenu i sâm se začudi, kako nije nastradao. Njegova obijest poraste, i on gotovo potrča naprijed. Činilo mu se, da će ugledati kakav tihi duboki fjord sa stablima i selima uz plavo mirno more, netom pregazi golet, koja se najedanput stvori pred njim.

I mladić poče maštati u svome hodu.

On sada zna Dance i njihova kralja, a u ove dvije godine taostva koješta je vidio i naučio. Valja da njegovi ostrvljani sagrade veće ladje, sakuju bolje oružje, grade jače tvrdjave, nauče se drugom načinu ratovanja, pa će se Rana pročuti na daleko. On će naučiti Rance redu i slozi, voditi ih u rat. Iskrcat će se na kopno, pozvati Ljutiće i Bodiće na ustanak, potjerati Nijemce. Ranci su jači i ustrajniji od Danaca, a on sad zna, što im manjka. Oni nijesu još imali jednog Knuta. Nije dosta braniti se; valja navaliti i osvojiti. Svantevid ima svoga žreca, al nije nikada imao kralja — junaka. Hrist je patnik i stradalac, al njegova je desnica Knut Ocoubica, a njegova je lijevica Valdemar Pijanica; — i tim će rukama zagrliti ipak čitav svijet, ne dignu li se Ranci, ti posljednji ratnici Svantevidovi. Jaromir će uzjahati Svantevidova bijelca, i topot će konjski odjeknuti od sjevera do juga, od zapada do istoka. On će skinuti s drvenog arkunskog tornja blistavu zastavu i ponijeti je na četiri medjaša zemlje. Naučio je od Danaca, što i kako ima uraditi. Bit će ljući od Knuta i žešći od Niklota, a slavniji od obadvaju. Knut će se smiriti, al ne će uskrsnuti, a Jaromir ranski izlazi, eto, iz danske tamnice i ide niz fjorde na svoje ostrvo noseći na dlanu zvijezdu sjevernicu . . .

Golet je bila pregažena, i nova je kamena pustinja, zarubljena gudurom i šumama, ležala pred knezom.

Predveče on se s mukom protura kroz šumu i nadje se na ivici neke provalije. U prvi čas gotovo kriknu od radosti, al doskora protrne, — mjesto fjorda crnio se pred njim širok ponor. Padala je noć. Negdje daleko rikao je medvjed.

Jaromir odmah vidje, da je udario krivim putem.

X.

Prozebao od studeni, izranjenih nogu i bez hrane, išao je po magli i pod snijegom, koji je rijedak i lagan padao, dok je prvi večernji mrak silazio na zemlju. Šuljao se prisluškù-

jući prigušenom topotu konjâ, bahatu ljudskih nogu, zveketu praporacâ na saonicama.

Jaromir je izdaleka slijedio Dance, koji su iznova išli dalje prema sjeveru i na koje se bijaše slučajno namjerio u dugom lutanju u magli i po pustošima. Kad ih bijaše iznenada ugledao, prva je njegova misao bila, da se kakogod dokrade do biskupa Apsaloma i da se stavi njemu u ruke. Drugom spasenju nije se mogao nadati; ali se njegov prkos iznova prope, i on samo podje njihovim stopama nadajući se, da će ga oni tako povesti do kojeg sela ili do posljednjih ogranaka kakova fjorda. Krio se u magli slijedeći ih uzastopce i koristeći se onim, što su Danci katkada ostavljali na svome putu. Doskora morade biti na oprezu, jer ga Danci bijahu opazili: promatrali su ga izdaleka, uhadjali njegove korake, čekahu ga sakriveni; išli su na nj u lov kao na lisicu i podmetali mu gvoždja kao medvjedu. Sad se on bojaše dotaknuti se hrane, što su je oni ostavljali navlaš ujutro na garištu; osjećao se progonjenom zvjerkom, koja se ne može otkinuti od svojih lovaca.

Bio je sav izmučen, prozebao, gladan, al nije htio, da se Dancima preda. Ova večer dodje mu teška kao nijedna dosad. Danci bijahu stali u nekoj kotlini; razapinjali su šatore i palili vatre, — spremali se da prenoće. Bivalo je sve mračnije i studenije. Oluja je dolazila od nekuda, a daleko tulenje vukovâ odjekivalo je na dnu klanca.

Jaromir prvi put osjeti sav svoj jad i nevolju svoju; otkri mu se sva slabost i nemoć njegova u zemlji, koja ga je ranjavala dračem i kamenjem, bila ga vjetrom, gušila maglom, mamila ga na dno ponorâ. Prvi put u životu on se zamisli u nevjernost prirode i opakost ljudi. Prvi put stradanje ga izmuči, bol ga prože, i njegova divlja i opora duša osjeti trepnju, strah od zemlje tudje i okrutne, od ljudi punih himbe i gordosti. Činilo mu se, da tek sada vidi crnu mrežu, koja ga već dugo sapinje, i u kojoj mu je noćas poginuti . . . I on htjede uvući se kao ranjena zvjerka u kakovu rupu, dočekati u njoj ono, čemu nije više mogao da se ukloni.

Išao je prema nekoj goleti. Najednom stane. Visoki drveni krst, posadjen u zemlju, stajao je pred njim. Jaromiru zakuca srce. To je drvo bilo znak spasenja. Kakvo selo moralo je biti negdje blizu. Obazre se, krenu na drugu stranu, spusti se u dočić i razabra kućicu pod gustim jelovim krošnjama. Zračak svijetla jedva je prodirao iz nje kroz neku luknju.

On pokuca. Nitko se ne odazva. Doskora ču, kako je nešto šušnulo u stanu. Neko je čeljade stajalo s one strane vrata i prisluškivalo.

— Ne boj se! Ja nisam Danac ... šanu mladić, i vrata se polagano otvoriše.

XI.

Dok je na dvoru bjesnila noćna oluja, starica je kraj niska ognjišta klečala pred Jaromirom i prala mu izranjene noge.

— Sinko, govorila mu, kako si me prestrašio! Mislila sam, da je tko od njih, a kad tamo: putnik, koji je zalutao; čovjek, kome valja pomoći.

I ona mu ispriča, kako su već jutros njezini doznali, da Danci idu, pa su uzeli suhu ribu, što su je u proljeće kupili u daleku fjordu, i potjerali sve volove, da ih gdjegod sakriju, jer su Danci pljačkaši na glasu. Ostala je sama da čuva stan. Šta bi Danci mogli njoj starici u gotovo praznoj kući?

Jaromir je sjedio, okrijepljen hranom, ogrijan vatrom, i jedva slušao tiho brbljanje starice, koja mu mazaše nečim rane. Gledao je u nešto, šta je stajalo na sanduku prema njemu; u sliku malenu, oštećenu vlagom i obasjanu plamičkom svjećice. Iz otvorena groba vinuo se u vis čovjek, sjajan u licu i sa zastavicom u ruci, a dva mrka vojnika padaju pred njim, u čudu i strahu, na crnu zemlju ... To je bio opet On, — onaj tužni i jadni, koji mu je pokazao put u staričinu kućicu.

— Ustao je živ iz rake, šanu mladić.

— I treći dan iskrsnu od mrtvih i uzadje na nebesa, na desno Boga, oca svojega ... prihvati žena i poče da govori o Njemu.

Pripovijedala je koješta, a on je slušao i nije mogao razumjeti, zašto je sve to tako sveto i lijepo, da raznježuje ženu. Ali kad ona reče priču o Samaritancu, sve mu dodje u neko novo svijetlo, i on dozna, zašto ta starica kleči pred nogama nepoznata tudjinca povijajući mu rane. Jaromiru se pričini, da je i On ušao večeras s njime u ovu siromašnu kućicu, i da mu baš Njegove ruke vidaju sada ranjene noge. Ranac osjeti, da mora bježati od nekoga, trgnuti se iznova od nečesa kao ono u crkvi.

— Žuri se. Ja idem! ... reče Jaromir gotovo grubo.

— Ti trebaš sna i počinka, odgovori starica.

Mladić ustade, obuče se hitro sâm, izadje u noć u oluju.

XII.

Dva je dana išao za Dancima nekom mračnom šumom. Njegove su sile bile na izmaku, i lov je na njega bivao sve češći. Jaromir je ipak slijedio vojsku, jer je ona išla putovima najbližim rijetkim selima.

Izašavši iz mrčave Danci se popeše na visoravan, okruženu snježnim gorama i udjoše u neko mjestance. Oni se ugnijezdiše u svim stanovima, pa se bjegunac morade povući u pećine obližnjeg brda. Znao je, da će ga dim njegove vatre doskora izdati, i da će ga hajka još ljuće goniti, al nije imao više snage da bježi dalje.

Jedne večeri izmuči se kao još nikada i jedva izmaknu, pošto obori dva progonitelja. Dani su bili vedri i tihi, ali je sunce bilo tako blijedo i maleno, da su se krupnije zvijezde uvijek vidjale na sivome nebu. Studen je grizla kožu, prodirala u kosti. Jaromir osjeti, da će posvema klonuti, i da sjutra ne će više moći da hodi. On zapali u pećini veliku vatru i sjedne uz nju.

Oganj je pucketao, ližući nemirnim jezicima deblje grane; žuti lišaji crvenjeli su se u plamenu kao krv; iskre su veselo praskale praveći u tami sjajne tanke kolobare. I Jaromir se sjeti dana, kad je bio još dječak i palio s bratom Stojslavom kresove na karenačkom nasipu, u večer najdužega dana ljetnoga, u slavu Rudjevitovu. Karenci su bili puni svijeća, a močvara i obližnje jezero sjali se crvenom svjetlošću u ruju plamenova. Otvarahu se vrata hrama, i povorka je ljudi dolazila kroz grad na nasip noseći golemi Rudjevitov kip. Dizali su ga navrh bedema, da se njegove oči raje gledajući, kako je noćna tama odmakla daleko od Karenaca. Žrec je pjevao pred kipom i palio žrtvu; njegov je brat Tetislav, još mlad i jak, mjerio svojom kraljevskom palicom, koliko je duga sjena Rudjevitova, gatajući po tome, za koliko će se iduće godine raširiti ranska moć u zemlji neprijateljskoj.

Mislio je na Tetislava, za kojega bijaše čuo, da će oslijepiti; mislio je na Stojslava, za koga je slutio ono najgore. Najzad se zamisli u svoje stradanje i bude mu još teže.

Vatra je dogorijevala. Gledao je nepomično u žar posljednih žeravica ne misleći više ni na što, ne osjećajući studeni, koja je iznova prodirala izvana.

Sve se utrnu, i nasta duboka tama. Mladić zaplače, dugo i gorko, kao izgubljeno dijete.

XIII.

Kad se trgnu oda sna, koji ga bijaše ob'rvao u plaču, vidje, kako je čitava pećina sinula nekim čudnim svijetlom.

Stresne se, da potjera studen, što mu bijaše ukočila uda, i pridje, osjećajući, da mu gori glava, i da ga ostavljaju posljednje sile, k otvoru od pećine.

Čitav je kraj ležao pod njim u polumraku, al rasvjetljen takovom svjetlošću, da ga je mogao jedva prepoznati. Ledenjaci su bili ljubičasti, daleke goleti crvene, ni-

zina pod njim sva zelenkasta kao ranski pašnjaci u prve proljetne dane. A sve su te boje bile blage; titrale su polagano, prelijevale se jedna u drugu. Kao da se čitava zemlja preobrazila i digla naviše prema nebu, obasjanom novim svijetlima i okićenom samo najvećim zvjezdama.

I to je nebo bilo na sjeveru otvoreno. Nalik na orijaška vrata, debeo blistav luk stajao je na zreniku. Jedan mu se krak opirao o vrh ledenjaka, a drugi se spuštao u srce neke šume. Na svojoj gornjoj krivini, visoko iznad zemlje, nosio je nešto vatreno i sjajno nalik na golem cvijet ili krunu. Oba su dovratnika one čarobne kapije bila s vanjske strane luka okićena svom silom zrakâ, kao da je netko udario u one direke bezbrojne redove takih sjajnih kopalja. O gornjem pragu visjeli su zastori svjetlosti nalik na čipke, blijedožute u sredini, crvene na donjem, a zelenkaste na svome gornjemu kraju. Žitka koplja na podbojima treperila su, čipke su drhturile i sjale, kruna na vrhu gorjela je prelijevajući se u sve dugine boje.

Jaromir nije više osjećao ni glada, ni zime, ni umora. Ležao je na kamenu, gledajući u to čudo. Pričinjalo mu se da razabira sve jači šum: titranje onih sjajnih kopalja, šuštanje onih vatrenih zavjesa. Osjećao je, da se u njemu nešto raznježuje i rastapa, i da polagano u nešto tone. On nije prije slutio, da će njegov kralj biti tako lijep. Al se mladić napinjaše da uzdrži, dok ne vidi ono, što je očekivao... Vrata bijahu širom otvorena, i na njima se sada morao netko pokazati. On sâm nije još znao, tko će to biti, ali je mladi knez čekao, željan da ga ugleda. Hoće li se pokazati na onim vratima Svantevid, bog ranski i arkunski, visok na svome bijelcu, s kopljem i s lukom u ruci, sa zvjezdama Velikih Kola okolo glave? Ili će ugledati na onome pragu visoku pojavu Knutovu, ovjenčanu krunom i ogrnutu plaštem, sjajnim i bijelim, u znak da je veliki Pobjednik okajao svoj grijeh i da se vraća, gordiji i slavniji no prije, u kriptu danske katedrale?

Pričinjalo se Jaromiru, da val tame izlazi iz pećine, gotov da se na nj baci pa ga zavrti u vrtlogu i ponese na dno

nekog ponora. Pričini mu se takodjer, da se nekoliko Danaca penje grebenima prema njemu, al ih se nije bojao, jer je znao, da će ih onaj val preteći. On je samo želio, da još malko izdrži i da — vidi.

Njegove su se misli već brkale; pričinjalo mu se, da se ona vrata kolebaju, da blijede i da odmiču dalje.

Al u posljednji trenutak on ipak ugleda.

Visoka prikaza u bijeloj halji stajala je na vratima. Iz rana na nogama i na dlanovima tekli su mlazovi krvi; kruna od trnja stiskala mu čelo; golem krst savijao mu ledja. Njegovo je lice bilo kao okamenjeno od bola, samo su velike dobre oči gledale u Jaromira i lile na nj potok blage i vesele svijetlosti.

— On! šanu mladić.

Pričini mu se, da je Krstonoša prekoračio prag blistavih vrata i da ide prema njemu. Htjede ustati, al u taj isti trenutak osjeti, kako ga prelijeva val tame pećinske, otimljući ga ljudima, koji su mu upravo prilazili...

XIV.

Kad Jaromir dodje opet k sebi, nije znao, gdje je; razumijevao je jedino, da ga netko hrani i njeguje.

Tek drugi dan, pošto otvori oči iza duga i mirna sna, Ranac pogleda u onoga, koji mu se bio približio, da ga nečim pita, i upozna duboke stroge oči i crnu bradu biskupa Apsaloma.

Mladić odvrati glavu i reče:

— Ne ću!

Od toga časa biskup se vladao kao da i ne vidi taoca ispružena i nepomična na ležaju u kutu šatora. Neki se sluga brigao o Jaromiru.

Za nekoliko dana Ranac se osjećao već bolje, al nije ustajao, no kad bi Apsalom otišao nekamo. Duge je sate ležao miran i šutljiv gledajući u biskupa, koji je ponajviše sjedio za stolom čitajući iz knjige. Uljanica je rasvjetljavala Apsa-

lomu lice i bacala na zid šatora veliku okruglu sjenu njegove glave. — Mladić je motrio, kako se tvrdo biskupovo lice mijenja u dugu, duboku čitanju. Nestajalo je bore nasred čela; obrve nijesu više stršile nad tamnim očima, a ona dva oštra poteza, što su išla od nozdara do oba kraja ustiju, izgladila bi se i izgubila. Čitavo biskupovo lice, uokvireno rudastom prosjedom kosom i crnom bradom postajalo je nekako mekše, prijaznije, gotovo dobro.

Jaromir je onda nagadjao, da u taj čas crni žrec ne čita iz one knjige o zgodama starih Jevreja, o gnjevu Gopoda nad vojskama već o — Njemu. I on se onda pitao, čemu ga Krist progoni, i što traži taj bog-patnik od njega, vjernika Svantevidova i dušmanina danskih kršćana? Eto, i sada mora da misli na Nj, jer mu ovaj čovjek i nehtijući, govori o Njemu svečanom šutnjom, kojom se obavio; načinom, kojim je naslonio obraz na lijevi dlan; izrazom svoga lica, što je odavalo razdraganost, koja se inače nije nikada vidjala u toga biskupa-ratnika. Sakso se nije uhvao govoriti mu o Krstonoši, al u ovoj noveškoj pustinji, u ovom njegovu stradanju, sve mu progovara o Njemu, i on Ga sreta na svakome koraku.

... Ranac se otimao, al dodje čas, kad više nije mogao da odoli. Jednog dana — biskup bijaše nekamo otišao — on pridje k stolu, otvori knjigu Novoga zaveta i poče čitati. Sjedio je dugo čitajući i gutajući svaku riječ; ne ustade, dok ne ču škripu biskupovih nogu na smrznutu snijegu.

Od sada je još više šutio i tudjio se Apsalomu, koji ga je ispod oka promatrao pitajući se, kakav je to novi nemir spopao taoca. Jaromiru se već bijaše vratila prvašnja snaga. Skitaše se ponajviše okolo šatora gledajući, kako se Danci polagano spremaju da se dignu i krenu naprijed. Netom bi vidio, da je biskup izašao i da u šatoru više nikoga nema, on bi odmah ušao i posegnuo za knjigu.

Jedne večeri, kad bijaše zaronio duboko u čitanje, razabra kraj sebe šuštanje i hitro skoči. Biskup je stajao uza nj i gledao ga s izrazom tihe radosti u očima.

Mladić se smete, kao da je nečemu kriv, povuče se u kut i baci se na svoj ležaj. Apsalom se lati drugoga posla, a knjiga ostade otvorena na stolu.

XV.

Te noći Jaromir kasno usne. Bio je već dan, kad ga probudi glasan razgovor u šatoru. On se odmah dignu.

Valdemar je stajao s nekoliko svojih ljudi pred biskupom: Bio je trijezan; iz svake njegove žile izbijala je snaga i odvažnost. Govorio je biskupu dubokim, jakim glasom pokazivajući rukom na nekog čovjeka, neispavanih očiju i još crvena od prepaćene studeni:

— Stignuo je sada. Čuj, kakove nam vijesti nosi.

I vjesnik poče da priča, kako su Ranci banuli iznenada svojim hitrim, malenim ladjama na obale istočnih danskih otoka. Iskrcali se i provalili u sela i u varoši. Zarobili mnogo ljudi, oteli blago, udarili otkupe u novcu, užgali neke crkve. Došlo je do borbe. Ranci su bili žestoki kao još nikada, njihov broj velik. Pobijedili su.

— Tko ih je vodio? upita biskup.

— Stari kralj Tetislav. Al je s njima bila djevojka, prava srda paklena.

— Koja to?

— Jarula, Niklotova kći.

— Opet ona! reče kralj.

Vjesnik je pričao, da su Ranci poubijali sve svećenike, koji im dopadoše šaka. Poharali tri ostrva i otplovili krcatim ladjima. Kao da im plijen nije ovog puta bio glavno.

— Kako to? zapita Apsalom.

— Kazali su, da su se nadali osloboditi taoca Jaromira i osvetiti kneza Stojslava na kojemu od čuvenijih Danaca.

— Osvetiti ću ga ja! kriknu Jaromir, pa djipnu i navali s nožem na biskupa.

Kraljevi se ljudi baciše za vremena na nj, svladaše ga i svezaše.

Valdemar ga samo s prezirom pogleda. Kad vjesnik svrši, oni počeše da vijećaju. Ni kralj ni biskup nije htio da se ostavi u Norveškoj nedovršeno djelo, a vitezovi su govorili, da će zima biti ljuta, i da se momčad iznova buni. Al je kralj čitao na biskupovu licu ono, što je i sam želio. Na kraju reče:

— Esberno, krenut ćeš s vjesnikom odmah na jug. Dignut ćeš u Danskoj novu vojsku za obranu. Poći ćeš Henriku Lavu i kazati mu, nek odbije Rance, ako se oni iznova podignu na moje otoke. Vjesnik će medjutim ponijeti u Karence nevjernome Tetislavu glavu taoca Jaromira.

Svi pogledaše u Ranca. On je stojao sred šatora vezan o gredu, prignut od srama, kipeći od ljutnje. Kad začu presudu, mladić se uspravi. Njegov bijes klonu i svečan mir razli mu se po licu. Gledao je kralja i biskupa ravno u oči.

— Hvala! reče. Bojao sam se, da će me kod vas zadesiti kakva grdna sramota. Ovako je najbolje.

Al biskup pridje k njemu, odriješi ga i progovori:

— Kneže, ti ćeš sjutra pratiti Esberna u fjord. Otplovit ćeš na Ramu i reći ćeš Tetislavu, bratu svojemu, nek nam se nada uoči iduće žetve. Tamo ćemo i tebe naći.

XVI.

Iza teškog putovanja Jaromir stigne u fjord i podje odmah Saksu na ladju. Nadje ga za stolom, punim knjiga i rukopisa, gotovo ukočena od duga sjedjenja pod palubom punom snijega.

Po načinu, kojim ga debeljko dočeka, mladić vidje, da ga kroničar uistinu voli. Sakso ga je gostio, tetošio i ispitivao; kudio je Valdemara i slavio biskupa, što se nije osvetio na taocu.

— Ja sada čitam i vaše svete knjige. Ne bojim se više, reče ranac, kojemu je osjećaj, da je slobodan, otvarao srce svakome.

Al Sakso nije više smatrao svojom dužnošću privući poganina ka kršćanstvu. On je zapravo volio onako Ranca, jer je Jaromir bio još varvarin, divlje al čiste krvi, bez lažnih sićušnih kreposti, bez svetih riječi, za kojima se kriju okrutna djela. Mladi je knez bio sada slobodan čovjek, i Sakso nije više htio da mu vara i zarobljuje dušu. Kroničar je služio kršćanskoga kralja, pratio ga u ratovima i pisao, što je biskup Apsalom htio, ali je sa sobom nosio u svojim knjigama neki drugi svijet, pun sunca i vedrine. U krvi što je pred njim tekla, u svijetlu požara, kraj kojih je prolazio, dihao je životom različitim od onoga, kojim su živjeli njegovi gospodari: kralj-ratnik i biskup-asket. Vedri i veseli Helen krio se u gojnu tijelu ćelavoga starca kroničara. Sakso se uzradova, što se Jaromirova duša razvedrila i otvorila, i poče odmah da sipa u nju cvijeće iz davnih helenskih bašta. Pročita mu toga istog dana svoj novi prevod Sapfine ode i opjeva nekom anakreonskom pjesmicom Jaromirov skori povratak na ranske žalove.

Na moru su bjesnile nove oluje. Ranac je morao čekati u fjordu sjedeći pod palubom i slušajući Saksa, jer mu kiša i snijeg nijesu dopuštali da izadje iz ladje.

Jednog dana mladi knez prekine Saksa i zapita:

— Znaš li ti Jarulu, kćerku Niklotovu?

— Znam je. Divna djevojka, vrijedna da nosi na glavi krunu carsku. Upoznao sam je na Valdemarovu dvoru i spjevao sam joj odu prozvavši je Arekundom, proročicom Svantevidovom u ranskome gradu Arkuni. Ona bi htjela biti ravenska amazonka, nova Pentesileja; no ja velju, da su njezina mladost i ljepota zamamnije od njena vjerskog ushita. Postala bi slavenskom Helenom, kad bi imala muža, kao što je bio Menelaj i ljubavnika nalik na Parisa, sina kralja trojanskoga. Ona sva gori plavim plamenom vjere, a da plane crvenom vatrom ljubavi, sinula bi žarka kao sunce ljetno, blistava kao sjeverna zora ... Ona je za kralja Valdemara već

bila kamen spoticaja na putu do osvajanja i slave, al je i ne spominjem u svojoj kronici. Čekam, da se probudi i da bukne u njoj ono, što je baš žensko, samo žensko.

... Prodje mjesec dana, i Jaromir je još uvijek morao čekati. Takove zime nije nitko pamtio u fjordu. Led i snijeg pritisnuše sa svih strana; more se smrznu u dràgi. Stignu sa sjevera vijest, da je Valdemarova vojska zapela u svome hodu. Ne smije ni naprijed ni natrag; trpi od zime i glada, a ne može joj se nikako pomoći. Danci se svadjaju medju sobom; čak i vitezovi viču na kralja.

— Sakso, reče jednom Jaromir kroničaru, udji u moju službu. Kad zima popusti, otputuj sa mnom.

Sakso ga u čudu pogleda.

— Da. Ja ću biti kralj, a ti ćeš pisati „Gesta Slavorum"? Oni se ne će više vratiti; ja znam, kako je na sjeveru. Podji sa mnom u Karence.

— „Gesta Slavorum"? zinu iznova kroničar.

— Ja ću biti Slavenima ono, što je Dancima bio Knut.

— Ti ćeš kleknuti pred Hristom i pokrstiti narod svoj!

— Ludove! reče Ranac i okrenu se od njega.

Od toga dana pokvari se saobraćaj izmedju starca i mladića. Sakso se ljutio što se bijaše prenaglio i dirnuo u ono, čemu nije ni sada smio da se tako naglo približi! Jaromir ugleda opet u svome učitelju crna žreca. Neki se plot dizao iznova izmedju njih. Njihovi sastanci postadoše sve rjedji, razgovori sve hladniji, dok se Ranac ne preseli sasvim u ladju viteza Esberna. — Jaromir se iznova zatvori u se. Lutao je po fjordu, loveći i družeći se s Norvežanima; gledao je, kako se prvi, još nesigurni znakovi ranog premaljeća, već javljaju, da ih pred navalom nove sniježne olujine naglo nestane. Ubijala ga čama, hvatao ga iznova nemir i neka nejasna čežnja, a misao na Krstonošu javljala se u njemu sve češće u magli na dnu fjorda, na blistavu ledu smrznute dràge, u tami ispod zaledjene palube. On osjeti, da se s tugom, koja ga hvata, opet nešto pokreće i koleba na dnu njegove duše.

Upravo kad poče da puca led na fjordu, stignu vijesnik sa sjevera i javi da se Knutova sjena pokazala jedne noći biskupu i kralju. Nema joj oproštaja i mira, dok Valdemar sa svojim Dancima ne upokori ostrvo bezbožnika, i ne poruši Svantevidov kip u Arkunu pokrstivši sve Rance, te posljednje pogane na baltičkome moru. Danci ne će više prema sjeveru; vratit će se, čim prvi proljetni vjetrovi otvore pred njim zatrpane puteve.

Za nekoliko dana Jaromir otplovi iz fjorda.

Pjesma o Velikoj Dušmanki.

Slušao ju je knez Jaromir u pljuskanju vode, u šumoru granja na ostrvima i u huci svoje krvi, kad se vraćao po proljetnome moru iz studene Skanije na procvjetale obale ranske.)

Mru proroci. — Njihov se glas,
Od kojih se propinju lavovi,
Za medjama pustinjskom gubi;
Pa s prstom na ust'ma po sumornim stazama
Vraća se iznova Muk.

Mru kraljevi. — Njihov se mač,
Pred kojim su drhtali narodi,
Na komade c'jepa, u rdju se raspada;
I teška ko gvoždje, studena ko led,
Na lešu im počiva Zemlja,
Što njome, ko laganom loptom,
Titrao njihov je dlan.

Mru bogovi. — Njihov se sjaj,
Od kojih su blistali svjetovi,
Polagano gasi na vrhu, gdje gromovi tutnje;
I njihove prikaze nestaju
U sumračju dugijeh v'jekova
Ko obronci snježni na mutnu zreniku
U času, kad smrkne se dan.

Sve umire. Al ja sam vječan.
Jer ja sam u kostima ljudî,
U srčiki stabla, u batvu cvijetka
U kičmi životinje plahe.
U kapljici svake sam krvi,
U zrncetu svakoga kamena,

U jezgri sam svakoga bića,
Planini na sjajnu vrhuncu
I mora na mračnome dnu.

Nebesa ja pokrećem; sunce
Kotrljam po stazama plavetnim.
Sve za sobom vučem, sve motam
U vrtloge... Strujim po svemiru.
Proričem, vladam, pobjedjujem:
Ja — prorok,
Ja — kralj,
I ja — bog.

*

Cvjetovi, vatreni cvjetovi!
Sa sunčeva trune se koluta
I padaju s nemirnih zavjesa
Blistave sjeverne zore
Ko plameni sni.

Na mraz se prosiplju i led,
Da rastope; na krš i kamen,
Da sve zazelenê; u ponor, da rasv'jetle mrak
I otkriju skrite divote,
Što na dnu ih čuva
Strahotan zmaj.

Padaju. — Vrcaju, nalik
Na varnice, u ljudska srca;
A ona se razbukte vatrom, što zahvaća sve:
I sanje najsladje,
I čežnje najljepše,
I nade najživlje,
I nagone, što su najdublji,
I bolove, što su najstariji,

I spomene, što su najsvetiji:
Od svega da raspiri lomaču
Na br'jegu, da razgori kr'jes,
U kome će za čas izgorjeti
U olujnim vjetrima strasti
Sav čovjek,
Sva njegova bît.

*

Najmladji sam bog i najstariji.
Kad surva se posljednji hram,
I razvali posljednji žrtvenik,
I oltar se sruši,
I umukne molitva,
I iščezne žrec:
U posljednjoj šutnji i mraku svih bogova
Ja kosom ću mahati po usjevu ljudskome
Sâm, sv'jetao, mlad.

Jer ja sam u kostima ljudi,
U najtanjim žilama njihovim,
U kapljama krvi,
Pod mrenama kože;

Jer čitavi čovjek je sud,
U kojem, ko plameni sok,
Ja stanujem, hučim i vrim,
A mene tko nema, taj mrtva je tvar,
Panj truli, što, lišajma pokrit
I vjetrima gnan,
Po moru se skita života;

Jer ja sam nit ognjeni, vatreni most
Medj ženkom i medj mužjákom;

Moj otac je Nagon k životu,
A moja je majčica Slast,
A sestra mi jedina — Smrt.

*

Proljeće! Proljeće!
Vitlaju oblaci peluda
Stazama, kojima prolazim.

Tko reče, da padaše sn'jeg,
I hujali olujni vjetrovi,
I vladao zemljom je mrak?
... Ja toga se ne sjećam.
Znam,
Da dolazim jači i svježiji
Od rvanja duga
Sa zmajima ljutim u spiljama podzemnim;
I oči su moje sad svjetlosti žedne,
I mladost je moja sad radosti gladna
Sve izvore sv'jetla ću ispiti
I pojesti plodove radosti,
I nove mi sreće na vedru vrhuncu
Ja hoću da proslavim
Žedj svoju, svoj glad.

Proljeće! Proljeće!

Po moru se blistaju pjene
Ko cv'jeće po zelenoj bašti.

Tko veli, da ljetni će b'jes
Sve sokove ispit, svu zelen izgorjet?
... Ne bojim se žege sunčane.
Žedj moja će biti još ljuća,
A sladji na izvoru srk.

O Proljeće! Proljeće!
... Mirišu procvale livade
Ko mladjane ženskinje put.

*

A žena je divna! Ne s onog,
Što daje, no s onog, što uzima.

U meni je bogatstvo veliko,
A ona je lijepa posuda,
U koju ću liti svoj med,
U koju ću prosut sve cvijeće svoje,
U koju ću žeti sve sokove svoje
I snagu ću točiti svu.
U njezinim kosama mirišu
Sva proljeća moja, i sva moja ljeta
U očima plamsaju njezinim;
I slatkost je moja na usnama njenim
I moja je snaga na njezinu dlanu,
I čvorovi moji medj njenim su prstima;
Pa stoprv kad dohvatim nju,
Ja imam i sebe: — plam našo je grm,
Na kome da izgori sav.

I žena je divna! ... Ne s onog,
Što gradi, no s onog, što razara.

*

Velika Dušmanka prolazi
Po poljima našijeh ratova,
Po baštama našijeh sanja.

Dolazi s crvenim makom
U kosama, s ljubicom plavom
Medj zubima, s čarobnom pričom
U očima. — Njezina put
Po jagodam proljetnim vonja; i njezina krv
Po lipovu peludu miriše.
    Dolazi. A moja snaga
Se topi; i moji se uzlovi
Svi dr'ješe; i sve moje žilice
Ususret joj trepeću. Dolazi,
Mila ko grlica šumska,
Strašna ko vojska pod zastavom.

Oh, ona dolazi . . .
                Režite
Tu lavlju mi grivu, u kojoj sva moja je snaga,
Jer hoću da noge joj bose srh pobjede osjete
Na dolasku njezinu!
                Skinite
Plašt s mojih raména, jer rob ću ja biti,
A ona vladarica!
                Uzmite
Taj mač, jer na zemlji još oružja nema,
Da od nje me brani!
                Donesite
Naš biserni stô i naš procvali ležaj;
I zovnite sve moje radosti,
Na mome da pjevaju piru;
I recite svim mojim tugama
Za plotom nek čekaju šutke,
Veselo! Veselo! . . .

S crvenim makom u kosama,
I s čarobnom pričom u očima,
Ko od zlata san,
Dolazi Velika Dušmanka.

DIO TREĆI:

VATRENI CVJETOVI.

I.

Svaki put, kad bi ga spopala tuga ili ljutnja, kralj bi Tetislav rekao robu, da ga povede u bašću, ka pčelinjaku. Sjeo bi na klupicu, naslonio se ledjima o deblo lipovo, pa se gotovo ukočio napevši sluh. Slušao je žamore po košnicama: daleko brujanje, prigušeno zvrčanje, kao da se negdje vrti prazno vreteno, neko lagano struganje i uvijek jednako komešanje — sve biljezi i glasovi neprekidna rada, što se vrši u tami i šutnji. Otkad dokad zuj, zuka; pa se starcu čini, da vidi, kako je iz leta na košnici iskočila sjajna iskra, koju on ne pušta više s vida i prati je daleko u njezinu letaju kroz grmove u bašti, preko procvjetala kalinova plota sve tamo dolje do rječice, što teče prema moru. Slijepac, vodjen ovom blistavom tačkom, luta mišlju naokolo i vidi iznova sve: pašnjak pun trave, gurave vrbe na vodi, procvale metlice trstika na rubu močvare i hum na prisoju s putanjom uza stranu i sa sjenatim stablom na vrhu.

On kao da vidi i raspoznaje na livadi čak i mnoge biljke, od kojih već davno nije ni mirisa osjetio. Vidi i čuje vodu; ona teče i šumori govoreći: „Kralju Tetislave, nemoj se žalostiti; bit će s tobom kao i sa mnom. Mi smo oboje na svome uvoru. Tko bi se vratio prema izvoru, kad je na kraju more veliko i mirno, puno šutnje i blagih zvijezda?"

On vidi i čuje jastrijebe, što lete u krugu iznad rita i kriješte s visoka: „Ne ljuti se, kralju Tetislave! Ti si dočekao duboku starost, slobodan i čuven. Na tebi nema žigova ropstva, no brazgotinâ junačkih borba. Na tvome ostrvu nema crnih žreca i hramova Krstonoševih. Odbio si devet navala neprijateljskih, a star i slijep vodio si ljude svoje da kazniš i da osvetiš".

On kao da vidi ono visoko granato stablo na vrhu humca i kao da čuje šušanje njegovih krošanja: „Kralju Te-

tislave! Kad ti hora dodje, ti ćeš leći u moju sjenu. Mogila će se tvoja dizati pod mojim granama. Stajat ćeš u njoj sjedećke, a okolo tebe oružje tvoje i pehari tvoji, i zdjele drvene, i vrčevi od kovine. Obdan ću te čuvati od sunca, a u noćıma, punim mjesečine, raširit ću grane svoje, da Karenčani vide izdaleka, gdje sjena kralja Tetislava sjedi na mogili i gleda u grad svoj i u sela ostrva svojega".

On sve to sluša, i njegova se duša iznova razvedrava: ljutnja klone, sjete nestaje.

II.

Tako je kralju uvijek bilo u bašti kraj pčelinjaka, al danas kao da crne pčele izlijeću iz košnicâ, i njihova je zuka srdita, i njihov se let gubi u neku tamnu maglu. Starac ne može da svrne misli s onoga, što ga već čitavo jutro tišti. Stojslav je osvećen, i njegova je glava sahranjena u Arkunu; zakopana je kao svetinja u zemlju pred nogama Svantevidovim, al je božanstvo progovorilo u svome svetištu, pa žrec Gloginja ne će da mu vrati kraljevsku krunu, jer veli, da zavjet nije ispunjen, dok se Jaromir ne oslobodi, i dok se ne dovedu u Arkun ona tri crna žreca, što ih Tetislav čuva u dubokoj tamnici. Jednome valja vezati kamen o vrat i baciti ga u valove, da more bude puno riba; drugi nek se zakopa živ nasred ostrva, da njive rode, a treći nek bude hrana pticama nebeskim. To hoće narod i žreci, no kralj sluti, da je Jaromir s Dancima u Skaniji, pa se nada, da će ga za ona tri crna žreca lakše otkupiti od Valdemara, koji će iznova udariti na Ranu. On je to kazao Gloginji, al Svantevidov žrec i sada hoće propast čitavog roda njegova. Gloginja kao da jedva čeka, kad će mu se i Tetislav maknuti s puta. Starac se ne da; opire se svojim posljednjim silama čekajući da Jaromir stigne iz taostva i primi vlast u ruke. Jedino bi mladi knez još mogao, da spasi Karence, ukroti obijesne plemiće ranske i vrati podivljali narod svome vla-

daru. Opire se stari kralj, jer mu se čini, da bi se bez njega raspalo na Rani i ono posljednje, što se još jedva drži na okupu.

I još nešto nije pravo starcu. Svantevidov je žrec domamio Niklotovu kćerku k sebi. Ona je jučer ostavila Karence i pošla u Arkun. Pobojao se Gloginja, da Jarula ne bi uzvisila ugled kraljevskoga dvora. Junakinja i proročica ne smije ostati u Karencima . . .

Ču se šuštanje bosih nogu po travi.

— Tko je? upita kralj roba.

— Biljarica Zrna.

— Potjeraj!

Al je starica bila već pred kraljem i otvoraše vrećicu, punu lišća i korijenja.

— Kralju, sunce naše žarko, čuj, kako vonjaju. Još je jutarnja rosa na njima. Hodala sam tri dana i obašla tršćak i šumu, gudure i goleti. I našla sam travu vidovitu. Sipaj je suhu i zacjedjuj je sirovu u oči svoje.

— Prevarila si me već mnogo puta, bako.

— Stoprv je ova ona prava. Vjeruj . . . Obašla sam gotovo čitavo ostrvo.

— A što si sve vidjela?

— Kralju, nešto se grdno sprema. Avetinje niču iz zemlje; mogile se otvoraju; Jadi i Bjesovi pomaljaju glavu iz mračnih kutova, a svijetli se bogovi obavili šutnjom — ne daju glasa o sebi.

— Pa onda govori, reče kralj, čija sjeta i crne slutnje nadjoše novu hranu u riječima stare biljarice.

I ona reče, da se na morskoj hridini pod Kamenim Stubama pojavila tajanstvena žena, koja svake sedme godine dolazi odnekuda na onaj osamljeni greben noseći krvavu haljinu, da je pere, a nikada ne ispere. Došla je iznenada prije roka. More je okolo nje krvavo, litica sva crvena. Gledaju je prestrašena sela s visoke jasmundske obale, al ona pere već treću večer. Ladje je mimoilaze; ribari ne smiju čamcem u lov. — Još se užasnije stvari zbivaju po je-

zerima ranskim. Velika vodena zmija izašla je iz baruštine pokraj Šorića i proždrla dvije krave. Ona je ostavila crvene ljuske na travi, po kojoj je prošla. — Iz crne lokve blizu Gore, skočio je Bijes, pa se prometnuo u golema konja. Trčao je čitavu noć okolo grada. Vjetar mu duhao iz nozdrva, a griva mu je gorjela. Zapalio je šumu te propao u zemlju 'za'rzav strahovito. — Otvorila se mogila na humu blizu Medova i troglava je avet s kopljem u ruci krenula odanle prema Arkunu; prekoračuje gudure, gazi preko potoka i tjesnaca zatonskih, a zemlja tutnji pod petama njezinim. — Ovog je proljeća Rana puna otrovnih biljki; pčele ginu od sokova nekih čudnih cvjetova; ptice pogibaju od gusjenica, kojima se hrane; more izbacuje na žalove crknute ribe. Cijeli Vitor procvjetao je ove godine makom, pa bih rekao, da se grad Arkun diže na kraju nekoga krvavog mora . . .

— Tako je bilo i onda, kad se danski kralj Knut spremao udariti na Ranu, reče muklo Tetislav, i glava mu klonu još većma na prsa.

— A ti odbijaš moje trave, kad nas bogovi ostavljaju, i mi te najviše trebujemo. Ti ne znaš, što moje biljke sve mogu. Imam kopitnjakâ, niklih pod nogama bijelca Svantevidova u cik zore jutarnje. Imam perunikâ, presadjenih iz šume boga gromovnika na obližnjem kopnu. Imam zove s brijega Crne lokve i mliječnjaka, nastalih od kapljica, što su kanule iz dojkâ Žive, boginje prekomorske. Imam najljekovitije sokove za te, a najljuće otrove za neprijatelje tvoje. U mojim je rukama život i smrt. Reci riječ, spomeni ime; pa ćeš vidjeti.

Ali kralj nije više slušao staru biljaricu. On je prisluškivao štropotu nečijih koraka. Netko je dolazio s rijeke gazeći hitro i krepko nogostupom.

Starcu se pričini, da su pčele u košnicama veselo zabrujale. Zukale su pred njim domamljene staričinim biljkama, al one nijesu više bile crne i srdite. Sjajne, nemirne iskre svjetlomrcale su pred njegovim slijepim očima. Priči-

njalo se kralju, da one blistave tačke lete k njemu s rijeke, da mu navijeste onoga, što sve hitrije dolazi.

— Šuti! reče starici. Ja sam već slušao takove korake po ovome vrtu.

Bahat nogu zastade na otvoru u plotu. Kralj se trgnu i pruži naprijed glavu.

— Tetislave!

Slijepac ustade i pruži ruke tepajući nešto krezubim ustima.

— Tetislave, brate! ču se opet glas, u kome je bilo i radosti i bolnog iznenadjenja.

Starac koraknu naprijed i odmah se nadje u nečijem naručju. Kralj je pipao došljaka objema rukama; gladio mu dlanovima kosu i obraze, stiskao mu mišice, hvatao ga oko pasa i šaptao: „Ti, baš ti! Jaromir ... živ ... čitav ... zdrav.“ Držao ga je čvrsto, kao da se boji, da mu ne pobjegne. Dvije krupne suze kotrljale se niz njegove obraze, dok mu se staračka usta još uvijek smiješila.

— Povedi me gore! reče uhvativši se došljaku za mišicu, pa onda okrenu glavu prema biljarici, koja je usklicima tjerala pčele sa svojih biljka: — Zrna, ja te više ne trebam. Vratio mi se i vid i snaga.

III.

Jaromir pusti odmah crne žrece iz tamnice i reče im: „Kad se biskup Apsalom vrati, kažite mu, da mu ovim plaćam dug.“ I on se dade na posao. Pozva plemiće u Karence, da im rekne, što ih čeka i kako valja dočekati iduću Valdemarovu navalu. Podje sâm u sela i varoši, da uputi seljake; sidje u luke i pristaništa, da ogleda ranske ladje, da savjetuje, kažnjava i zapovijeda. — Svadja izmedju Karenaca i Arkuna, izmedju kralja i žreca, bijaše već davno razdijelila Rance u dva tabora, gotova da udare jedan na drugi. Neki se plemići bijahu istrgli svakoj vlasti i vladahu po svojoj

volji u nepristupačnim krajevima ostrva. Primorci su gusarili i trgovali robljem i ukradjenom robom, dižući na taj način protiv Rane srdžbu svih susjednih otoka i obližnjega kopna. Osjećaj razuzdane slobode bijaše zahvatio ostrvljane, dok je stari kralj sjedio nemoćan u Karencima, a žrec Gloginja na nešto čekao u osamljenom Arkunu, knez Henrik Lav borio se u vlastitoj zemlji, a Valdemar osvajao daleku zemlju prekomorsku. Razdor i nered bijahu zavladali Ranom u godine mira i obilja.

Spočetka se Ranci opriješe Jaromirovim zahtjevima. Al je mladi knez znao da se nametne. On se bijaše vratio iz taostva krupniji i jači. Njegov je glas bio sada dublji, oči oštrije, brada tamnija, a nešto bolno, al i snažno sjedilo mu na čelu. Karenčani i Gorani s plemićima Granzom i Maškom na čelu pristadoše odmah uza nj zovući ga kraljem i pred samim Tetislavom. Strah od nove pogibli, koja je prijetila iz Danske; misao da mladi knez nije još zagazio u svadju izmedju kralja i žreca, pa da se zbog toga nijedno božanstvo na njega ne srdi; sve jača bojazan da Krstonoša ne predje sa saksonskim četama s kopna na ostrvo i još mutni osjećaj, da bi Jaromir mogao narasti visoko, uznijeti Ranu i ponijeti na daleko Svantevidovu slavu, poravnaše pred kraljevim bratom putove do srca otočanâ. Jaromirov rad, poduprt Rancima, poče da uspjeva. Spremalo se oružje, brojili se ratnici i popravljale se ratne ladje po zatonima.

Jaromir je znao, da će Valdemarova sila biti ovog puta velika, pa da će Ranci morati ponajviše odbijati žestoke navale neprijateljske. Valjalo je spasiti čeljad, ljetinu i stoku od pljačkanja Danacâ. On poče učvršćivati stare i graditi nove nasipe okolo mjesta, u koja će se ostrvljani skloniti, netom morske uhode jave, da se brodovlje dansko približava. Utvrdjena mjesta Medovo, Zabrod i Ralovo branit će niske zapadne žalove, a gudure i pećine šumovitog Jasmunda i Granića, koji leže visoko nad morem, zaklonit će čeljad i stoku istočne Rane.

Jaromirovo je ime išlo od usta do usta. Ranci su gledali u nj kao u kralja. Karenci oživješe, i Tetislav podje jednom u zapušteni hram, da se pomiri s Rudjevitom i da mu zahvali na sreći, što će je ipak dočekati.

Od uštapa do uštapa Jaromir je jezdio od mjesta do mjesta i vozio se iz zatona u zaton potičući ljude na posao i učeći ih, kako im je raditi, dok jedne večeri ne kaza Tetislavu:

— Granza i Maško ostat će ovdje, a ja ću sutra na Vitor i u Arkun.

— Već davno čekam na to... odgovori starac. Vrati se s krunom i s Niklotovom kćerkom.

IV.

Tri dana kasnije Jaromir je bio na Vitoru. Jašio je iz Medova u Arkun.

Sunce je sjalo visoko na nebu. Mlada hrastova šuma bila je puna crvenkaste svjetlosti, razlivene po busenju bujadi i po rosnoj mirisnoj mahovini. Na čistinama trava se još po gdjegdje iskrila kojom krupnom kapljom; visoka se batva trputacâ i divlje mrkve njihaju polagano vabeći leptire. Negdje na medji šumice zviždali su kosovi.

Jaromir otkopča koštanu iglu ispod vrata i zaigra konja. On je bio veseo, što je na Vitoru našao sve u redu: Medovo nalik na tvrdjavu, gotovu da dočeka neprijatelja, stražare na žalu i uhode morske u svojim čamcima. Nije ga mnogo smetalo, što Vitorani spominju neprestano Arkun i žreca GlogGinju, kao da bi time htjeli reći, da oni već imadu grad, otkuda im dolaze zapovijedi, i čovjeka, koga im je slušati. On ipak vidje, da i Vitorani gledaju u nj kao u junaka, i da će u času opasnosti njegova riječ vrijediti i kod njih više nego ičija druga. Sâm je osjećao, da su godine taostva nesamo učinile da dozre duša njegova, nego da su mu udarile na čelo neke pečate, zbog kojih Ranci ne mogu, a da

mu se ne poklone i da ga ne poslušaju. On je već osjećao u sebi čovjeka, koji će drugima zapovijedati; kušao je svoje mlade pandže i veselio se svojoj mladosti i snazi.

— Ej leljo, leljo, dodole!.. zapjeva tjerajući konja preko čistine.

Obijest ga doskora minu, lice mu bude opet zamišljeno, i nešto mutno dignu mu se sa dna duše.

Sjećao se slike prošle noći, dok je ulazio u dolac pun sjene, i konj mu polagano išao uz neko suho korito. — Bijaše mu došla u san čitava Valdemarova vojska s kraljem i biskupom na čelu. Ona je silazila niz ledenjak, spuštala se u fjord. Kralj je bio mršav i prignut kao starac, biskup sav sijed od pretrpljenih patnja, a momci, razdrpani i izmučeni, nalik na vajne sjene. Bijahu stigli na obalu u tjesnacu, al fjord je bio pust: nigdje nikoga osim Saksa. A Sakso se uhvatio za gornji kraj jambora, što još viri iz mora, i kazuje prstom Valdemaru, gdje su mu i ostale ladje ove zime potonule. Čitava vojska plače, kleči i lupa se u prsa, samo biskup stoji, diže glavu, u nešto gleda. Gleda Apsalom, i njegovo se lice preobražava: brada mu se crni, oči mu plamsaju; raste i pomladjuje se. Ispred danske vojske zablistala su čarobna vrata, što ih se Ranac dobro sjeća. Pričinja se Jaromiru, da neka orijaška svijetla prikaza vodi kroz ona vrata po morskim stazama čitavu vojsku dansku. Izlaze iz fjorda i idu pučinom prema Rani gazeći po moru kao po suhu; kralj je opet mlad i snažan, a Dancima raste sila i ljepota. Jaromir gleda, kako mu prilaze, dok ona ognjena vrata ispred povorke polagano blijede. Nestaje vatrenih dovratnika i blistave ognjene krune o gornjemu pragu, al ona prikaza na čelu vojske postaje sve jasnija, prima sve odredjeniji oblik i ona nije ni ovog puta gordi kralj Knut s bijelim plaštem na plećima i s mačem u ruci, nego veliki Patnik s trnovim vijencem na glavi i s tužnim dobrim očima, bog Krstonoša, koji sâm vodi po moru vojsku na ostrvo Ranu...

Mladi knez podbode konja; nagna ga u trk po kamenju korita, samo da se otrese sjećanja na sliku, koja mu se bila prividjela. Kad izadje iz doca, on udari u još brži kas. Jurio je dugo, kao da ga netko goni; pjevao je iz svega grla ratničku pjesmu, kojom su Ranci srtali na neprijatelja slaveći koplje i bijelca Svantevidova, al se njemu činjaše, da je Krstonoša već prošao preko pučine i stupio ranjenim nogama na Vitor, pa da već ide za njim vodeći čitavu vojsku dansku.

Kao strijela projuri Jaromir kroz selo Podgrad i zakasa uzbrdo. Ljutio se na sebe, al se nije mogao otresti te svoje ludosti. Šibao je neprestano konja, jer je osjećao, da će se umiriti tek onda, kad ugleda sveti arkunski nasip. On je trebao pomoći, a naći će je u Arkunu: ona je tamo i čeka na nj. To Jaromir veoma dobro zna, al mu je nešto novo još čudnije i od njegova ludog bijega pred Krstonošom: — želeći da što prije ugleda i udje u Arkun, gdje će naći pomoć i okrepu, on zapravo ne misli ni na Svantevida ni na njegova žreca, nego na onu, koja „sva gori plavim plamenom vjere“, na onu „divnu, koja je vrijedna da nosi na glavi krunu carsku“, na junakinju i proročicu, koju nije još nikad vidio, na Jarulu, kćerku Niklotovu . . .

U tom nemiru i u tim mislima Jaromir se iznenada nadje na rubu jarka ispod arkunskog nasipa.

On se maši roga i javi straži dolazak.

V.

Jaromir je sjedio s Gloginjom za stolom, dok je Jarula stajala pokraj prozora.

A žrec je govorio mladiću:

— Jest. Karenci su jednom bili velik i slavan grad. I sada ima u blatu njihove močvare jarbola drevnih ladja, za'rdjalih sidara i gnjilih vesala, jer su Karenci bili negda morska luka, iz koje se vozio jantar čak u daleki Carigrad.

I Svantevidov je kip bio u njima. Vladao je onda u Karencima Ran, kralj silan i hrabar, al kojemu se prohtje da se prê s bogom svojim. On je zatvorio hram božji, a u svojim je dvorima digao žrtvenik i sagradio svetište, gdje su se žreci klanjali njegovu kipu, gradjenu u zemlji prekomorskoj. Jedne noći Svantevid izadje iz hrama i naraste visok ko planina. Gdje stane nogom, tlo propada i nastaju sadašnja ranska jezera; gdje pruži ruku da otkine s obale komad zemlje, valovi prodiru u ostrvo, i nastaju ranski zalivi. On trpa goleme grudve u skut svoga plašta; vraća se u Karence i sipa svu tu zemlju na dvorove kralja Rana. Sjutradan pola je Karenaca ležalo zatrpano, o luci ni traga, more daleko, a hrama i kipa Svantevidova više nema. Božanstvo se samo preselilo na najistočniju i najvišu obalu Vitora. Tu je on ostao, i tako je nastao Arkun. Sve je na Rani djelo ruku njegovih — i gradovi, i zatoni i jezera.

Jaromir je znao da se žrec na njega ljuti, jer je pustio kršćanske svećenike iz karenačke tamnice i s onom pričom hoće nesamo uzvisiti Svantevida i Arkun nego i poniziti Karence. Al mladić nije za to mnogo mario. Gledao je neko vrijeme kroz otvoreni prozor u zabat hrama i motrio na njemu Svantevidovu sliku, obasjanu suncem. Gledao je u one glave s razbašurenim kosama, s krupnim očima i dugim zubima, i čudio se, što mu se ta sveta slika pričinja danas tako ružna, gotovo zvjerska: one su vlasi kao u srde, oči kao u vola, zubi kao u vuka. Nešto neprijateljsko izbija iz nje: volunjske oči bulje srdito u nj, vučji zubi reže na nj. Jaromir se trznu, i njegov pogled podje sâm k Jaruli.

Dugo ju je danas promatrao, no osim hladne, ponosne ljepote nije mogao na njoj ništa vidjeti. Djevojka se pred njim povlači sva u se šuteći i ne gledajući ga. Jedino kada mladić govori s Gloginjom, Jaromir osjeća na sebi njezine oči, koje sada plamsaju zanosom, a sad opet trnu u mrazu sumnje i nepouzdanja. Mladić osjeća, da ga ona proučava i mjeri uhodeći svaku njegovu kretnju, pazeći na svaku njegovu riječ.

Jaromirov pogled podje sa slike na djevojku, i on ugleda ono, što je očekivao. Ona se napokon otkrivala. Prvi trak „plave vjerske svjetlosti“ bljesnu iz nje i razlije joj se po licu. Gledala je uzvijajući obrvama i blješteći očima u Gloginju i vjerovala u njegovu priču. Ona je sva bila u žrečevoj vlasti. Neka nagla, bezrazložna ljutnja spopade mladića. On ustade i reče:

— Ovog će puta Valdemar doći s velikom silom, ne samo da pljačka i da se sveti, nego i da krsti. To je ono glavno.

— Bog se ne boji čovjeka.

— Al su Svarožić u Retri, Triglav u Štetinu, pa Perun i Gerovit ipak podlegli kršćanima.

— Jer su sami htjeli i jer oni nisu ... Svantevid.

— Ipak si utvrdio Medovo, postavio straže na vitorske obale i pojačao arkunsku posadu.

— E! Pa je onda sve u redu ... reče Gloginja.

Jaromiru je sada bilo jasno, da ga žrec smatra samo nemilim gostom na Vitoru i u Arkunu. On ipak reče, što je sve vidio u taostvu, čemu se sve naučio od Danaca, i kako bi valjalo dočekati novu Valdemarovu navalu. Bog Svantevid ne smije da se samo brani, valja da i navaljuje. Nije dosta gusariti i pljačkati amo tamo po obalama kopna i danskih otoka; valja učiniti nešto veliko i junačko. I on spomenu Knuta, Rana, Niklota pa i bodričkog kneza Gotšalka, koji bi bio ostao slavan, da nije poginuo pokršten. Nek se zagrabi u sve riznice pa nek se kupuju konji, kola i šatori; nek se sijeku šume i gradi novo veće brodovlje. Valja boljeg oružja i gušćih četa, pa nek se digne prava vojska; nek se udje sa Svantevidovom zastavom na čelu duboko u zemlju saksonsku i dansku. Ovako će Ranaca doskora nestati. Danci su tromi i nespretni, a Valdemar je pijanica, pa ipak Krstonoša osvaja zemlje i gradove, jer crni žrec Apsalom krči sjekirom put bogu svome. Odbije li se snažno i ova

deseta navala, Rana bi mogla dignuti na noge sve Slavene, i svijet bi imao što da gleda.

On je vidjao, da ga Gloginja promatra s nepouzdanjem, pa čak i s nekim strahom. Al su Jaruline oči gledale ravno u nj sjajući se kao dvije zvijezde. To nije više bila „plava svjetlost vjere“, o kojoj je Sakso govorio; to je bilo nešto drugo: gordost i sanja o slavi, rumeni sjaj posljednje zublje, upaljene na ognjištu Niklotovu. Jaromir osjeti u tome času, da su njih dvoje iste misli i iste čežnje; da su iste krvi — i bi mu drago, što je gotovo samo zbog nje došao u Arkun. Bio je našao most do nje, i sada je već znao, kako da joj pridje.

Mladi knez i ne počeka, da žrec odgovori na sve ono, što mu bijaše kazao, nego reče:

— Kralj me Tetislav poslao po krunu i po Niklotovu kćer.

— Niklotova kći nije moja robinjica; ona će ići, kamo joj se hoće. S ranskom krunom je pak drukčije. Stari običaj — zakon od boga! Sada, kad je opet kod božanstva, ona ne smije iz Svantevidovih ruku no na glavu onoga, koji će se uspeti uz Kamene Stube na visoku jasmundsku obalu.

Val krvi navali knezu u lice. Bio je gotov kazati ili uraditi nešto, što će kasnije sâm požaliti. Već je otvarao usta približavajući se žrecu, kad Jarula ustane i pridje k njemu. Ona mu metne ruku na rame i pogleda ga duboko u oči:

— Jaromire! ... Nemoj ...

On vidje u nje novo lice i nove oči, a njezin je glas bio tako mek i ženski, da ga je mladić jedva mogao prepoznati. Neka nova Jarula pokaza se za trenutak pred njegovim očima, i stoprv od ove posljednje on gotovo zadrhta. Jaromir se odmah smiri. Okrenu se žrecu, koji je prekrstivši ruke na prsima gledao šutke u nj:

— Žreče! U času pogibelji ja ću ti sâm doći. Znam, što mi je uraditi.

— Svantevid ne će nikada odbiti vjernika svoga, odgovori Gloginja.

Jaromir opaše mač i uze kapu sa stola. Podje prema vratima, al na njima je stajala djevojka. Ona mu reče:

— Kneže, ja ću s tobom.

VI.

Sidjoše na žal i udjoše u ladjicu. Četiri momka pregnuše svim silama, da ih što prije prevezu na Jasmund.

Ona je stajala uspravna na krmi i ravnala kormilom. Gledala je ravno preda se u istočni rt jasmundski trepćući dugim trepavicama, jer se pučina zrcalila nemirnim odsjevima sipljući na nju varnice svjetlosti. Poluotvorenim ustima i raširenim nozdrvama srkala je morski vazduh, zadojen vonjem algî i soli. Vjetrić joj bijaše raspleo pletenice na zatiljku, pa je sada mahao njenim vlasima kao zastavom. Čulo se, kako ladja reže pramcem vodu, dok vesla složno i bez prekida lupaju u široku ritmu o mirnu pučinu. Jato galebovâ letjelo je krešteći prema istoku. Bijel oblačić, nalik na grad od pamuka, dizao se iz mora na daleku zreniku.

Mladi je knez gledao u djevojku. Sad je tek vidjao ono, što je očekivao od Niklotove kćerke. To nije bila mlada ženskinja, zamamna ženska, što upaljuje krv u žilama, ili srda, što te tjera na krv i u smrt, no nešto drugo — nešto jače i ljepše, nešto čisto i slavno. On nije znao, što je to. Al mu se u taj časak pričini, da je ona ladja ostrvo Rana sa svim svojim šumama, gradovima, poljima i zatonima, i da brodi po moru punu slave i svjetlosti k onom oblaku na zreniku, dok joj kormilom ravna boginja, upravna kao stijeg i s kosama nalik na zastavu.

On gurne momka i lati se sâm vesla.

Osjećao je u sebi golemu snagu. Činilo mu se, da će se dotaknuti veslom dna morskoga i rinuti začas ladju do najkrajnje medje na obzorju, doplivati s Njom u onaj bijeli

grad, što ih ondje čeka. A sva ta snaga dolazi mu jedino od nje; prodrla je u nj i ne će ga više ostaviti.

Od Jaromirova veslanja ladja se polagano okreće kljunom prema zalivu, i djevojka upire o kormilo da joj brod ne promijeni smjera. Ona gleda u nj, i posmijeh niče na njezinim usnama. I taj posmijeh govori mladome knezu: „Ja bih znala, kamo da povedem snagu i žestinu tvoju. I mi bismo stigli". Veslari prilagodjuju svoje veslanje zamahu Jaromirovu, i ladja leti morem uz sve jači šum, dok vesla pluskaju vodu u bržem i snažnijem ritmu. Veslare je oblio znoj; dišu kratko i duboko; htjeli bi počinuti, al ne smiju od Jaromira. A kneževa snaga samo raste; u njegovim se rukama veslo prometnulo u slamku. Ladja juri poput strijele. Knez gleda u djevojku, i njegove oči govore: „Ti si ona, što napinje lukove i daje krila. Idimo! Odletimo!"

VII.

Ladja pristane pod visokim jasmundskim žalom. Jarula izadje sama na kopno, a brodić zapliva dalje uz obalu. Djevojka će po vijugavoj putanji na visoravan pa će onda kroz šumicu do vrha Kamenih Stuba. Tu će čekati na Jaromira, koji hoće da pohodi neke ribare pa da onda krene s Jarulom prema Zagradu i Karencima.

Kad stigne na visoravan, ona sjedne u sjeni hrasta. Vidjala je odanle onaj dugi trak zemlje, što se poput mosta pružio preko mora spajajući Jasmund s Vitorom. Upre lakte o koljena, i zaroni lice medju dlanove. Osjećala je, da će tek sada doznati, od česa joj nemir, što ga nosi na dnu duše sileći se da ga ne izda. Ona je prošla kroz mnoge muke i patnje, doživljavala taostvo i sužanjstvo, svadjala se s nevjernom braćom i s drugim odmetnicima, mrzila i poticala na srdžbu i krvavi otpor, strepila i očajavala, al ovakova nemira nije još nikada osjetila. Hvata je nešto što nije više

samo ono, čime je uvijek hranila dušu svoju. Ostavila je žreca Gloginju i ide starome Tetislavu s čovjekom, koji ima volju i snagu, da učini nešto, čime bi se uznio i njezin otac Niklot. To je sve, i to nije za nju ništa novo. Al joj ipak nije pri srcu baš onako, kao što joj je bilo, kad se ono nečemu nadala od brata Pribislava, od pomorskoga kneza Kazimira i od bodrićskoga ustaše Vladuha. Ranac je mladji, i — barem za sada — takodjer i slabiji no što bijahu ti ostali pa je u njemu još nešto, zbog česa ga se ona gotovo boji. Izmedju nje i njega nije samo božanstvo Svantevidovo, koje će zavitlati njima, da ih proslavi ili smrvi; nešto drugo hoće da bane izmedju njih i da ih povuče u nove, nepoznate joj vrtloge. Ona gleda prema Vitoru i misli, u koliko bi se vremena mogla vratiti k žrecu u Arkun.

Ču klokot vrutka u šumici i podje onamo. Išla je lugom, al ne nadje vode. Vonja proljetnog cvijeća mamila ju je u šumu; stazice se same otvorahu pred njezinim nogama vodeći je naprijed; ptice su letjele pred njom pokazivajući joj nove putove. Ono je nevidljivo vrelo grgoljilo uvijek negdje pred njom, vabeći je prema istoku. Kao da se u jasmundskoj šumici sve zavjerilo protiv nje, pa je više ne pušta i vodi je k onome, od kojega bi htjela da pobjegne. Ona je lutala ne znajući kuda ide.

Najednom ugleda iznova more, modro i iskričavo izmedju grana. Kad izadje iz luga, Jarula potraži očima Vitor i Arkun, al ih ne nadje. Pod njom se steralo široko, debelo more bez ostrva na pučini, bez kopna na zreniku. Obala je bila strma, visoka i zaraštena gustom tamnom šumom, a baš ispred nje spuštala se strmo, na donju obalu morsku, orijaška hridina sva izrovana kišama, al blistava i sjajna, bez struka paprati u pukotinama, bez lišaja i mahovine, koji bi mogli nagrditi njezinu mramornu bjelinu. — Jarula vidje, da je nehoteći, stigla na vrh Kamenih Stuba, za koje Gloginja reče, da se samo uz njih može smrtnik popeti do ranske krune, iznova vraćene u ruke Svantevidove.

Ona se osjeti prevarena, i njezin otpor prema Jaromiru naraste. Sad joj je bilo jasno, da ju neka zla sila vuče k njemu, i da se mora riješiti napasti. Gloginja je gledao u mladoga kneza, koji se vraćao iz duga taostva kod kršćanâ, kao u neprijatelja, a Svantevidov žrec zna, što radi. Djevojka odluči, da počeka na Jaromira. Reći će mu sve ono, što mu je Gloginja govorio samo očima, pa će se onda vratiti ladjom u Arkun.

Sjedne na kamen pod velikim stablom na rubu hridine i pogleda poda se.

Čovjek je u čamcu vozio prema nekoj hridini, osamljenoj i crvenoj, rekao bih politoj svježom krvlju. Nekoliko je ladjica pravilo oko nje širok krug. Ribari su u njima mahali rukama i nešto vikali na čovjeka, kao da ga zaklinju da se vrati. Ali on prispije i skoči na greben. Stade nešto kidati, strugati i bacati u more. Dio hridine sinu doskora sav bio; ribari joj se počeše primicati.

Jarula je sad znala, tko je onaj čovjek i čemu to radi. Gloginja bijaše poručio jasmundskim ribarima, nek se odmah sele na vitorsku obalu, jer je tajanstvena žena došla prije roka na ukleti greben morski da pere krvave haljine. Al je Jaromir htio, da ti ljudi ostanu na Jasmundu; oni se moraju naoružati i dočekati baš ondje dansku navalu. Mladić je danas sâm pošao na hridinu, da im pokaže, kako ona nije oblita krvlju no obraštena crvenim morskim travama i lišajima. Eto, i ribari izlaze sada iz čamaca i pomažu Jaromiru.

— On radi, što i crni žreci . . . šanu djevojka, i bljesak mržnje sinu u njezinim očima.

Morska je pećina bila sada sva bijela. Ribari se vraćahu na kopno. Jaromir je bio u prvom čamcu; stajao je na nogama i gledao na vrh Kamenih Stuba. Jarula je znala, da ju on traži očima, pa ustade, odmakne na sunce i mahnu mu rukom. On joj nešto viknu. Djevojka ga je mogla jedva

čuti; razumije, da joj javlja, kako će odmah k njoj. Onda ona ogradi rukama usta:

— Ovuda! Ovuda! Po Stubama!

I ona mu pokaza rukom pećinu ispod sebe.

Jaromir viknu nešto ljudima; oni prestadoše veslati.

— Ovuda! Po Stubama!

Po kretnjama ribarâ ona vidje, da je njezin glas stigao do čamca. Vrati se pod stablo i sjedne.

Djevojka je mislila: „Ne pokuša li, on će se obrukati, a ja ću otići; pokuša li, poginut će". Po žurbi i nemiru izmedju ribara i po smjeru, kojim podje Jaromirov čamac te ga nestade ispod hridine, ona vidje, da će knez pokušati. „Započet će, al će morati i da odustane. Pradjed se kralja Tetislava popeo uz tu hridinu i dobio za se i za svoje krunu ransku, jer ga je sâm bog pri tome pomogao... Eh, pa nek i on pokuša. Ako je čist i onakav, kakav joj se u prvi čas pričinio, Svantevidova će ga ruka dignuti uz taj zid..."

Sve je šutjelo na Jasmundu. Šuma i pučina ležale su nepomično pod proljetnim suncem. Potoci i vrela mučahu u podnevnom času; ptice se skrivahu u granju.

Djevojka ustane i podje po samome rubu hridine. Naginjala se i nadvirivala, al sve uzalud, jer joj je izbočina priječila pogled na donji dio Stubâ. A on se već penjao; penjao se sigurno. To je ona znala po šutnji ribarâ, po bolnu očekivanju nijeme prirode svuda okolo nje, po nemiru, što ju je hvatao. I ona, obiknuta vici ratnoj i huci olujâ, bojala se sada te šutnje usred sunčana dana i strepila je još većma misleći na viku, koja bi najedamput mogla nastati ispod hridine. Kad on pane ribari će kriknuti. Njegovo će tijelo udariti o grebenje ispod litice, a žena-avet pokazat će se na Krvavoj hridini i zagrohotati. Pričinja se Jaruli da vidi njegovo tijelo spruženo na kamenu. Lice mu je okrenuto prema vrhu Kamenih Stuba; oči su mu otvorene. Ali one oči ne vele više: „Idimo! Odletimo!" već su pune tuge i ukora; a ono je lice blijedo kao ni u kojeg čovjeka na svijetu. Nije to ponosna ljepota jednoga kralja, divlja draž junaka i ratnika;

to je vječna i divna ljepota muškarca, ma što on bio i kakav god bio . . .

Ona se trznu, da strese sa sebe nešto, što je djevica uvijek prezirala i čemu se uvijek znala oteti. „Svantevide! Svantevide!“ šanu kao da zove u pomoć, al osjeti sama, da njezin vapaj pada u neki nijemi, mračni ponor. „Ubila sam ga!“ reče; htjede poći uz rub hridinski i naći kakav put niz obalu. Osjećala je, da je nešto u njoj prepuklo i da nije više Niklotova kćerka.

Bila se stoprv makla, kad banuše tri ribara noseći uže. Jarula odmah razumije. Jaromir će se sada pokazati na izbočini klisure, a oni će mu baciti konop. „Spasit će ga,“ šanu, i njezin se nemir odmah stiša. Sjede na kamen ispod stabla i zagleda se u pučinu. Ljutila se na njega i na sebe. Mislila je, hoće li da već sada pobjegne, ili da vidi, kakav će joj se pokazati na rubu, vučen onim užetom, pa da ga ubode uvredom.

— Evo ga! . . klikne ribar i poče spuštati uže.

Ona se ne maknu.

— Ne će . . . Onda je propao, rekne doskora ribar vukući natrag konop.

Djevojka skoči, pogleda niz hridinu.

Spočetka ugleda samo glavu, gdje viri, i dvije ruke zgrčene i kao priljepljene na hridini. Jaromirovo je lice bilo blijedo; iz rane na obrazu curila je krv na bjelinu kamena. Mučio se da svlada izbočinu. Grčio se i previjao, jer nije mogao naći ni o što bi upro nogom, ni za što bi se uhvatio. Pleća su mu drhtala od teška napora.

— Vaj! kliknu Jarula i pruži ruke.

On dignu glavu, zagleda se u nju, i posmijeh mu zatitra na usnama.

Njoj se smrknu pred očima. To potraja samo nekoliko trenutaka. Kad je minu, ona se poboja otvoriti oči. Pričinjalo joj se, da propada u neki ponor, a s njom se ruši u bezdan i sve ono, što joj dosada bijaše najmilije: hramovi i žrtvenici, kipovi i krune. Nad njom šumi neko more, dok On

leži na dnu ponora motreći je na umoru očima punima ukora.

Ohrabri je šutnja ribarâ, i pogleda iznova. Mladić bijaše prošao najopasnije mjesto. Krv mu je curila iz obraza i sa nokata ostavljajući na kamenu crvene pečati prstiju i prugu nalik na rumen trak. Gledao je u nju penjući se naviše. Po drugi put odbi pomoć ribarâ, a kada stigne pod rub hridine, ne htjede prihvatiti ni njezinu ruku. Posljednjim naporom svih svojih sila izmući se preko ruba, ostade časak klečeći, digne se pa klone iznemogao na kamen ispod stabla.

— Jaromire . . . kruna!

Al Jarula vidje na njegovu licu, da mladić o tome i ne misli. On se bijaše samo zbog nje popeo na Kamene Stube.

.Ona pridje k njemu, spusti se na travu i poče mu cjelivati rane na nogama.

VIII.

Zapušteni dvorac, kamo su ribari prenijeli Jaromira, dizao se na boku brežuljka pokraj bukove šume, iz koje je tekao potok. Nekada je bio odmaralište i noćište žreca i plemića, kad su putovali iz Karenaca u Arkun. Al se drveni dvor već rušio nasred zapuštena vrta. Sve ga je mimoilazilo i sve ga bijaše ostavilo do neke starice, koja je u staji hranila mršavu kravicu, i do lastavicâ, što su svakog proljeća gradile gnijezda pod polugnjilom strehom. Dvor je propadao a drveće je oko njega raslo i bujalo zaklanjajući ga sa svih strana od pogleda putnika, od žege sunčane, od kiša i vjetara.

Jaromir reče ribarima, da mu donesu hrane, platna i ulja pa da ga puste sama i na miru.

Rane su ga pekle i boljele; čudan je umor razvezavao njegovu snagu. I on je osjećao, da to klonuće nije od onog penjanja uz hridinu. Nešto se drugo zbivalo u njemu: šuljao se neki pokoj, stvarao se neki mir, nalik na tišinu prije oluje. Znao je, da ga čeka posao težak i krvav, u kojemu će morati

da napne sve svoje sile i kojim će se proslaviti ili poginuti, pa je i sam htio, da se za nj pripravi odmarajući se i sakupljajući u zatišju čitavu svoju snagu. Zato dade pozvati k sebi Granzu i Maška pa im reče, što još imaju uraditi, kad bi se on zadržao duže vremena na Jasmundu.

Na Jarulu, koja ostade u dvorcu da ga sa staricom dvori i vida, on je poslije dogadjaja na Kamenim Stubama gledao drugim očima. Osjećao je, da je jači i bolji od nje; a jer mu bijaše pala ispred nogu kao ukroćena zvjerka, on nije više vjerovao, e će Jarula biti ona, koja će ga natjerati, da još na više poleti. Znao je, da će morati držati je čvrstom rukom i gladiti je kao dijete, e se ne bi propela i pobjegla, al se divlji čar Niklotove kćerke bijaše za nj već rasplinuo. Saksov je učenik gledao sada u njoj „varvarku Arekundu", koja ga nagna uz Kamene Stube, da ga makne sa svoga i žreceva puta ili da mu se poda kao ropkinja.

Više je puta htio gurnuti je od sebe i viknuti joj: „Idi!" No kad bi Jarula uzela u ruke njegovu nogu i mazala je uljem, mladić je osjećao neku čudnu milinu, i bojao se, da mu rana ne zacijeli i to njegovanje ne prestane. Pričinjalo mu se, da su njezini prsti procvjetali, pa se neki, čas medeni, a čas grki sokovi liju iz njih u njegove rane. Njezine ruke nisu bile kao ruke u norveške starice, daleko tamo ispod ledenjaka. One su bile stare i koštave, al je iz njih strujalo nešto svježe i blago; dok su ove meke i glatke, a iz njih bije vatra, od koje i gori i mrzne.

On se zatvori u se, i što je djevojka bivala krotkija, promatrao ju je to većom sumnjom budeći i u njoj neku plahost i oprez.

I oni počeše da vode neki pritajeni, nijemi rat.

IX.

Jednog dana mladić se dignu s ležaja, na kojemu je sjedio sam u izbi, i pridje k prozoru. Procvalo je drveće činilo gust zastor ispred kuće, pa je prostor izmedju toga zele-

noga zida i staroga dvorca bio nalik na sobu, punu sumraka i tišine. Roj pčela zujao s one strane zavjesa, a sunce je virilo kroz luknjice izmedju lišća, bacajući u onu polutamu neke kolobariće, sjajne i trepetljive kao ponoćne zvijezde. Najviše ih bijaše prosuo po djevojci spruženoj na klupi i uronuloj u san. Po njoj su ovi kolobari blistali i treptali poput plamenih jezičaca, pa se Jaromiru pričinjalo, da je ona koja spava, obučena u neko ognjeno odijelo.

Iako su njezina prsa i glava bili u sjeni, mladić je već znao, da je to Jarula. Gledao je u nju motreći, kako joj se ona nemirna, kolutasta svijetlost krade polagano prema glavi. Kao da su sunčani kolobarići tražili na njenim prsima, kuda bi joj se mogli prosuti u njedra, što se jedva talasahu. Vrat joj sinu, ovit djerdanom plamenih koluta, a na poluotvorenim ustima zasja joj cvijet, crven kao svježa krv.

Vjetrić prodje po zastoru i maknu na njemu neke lagane rese. Blago, mirno svijetlo padalo je sada u ono zatišje, i Jaromir vidje djevojku u novoj ljepoti. Ona nije više bila plamen, koji gori, ognjena boginja zatečena u snu, — bila je sada samo ženskinja, mlada i zamamna put ljudska u času, kad u njoj tone i gubi se svijest, pa se na dnu njezinu otvaraju sva vrela slatkosti, sve žile požude i svi ponori slasti. Njezine se grudi talasahu upirući vrhovima dojki o tanki uski prsljuk, njene se usne micahu, kao da tepaju nečije ime, a prsti desne ruke, gole do povrh lakta i spuštene niz klupu, trzahu se, kao da bi htjeli dohvatiti se nečesa.

I Jaromir osjeti oganj u svojim žilama. On nije sam razabirao, da li je ono, što mu bruji u ušima, zujanje pčela na drveću ili buka njegove krvi. Širio je nosnice, al nije znao, opija li ga miris procvalih grana ili ona mlada ženska put, što pred njim cvjeta i diše. Mrak je bio tih i nijem, a pred njim na klupi djevojka se sva sjala, i u njenim je žilama hučila prigušena radost, čekajući slast i uživanje. On htjede da krikne i da je zovne, kad ptica prhnu kroz granje, i djevojka otvori oči.

Njezin pogled padne na nj, ali se ona ne trznu. Ostade ležeći. Vatra joj sunu obrazima, i njezine oči rekoše mladiću:

— Dodji!

Al baš u taj čas Jaromir vidje nešto neprijateljsko u njezinu pogledu. Pričini mu se, da će ono malo drvenih stepenica, koje će ga povesti dolje k njoj, donijeti Niklotovoj kćerki više, no što njemu pred njom dadoše Kamene Stube na Jasmundu. Mladić osjeti: Dušmanka mu mnogo nudi, da mu sve uzme.

On odmakne od prozora i baci se na ležaj.

X.

Tri je dana ne vidje, a ne hjede pitati ni staricu za nju. Ona se zacijelo vratila k žrecu u Arkun, i njemu se činilo, da ju je već prebolio. — Rane su mu već bile zatvorene; nerad ga tištio; san o slavi i veličini lebdio mu pred očima u sve žarčim bojama. Njegova svadja s Gloginjom poticala ga na nov rad. Mislio je, kako će poći s ladjama Valdemaru nasusret, primamiti ga na južne obale ranske i ogledati se s njime negdje blizu Karenaca. Želio je zavojevati odlučnu bitku bez Arkuna i Svantevida.

Jednog se jutra nakani, da će već sjutradan u Karence, pa sidje u vrt.

Putanja ga povede u šumu, i on zadje pod visoke bukve. Ležao je dugo na travi misleći o ladjama i ratnicima, o obranama i navalama, al njegove se misli prekidale kao konci, tanjile se i iščezavale, a kad bi ih opet vraćao, sve su bile tako blijede, da se s njima nije više mogao baviti. Nešto drugo prodiralo je polagano u nj. — Pod bukvama je bilo mirno, samo su neki lagani žamori išli lugom. Šuštalo je u krošnjama, šuškalo je u šušnju pod stablima. Nešto se meškoljilo pod mahovinom, i nešto se lagano i hitro veralo kroz travu. Skriveni i sitni svijet šumski javljao se sa sviju strana, dok se sunce dizalo visoko noseći u lugove sve jaču svjetlost i toplinu. Sva sila mušica kupala se u zlatu sunčevih zraka, što su s visoka svodja padale koso na travu, i svaka je od

njih bila nalik na nemirnu ognjenu iskru. Gljive su oštro vonjale, a duha je vrijeska dolazila od nekuda kao talas.

Jaromir se sjeti magle i studeni norveških fjelda i zaroni lice u travu, kao da bi htio nasrkati se punim ustima onoga, česa mu jednom nije moglo biti. Spomenu se godina taostva pod pažnjom stražara, uza starca Saksa, pod oštrim očima biskupa Apsaloma. Sjeti se svih onih sivih dana, kad je njegova mladost čamila bez sunca i bez žena, i slika djevojke, koja spava u odijelu tkanom od sunčanih kolutića, nikne mu sama ispred očiju. "Jarula" šanu, i mladić prokle svoju ludu sumnju i svoj prkos. Tuga puna čežnje ovlada njime. Ustade, da joj se lakše otme.

Bio je zašao još dublje u šumu, kad mu pane na um, da djevojka možda nije ni otišla iz dvorca. I sinoć je slušao, gdje starica s nekim govori u vrtu; a koraci, što ih je jutros rano čuo u obližnjoj sobi, mogli su biti baš njezini. Kao da mu kamen pade sa srca. Okrenu se i poče trčati. Udari putem koji mu se pričini, da će ga prije dovesti u dvorac. Iznenada banu do neke vode i ciknu kao jastrijeb, kad ugleda plijen.

Nasred jezera kupala se Jarula. Stajala je do koljena u vodi dižući se iz zelenila lopočeva lišća nalik na mramorni kip obasjan ružičastom svjetlošću, što je padala s visoka. Sažimala je crnu bujnu kosu, pa se srebrn mlaz točio na krupan cvijet, rasklopljen pred njom na površini vode. Njezina je gola djevičanska ljepota cvjetala na vodi kao kraljica jezerskoga cvijeća, niknulog i procvalog na mjesečini proljetne noći.

Jaromirov krik prometnu se u riku jelena, kad ugleda traženu ženku:

— Jarula! Jarula!

Ona se trznu i pobrza prema suprotnu brijegu, gdje joj je ležalo ruho. Pred obalom nabasa na mulj i morade ga obići, a kad stignu na brijeg, mladić je već bio dotrčao do odjeće. Djevojka skupi svu snagu i pobježe u šumu.

— Jarula! Jarula!

Njegov je glas postao mekši. Gledao je, jureći za njom, kako joj prosuta kosa udara po plećima. U sjeni bukava nje-

zina je golotinja bila zelenkasta, al kad prodje čistinom, put joj sinu na suncu , sva ružičasta i još osuta blistavim kapljicama. Brazda niz njena ledja izgledala je kao plavkasta pruga; sitni joj se tabani sjali kao da su posuti zlatnim praškom.

— Jarula! Jarula!

To nije više bio ni krik jastreba ni rika jelena, no poziv i molba. Iz dubine njegove puti otimao se vapaj mek i strastven.

Ona je bježala napred. Najednom posrnu i padne. Mladić skoči i pruži ruke. Al ona djipnu i pojuri. Trnjak je stajao pred njom, a za trnjakom golet. Jaromir se nadao, da će se djevojka predati, no ona udje medju drače. On doskora vidje, gdje se na njenoj koži crvene kapjice krvi, i na taj pogled njegova čežnja postade ljuća. Krv mu je burkala u žilama, u grudima mu lupalo; i on osjeti, da ga ništa više ne može zadržati, i da ona mora biti njegova.

Mladić udje medju trnje, hitar i nagao kao vjetar.

Stigne ju, kad su već bili izašli iz trnjaka, a potok na rubu bukova luga zašumi nenadano pokraj njih.

On se baci na nju, zgrabi je za kosu.

Djevojka se otimala izvijajući se, dok ju je Jaromir već držao čvrsto oko pasa; upirala je ruke o njegova prsa, psičući kao zmija i gledajući ga očima punima mržnje.

Mladić je povali u travu i upre o nju koljenom. Ona klonu i protegnu se kaneći se svakog otpora. Ležala je smalaksala i shrvana. Lice joj je izgledalo još bljedje na dušeku guste crne kose pod njezinom glavom. Oči joj bijahu poluskopljene, a dojke joj podrhtavahu od nemira i lupanja u grudima. Neki čudni grč krivio joj usta. Kaplje krvi curile joj iz ranica na koži.

I Jaromiru dodje da je poljubi u ona bolna i prkosna usta. Podvije joj ruku pod zatiljak i oprezno se nagnu bojeći se, da će ga ona dočekati zubima kao bijesna vučica. Ali kad primaknu svoje lice k njezinu, on vidje, da se njezine oči otvoraju; trepavice trepere, i dva žarka, sjajna pogleda rone u njegovu dušu, prodiru u najtanje žile njegove puti. Dvije

meke tople ruke viju mu se oko vrata, a grča nestaje s onih usta... usne se pružaju prama njegovim; drkću i šapću:

— Jaromire!

Pod grlom ju zakinuo zubom — —

Kad ga zanos minu, on ustanu i dignu u naručju ono golo žensko tijelo, ugrijano njegovim cjelovima, posuto peludom poljskih trava, prokadjeno mirisom šumskim i još osuto kapljicama krvi.

Ponese ga kao svetinju po suncu proljetnome, uz pjev ptica i zuku kukaca, kroz procvali vrt, i udje u dvorac.

XI.

Poslao je staricu u obližnja sela tražeći da mu ljudi donesu iz Karenaca zavjese, dušeke i koješta drugo. A kad vidje dvorac pun svega i malko popravljen, potjera opet svakoga osim one starice. Pohodi ga Granza noseći mu i neke poruke od Tetislava. Knez ga jedva sasluša; odobri mu svaku; reče mu, neka i dalje sam sprema sve, što treba, a da će on doskora glavom doći. Odahnu mu, kad se nadje iznova sam, preda se sav talasu, koji ga je sada njihao i nosio.

Njihova je ljubav bila planula svom snagom u onom kraju punom sunca i vedrine, u onom proljeću punom sokova i cvijeća. Ona je prvi put poznala muškarca i otkrivala u sebi neka nova prije zatvorena vrela, iz kojih je grabila vatru radosti, a iz njega je napokon slobodno navirala sva muška snaga, pritajena i prigušena u godinama taostva. Trčali su šumom kao dvije mlade životinje, pjane od proljeća, nošene krilima mladosti i uvijek u traženju nove objesti. Noćili bi kadkada u šumi, kao jelenčad, potraživši najmirnije kutove i najgušće grmenje pa bi se vratili u dvorac gladni kao vučići, umorni kao hrtovi iza hajke. Starica ih ne bi katkada vidjala po nekoliko dana, dok bi iznenada banuli pred nju, smalaksali i sretni.

Jedne večeri nebo se naoblači, munje prasnuše, grmljavina zatutnji velikim glasom. Kiša se složi, i pljusak se prosu.

Vjetar je drmao starim dvorcem, ovitim maglom i sutonom. Stabla su škripala u vrtu.

Ona mu je sjedila u krilu šćućurena kao ptica i promatrala nemir u lastavičjem gnijezdu ispod strehe. Njihova je put bila sita, njihova je snaga bila časimice popustila, i neka je bojazan prodirala u njih; — osjećahu, da ima nešto jako i snažno, što lebdi nad njima, i izvire iz zemlje, i stvara okolo njih obruč, što ga sami ne mogu preskočiti. Zamišljeni i blijedi, gledahu svojim djetinjim očima u onu maglu i kišu, kroz koje kao da nešto leti i jezdi, i slušahu žamore, pune stenjanja i urlika. Najednom munja sjekne, grom prasnu, i neko drvo sruši štropotom na dnu vrta.

— Bog Gromovnik!

— Gospod nad vojskama!

Jarula odmaknu od njega:

— Gospod nad vojskama! Tko je to?

— Onaj, što se javio Mojsiju na gori Sinaju.

— A znaš li i za onoga drugoga? Za sina?

Jaromir shvati, da je njegov usklik uzdrmao djevojkom jače no munja, koja u vrt pade. Nije mogao vidjeti u sumraku izražaj njenih očiju, al je osjećao, da su one u tome trenutku zločeste — oči divlje i neprijateljske, iz kojih bije srditost. Predvidjao je svadju, ali ne htjede da joj se ugne. Zato odgovori:

— Znam i njega.

Očekivao je gorku riječ iz usta Niklotove kćerke, ali je ne dočeka. Ona mu pridje laka i mazna kao mačka, i mladić nije mogao razabrati, stoji li na njenu licu ljubav ili mržnja.

XII.

Sjutradan pretražiše nov dio šume i stigoše nekome plotu. Jaromir je dignu; ona pogleda preko zelena zida i ciknu:

— Crna Lokva ... Krasota!

On otvori prolaz, i oboje se provuku kroz plot.

Sveti lug bijaše sav u cvatu. U njemu je svjetlost jače titrala, cvijeće bujnije raslo. Sve je vonjalo po medu i peludu. Iz svakog te kuta nešto mamilo, da legneš i da se podaš razdraganosti, što je odonuda izvirala. Na jezeru su cvali lopoči, jedni bijeli, a drugi ružičasti, kao da su im latice od žive ljudske puti. Nasip oko hrama bijaše sav procvao tratinčicama.

Jarula se privi uz mladića i reče:

— Ostanimo ovdje . . . skriveni, sami.

I oni ostadoše u Svetomu lugu. Čuvar ih sakri u svetištu boga plodnosti; i oni zaboraviše na čitav svijet. Obdan su ležali na sagu od ovčjih koža pred božjim kipom; u sumrak, kad bi sve otišlo iz luga i sve se stišalo u daščarama, oni se penjahu na nasip.

Mjesec je sjao i lio srebrnu svjetlost na uspavani lug, na mirno tamno jezerce, i na zaliv izmedju Jasmunda i Vitora. Čulo se samo šuštanje noćnih leptira i lagani lijet kozodojev okolo staje, smještene iz hrama u nasipu. Božji bi pastuh kadkad za'rzao, il bi riknuo bik željan ženke, pa bi još tajinstveniji mir zavladao čitavim lugom.

Jedne noći oni sidjoše na jezero. Svukoše se i udjoše u vodu. Plivali su tiho i oprezno bojeći se, da ih tko ne čuje i da ne razkinu lopočima peteljke. Voda je bila mrzla, al baš u njoj njihova se krv nije hladila no se zapaljivala još ljućom vatrom. Doskora im se pričini, da plivaju po nekoj vatri, što im prodire kroz kožu i paluca im po svim žilama. Oni se potražiše i priviše jedno o drugo i stadoše se ljubiti izmedju lopoča dugo, strastveno izgubivši sapu i svijest . . . Osjećahu da propadaju u dubinu. Tek u posljednji čas oni se rastaviše i pobrzaše k obali vukući za sobom otrgnuto lopočevo lišće . . . Padoše jedno drugome u naručaj i zaroniše u ponor neiskazane slasti . . .

Kad su se osvijestili, ona je držala nad njim lice obasjano mjesečinom. Crne su joj oči bile pune tajne, a usne joj podrhtavale.

— Ti ne znaš, što smo učinili.

On je htjede iznova zagrliti.

— Ne, ti ne znaš. Ova je voda začarana. Kad se dvoje u njoj cjelunu, ništa ih više ne može rastaviti do krvi. Mi . . .

— A rodi li se mržnja?

— Onda ćeš ti mene ili ja tebe ubiti.

XIII.

Tek što bi čuvar odagnao iz nasipa kravu dovedenu biku, Jarula bi često ušla u staju i prišla dugorožcu. Praz i pastuh bijahu se već sprijateljili s djevojkom, al je bik još uvijek bučio i vitlao rogovima, kad bi mu se ona približila. Gazio je nogama travu, što bi mu je ona donijela, i gledao u nju ljutitim očima.

Jednog ga puta nadje, gdje leži dišući polagano i preživajući rolusklopljenim vjedjama, dok mu je pjena tekla iz usta. Njegova se žestina bijaše istrošila; sve su žile bile na njemu mirne i spokojne.

— Bjelonja!

On je pogleda, i djevojka vidje, da mu može pristupiti.

I prvi put ona mu pogladi ledja, a da se bik i ne maknu. Doskora ga je hvatala za rogove, doticala mu se gubice i turala mu mladu travu u usta. Bjelonja najedamput rikne, al to nije bio glas ljutnje. Kad ustade, pruži glavu i poče lagano trti vlažne nozdre o njezinu halju. Ona ga uhvati oko vrata i pogladi ga dlanovima po zatiljku.

— He, reče, ovako ću ja i njega.

Jarula izadje i vrati se u hram. Mladi knez bijaše nekamo otišao. Ona se zagleda u kip.

Idol je bio visok za dva čovjeka i sav od drva. Na zatiljku mu je kosa padala do ramena; čelo mu bijaše nisko, oči kao u vola, široka usta sa debelim usnama udešenim na posmijeh. Oko niska vrata nosio je o konopcu niz mjedenih pločica. Ručetine su mu ležale skrštene na pupku, a golema muška snaga cvjetala mu pod splosnutim životom.

Djevojka se baci pred njim ničice i digne glas svoj:

— Bože Sijaču, gospodaru sjemenja ljudskoga, skotskoga i zemaljskoga, smiluj mi se i poštedi me! Nek moje tijelo bude njiva za tvoje ralo i utroba moja sâd za tvoje sjemenje, i njedra moja lijeha za cvijeće tvoje — al ne diraj u moju dušu! ... Bože plododavaoče, pluži i vuci branom po puti mojoj, al ne diraj u ono što nije tvoje, jer se duša moja mora drugačije da usjemeni! ... Prometni znoj moj u med i slinu moju u mlijeko; neka meso moje bude kao hljeb, što ga gladan jede, a krv moja kao vino, što ga žedan pije — i sve to uzmi od mene, al poštedi dušu moju, jer ona mora da izgori na drugome oltaru. O sijaču! O Plododavaoče!

Ona pogleda u idola. Kip ju je motrio velikim mirnim očima, dok je zalutali tračak svjetlosti rasvjetljavao njegov vječni posmijeh, a pločice mu oko vrata blistale i sjale.

Jaruli se pričini, da je našla kod boga milost, pa zapali pred kipom rukovet mirisnih kora i trava.

XIV.

Proljeće je bilo na izmaku i Sveti je lug bivao sve pustiji. Sad su ljubavnici lutali po njemu i obdan. Jarula je vodila Bjelonju na pašu i jahala na pastuhu. Praz je Roguša išao za njima po šumi i lupao glavom o Jaromira, kad bi oni dvoje sjeli, da se miluju. Crna je lokva bila za njih kraljevstvo i tamnica, u kojoj ih je držala njihova slatka strast.

Jednog dana reče čuvar Jaromiru, da Granza sve češće dolazi u obližnji dvorac pitajući za nj, i da ga traže po čitavome Jasmundu. Uhode su morske javile, da se kralj Valdemar vratio u Dansku i da nešto grdno snuje, jer se njegove ladje kupe u lukama obližnjih ostrva.

Jaromir podje od čuvara i uputi se u dočić, gdje je šuma bila najtiša i najtamnija. Neko vrijeme nije ni na što mislio. Nešto ga tištalo i mučilo, al on sâm nije htio, da dozna, što ga zapravo iznemiruje. Dodje mu, da potrči k Jaruli i da u njezinu naručju zaroni opet u zaborav svega

i u čarobnu opojnost, iz koje su ga čuvarove riječi trgnule. Silio se, al nije mogao a da ne misli.

Valdemar se vratio u Dansku! Brodovlje se njegovo kupi na obližnjim otocima!

„I reci Tetislavu, bratu svojemu, nek nam se nađa uoči iduće žetve. Tamo ćemo i tebe naći“, tako mu kaza biskup Apsalom driješeći ga u šatoru. I eto oni dolaze uoči žetve. Snijeg ih nije zasuo, ledenjaci ih nisu zatrpali, fjordi ih nisu progutali. Knut im je odista kazao, da će mu otkupiti dušu, kad udare na Ranu i pokrste posljednje pogane, — a ono drugo nije bila utvara i nije bio san: Krstonoša vodi vojsku preko mora; ovog puta dolazi on sâm...

Granza pita za nj! Traži ga po čitavom Jasmundu!

„Žreče! U času pogibelji ja ću ti sâm doći. Znam, što imam uraditi“. To je on rekao Gloginji, gledajući mu ravno u oči, svijestan o svojoj volji i svojoj snazi... A sađa: gdje je to, i što tu radi? Hitra, plahovita zvjerka skočila mu je u njedra, drma mu svom nutrinom, trese bîti njegovom i viče u njemu: „Jaromire, kneže ranski i jedini brate slijepoga kralja Tetislava! Spavaš već dugo stotinu lakata ispod zemlje, i treći pijetlovi pjevaju, a ti ne možeš da se probudiš. Oni dolaze, a tebe nema na ročištu“. Vrelo klokoće u docu, i Jaromiru se čini, da mu ovo viče: „Sram te bilo, taoce, koji postade robom!“ Neka ptica grabilica leti i krešti iznad luga: „Uspeo si se uz Kamene Stube, da sidješ zatim u ponor. Bježi, bježi, dok je još vremena, posljednja nađo ranska!“

Pričinja se Jaromiru, da se sve diže protiv njega pa čak i taj lug, gdje mu je pod nogama cvijeće cvalo. On nagnu u bijeg; nahrupi kao vjetar na vrata hrama. Banu pred Jarulu, koja je sjedila izmedju nogu idolovih.

— Valdemar je već u Danskoj. Sprema se...

Očekivao je, da će Niklotova kći djipnuti i povesti ga odmah sama, kamo mu je bilo poći. Ali ne bi tako. Ona se zamisli i zagleda u nj pogledom, što ga on ne mogaše razumjeti.

— Čuješ? Već se sprema!

Jarula ga primi za ruke i povuče k sebi. Kad pane licem na njena njedra, osjeti odmah, da njena ruka diže s njega nemir. Pred vratima svetišta još se šulja ono, što ga je gonilo šumom; šulja se, ali i odmiče — gubi se negdje u daljini. Zvjerka, koja skoči iznenada u nj, da ga ujede za srce, stišala se i povukla u dubinu. Vrelo više ne klokoće, ptica grabilica ne kriči; sve iznova roni u zaborav, a na Jarulinim njedrima, na tim lijehama punima cvijeća, ne smijê se više pomamno premaljeće no plamti ljeto sa suncem, koje razigrava krv i raspaljuje ljuću žedj, pa moraš da piješ i piješ, a nikada da se napiješ... To nije više djevojka proljetna i jutarnja, koja se podaje trepčući sama od radosti, što je daruje: to je žena ljetna i podnevna, začaran dvor, u koji ćeš ponijeti sve svoje zlato i sve svoje zmajeve, da u njemu caruješ — zamadjijana ladja, u koju ćeš ukrcati sve svoje blago, da te povede na daleka ostrva sreće.

Jaromir okuša svu tečnost zrelog voća, punog mirisa i sladčine. Pod kipom boga bezimenog, sijača sjemenja, davaoca radosti i uživanja, gospodara spolovâ, Jaromir nadje iznova mir i zaborav u naručju nove i silnije Jarule.

I za njega sve na svijetu bude ponovno kao neko sivo, oblačno more, što na sebi nosi jedino onu Divnu, koja ti je to milija, što joj više daješ.

XV.

Za nekoliko dana Jarula opazi, da je mladića spopao opet nemir, i da joj se on iznova otima. Uvidje, da se bori, i da će ono, što ga drugamo tjera, doskora pobijediti.

Jedne večeri, pošto ju je Jaromir izmilovao kao još nikada, ona mu najedamput reče:

— I ti ćeš me sjutra ostaviti?

— Jest! odgovori mladić. Moram.

— Moraš? A čemu? ... Bog je velik i nepobjedljiv. On će odbiti kao i do sada, već devet puta.

— I to mi veliš ti... Niklotova kćer.

— Svantevid! Arkun!

— Ne radi se za me o njima. Ima nešto, što je više nego sve to, nad Svantevidom i nad Arkunom.

Ona ga pogleda sumnjivo i zlobno, al mladić je privuče k sebi i poće joj govoriti o Knutu Velikome, kralju danskome, o izvojevanim bitkama, o osvojenim zemljama, o prijestolju gordome i slavnome.

— Pusti me, govorio je djevojci, i ja ću te uzvisiti iznad sviju žena. Ja moram naprijed preko svih plotova gazeći koješta, što i sâm volim. Oborit ću sve na svome putu; ostat ćeš samo ti, bez koje mi više nema života. Tobom ću okruniti slavu svoju.

— Bez Arkuna i bez Svantevida... šanu ona. A s kim onda?

— Ni s kim. Sâm.

— Rekao si, da znaš sve o Njemu, o Krstonoši.

— Znam ga, jer mi se pokazao.

Jarula ga uhvati za ramena i uroni u nj pogled, oštar kao nož.

— Ja sam uvijek osjećala, da jest nešto izmedju tebe i njega. Govori!

— Ne bojim ga se. On nije bog ratnik. On je bog patnikâ, utjeha tužnih i uvrijedjenih.

— I ti hoćeš k njemu... viknu djevojka zagrlivši ga svom snagom, kao da ga brani od otimača. Silila se, da ostane u duši vedra i hladna, da ga obmami i prevari u korist božanstva, kojemu je dosada uvijek služila, ali je osjećala, da u njoj trpi žena i ljubovca, i da se samo boji izgubiti baš njega — muškarca. Silila se, da doigra svoju igru, ali nije mogla odoljeti onome, što ju je hvatalo i gušilo. Klone u njegovo naručje i udari prvi put u očajan, iskren plač.

On ju je dugo tetošio i mirio govoreći, što će od njih dvoga biti, kad ga pobjeda proslavi i moć ga uznese.

Noć smrknu i sve zahvati. Oni zaspaše zagrljeni na sagu pred nijemim idolom s mirnim volujskim očima i s nasmijanim ustima.

XVI.

U zoru djevojka se probudi i nadje se sama.

Jaromir bijaše pobjegao. Otkrao se kao lupež, šutke, u tami, dok je ona spavala izmorena njegovim milovanjem. Otišao je, pošto je pokidao s njezina stabla najljepši cvijet, i ostavio joj žedj, što je ona ne će nikada više utoliti. On ode, a njoj ostade u boku strjelica — poginut će, ako je istrgne.

I u njoj se propne sva uvrijedjena gordost Niklotove kćerke. Jarula rukne od srdžbe i podje po uskome hramu kao zatvorena zvjerka.

Pogled joj pade na kip, i on joj se pričini grdan, odvratan, kriv njenu jadu. Nasrnu na nj i pokuša da ga sruši, al se idol jedva malko zaljulja. Onda ona izadje i vrati se iz staje sa sjekirom u ruci.

— Gade! Varalice! Zvijeri!

Lupala je po kipu, a njegova je nutrinja tutnjila muklo pod udarcima. Ona mu razbi usta, odsiječe mu ruku, osakati mu tijelo, pa pljunu u nj.

Odahne joj, i umiri se. Sada joj tek pade na um, da bi možda mogla još zateći u dvoru onoga, koji je pobjegao. Nagnu napolje; odletje poput strijele.

Kad stigne k jezeru, sjeti se one noći, kad su se u njemu kupali, i nova je ljutnja snadje. Digne kamen i baci ga u vodu. Jezerce se usplahiri i začas pomuti. Ona pomisli, da se je time lišila čini one čarobne vode, i iznova joj bude lakše. Udari preko luga, protura se kroz plot i udje u šumu. Pričinjalo joj se, da Sveti lug i Crna lokva i okrugao nasip s idolom, s bikom i pastuhom propadaju za njom u neki tamni ponor. Sve je to bio san, noćna mora, urok bačen na nju od kljastoga crnog žreca Olafa. Ali sve je to prošlo — ona je opet Niklotova kći, ptica olujnica, što juri onamo, gdje se ršum diže. Krv njezina oca, velikog ratnika i vojnika, buči iznova u njenim žilama, i ona leti svome udesu. Stabla odmiču pred njom; grmlje se uklanja s njezina puta; utrenici joj sami dolaze pred noge, da je brže

povedu, kamo joj je doći; cijela joj šuma kliče: „Hitro, hitro, Niklotova kćerko! Netko ti se nada u dvorcu, a bog Svantevid čeka na te u svetome gradu“.

Kad izadje iz šume, ugleda Jaromira, koji je baš ulazio u vrt. On se osvrnu, vidje je, ali podje dalje.

Stigoše gotovo zajedno u dvor i udjoše skupa u sobu pokraj vrata.

Žrec je Gloginja sjedio u njoj. Pred njim je na stolu stajala kruna. Žrečevo je čelo bilo smrknuto, oči pune brige. Neko je vrijeme gledao u njih, kao da im želi proniknuti do dna duše. Onda slegnu lagano ramenima i reče, dok su ga oni još u čudu gledali:

— Kneže, dva su dana, što te ovdje čekam. Danci se već iskrcavaju na Vitoru.

— Samo na Vitoru?

— Udarit će ravno na Arkun, a njihova je sila velika ... kao još nikada do sada.

— He! Ti mi jednom kaza, da je na Vitoru sve u redu; i ja sam te bio razumio ... reče Jaromir gorko.

— Ja ti još kazah, da će božanstvo samo dati krunu onome, koji se popne uz Kamene Stube. Ona je čekala na te, al ti ne dodje. Donosim ti je. Tetislav zna za to i pristaje. Metni je na glavu i dodji u Arkun; odmah, dok je put još otvoren. Žrec Svantevidov i kralj ranski moraju biti u ovom času skupa, jer je pogibelj velika. Granza i Maško čekaju u Gori, da im vjesnik donese tvoju zapovijed.

Jaromiru sinu lice. Eto Svantevid ga sâm zove, kruna je već njegova, a ostalo će doći, jer on osjeća u sebi snagu golemu, nepobjedivu.

I mladić pruži ruku prema kruni. Pruži ruku, al je i ne dotakne, jer ju Niklotova kćerka ote dodiru njegovih prstiju i reče:

— Ne!

Gloginja se trznu i pogleda je u čudu.

— Ne, reče ona. To ne može nikako da bude.

Djevojka je bila mirna. Ni žilica se nije trzala na njezinu licu, i žrec je opet gledao u njoj Svantevidovu miljenicu.

— Ja sam provela s njime premaljeće i znam sve. On ne smije u Arkun.

— A zašto? upita je žrec.

— Jer on zna Hrista.

Gloginja raskolači na Jaromira oči, a mladić vidje, što ga žrec pita:

— Ja nisam kršćanin, odgovori on, ali se bog-patnik meni javio. To je sve.

Onda Gloginja uze od Jarule krunu i stane je gnječiti svojim jakim koštanim rukama.

— Kneže, reče, sam ću braniti svetište božje.

— Al i ja znam, što imam uraditi. Ipak ću u Arkun... A ta je djevojka moja... Čuj, samo moja!

Jarula se uhvati žreca, kao da traži u njega zaštite:

— Hajdmo! Hajdmo!

I oni izadjoše. A kad Gloginja pogleda iznova djevojci u lice, on vidje, da je njezino lice blijedo kao u mrtvaca, i da su joj oči pune suzâ.

DIO ČETVRTI:

KNEZ KRSTONOŠA.

I.

Kad se Danci iskrcaše na dnu Medovskog zaliva, ne naidjoše ni na kakav otpor. Stanovnici vitorskih sela bježali su prema Arkunu, — Svantevid je i ovog puta otvarao svim vjernicima i stoci njihovoj vrata svoje tvrdjave, da ih obrani arkunskim bedemom od bijesa neprijateljskoga.

Biskup Apsalom stupi prvi nogom na ostrvo i pograbi sjekiru, koja mu je bila djenuta o pasu. Podje najbližem hrastu i poče ga obarati. Danci se sakupe oko njega. Osjećali su, da se vrši svečan čin. Stajali su otkrivene glave mrmljajući molitve; brojili su udarce i gatali po njihovu broju, koliko će dana trebati, da se i arkunske kule sruše od udaraca danskih juriša. Kad se hrast zaljulja i povali na zemlju, skočiše tesari i napraviše doskora od njega golem krst. Posadiše ga u zemlju, a vojska klekne, da ju biskup blagoslovi. Apsalom reče Dancima, da će ih ovaj rat nagraditi za sve ono, što su u Norveškoj pretrpjeli. Doskora će biti treća godina, što to ostrvo ne zna za navale neprijateljske. U šumama se njegovim nakotila divljač; zalivi su mu bili puni sledjeva, pa su trgovci dolazili na nj da zamijene platno, oružje i nakite ranskom ribom i da kupuju divljač za srebrne i zlatne novce, taj najmiliji dar i najdraži danak arkunskome idolu. Kao još nikada bijaše dozorila žetva preobilna i prebogata na čitavu ostrvu, a ponajviše pred vratima Arkuna na plodnome Vitoru. Ranac je ovih godina samo lovio u šumi i na moru, žeo na njivi i vr'o na gumnu. Njegove se ovce izjagnjile, njegove se kobile ždrijebile i krave istelile. Golemo blago leži u svetištima bogova, kod kralja u Karencima i kod žreca u Arkunu. Eto Dancima nagrade za njihovo stradanje u Skaniji,

al je sjena kralja Knuta kazala, da se u ništa ne smije dirati, dok Arkun ne padne i dok vatra ne sagori Svantevidov kip. Kad se to zgodi, čitavo će se ostrvo samo predati. — Njemački carevi vode narod u daleke zemlje, da otmu nevjernicima grob Spasiteljev; kralj Valdemar ide sa svojim borcima u Arkun, da pokrsti posljednje pogane na Baltičkome moru.

— Isus! Isus! . . . viknuše Danci. Mnogi od njih bijahu već udarili na sebe znak krsta smatrajući se križarima, a nada, da će u Arkunu naći Svantevidove riznice pune zlata, staje pune stoke, i da će pogani postati njihove sluge i robovi, mamila ih još više na veliko kršćansko djelo, o kojemu im je biskup govorio.

I ako mu se žurilo, Valdemaru se ipak htjede nekoliko dana, dok je iskrcao konje, šatore, kola i hranu te krenuo prema istoku. Njegova je sila bila velika, ali troma pa se polagano micala.

Danci su ušli u šumu i taman stali, da u njoj prenoće, kad stigoše vjesnici i banuše u kraljev šator. Biskup, Sakso i Esberno sjedili su uz vladara.

Valdemar vidje odmah, da mu vjesnici nose neke crne vijesti.

— Šta je? upita ih srdito.

— Zlo je. Jaromir je na nas vrebao. Kad vi odmakoste, on se kradom približio na malenim i hitrim ladjama. Udario je iznenada i naglo. Zatvorio je zaton i užgao naše brodove.

— Sve? krikne kralj, crven od srdžbe.

— Sve. Ako se popneš na brijeg, vidjet ćeš, kako još gore u zatonu . . . reče vjesnik.

Kralj zgrabi pehar i baci mu ga o glavu.

— Skote! Ti mi se još rugaš.

Ustade, uhvati vjesnika za prsa pa ga stane drmati:

— A onda? A naši? Govori!

— Mornari se neko vrijeme branili, al je Jaromir žestok, bijesan. Izgubio je i on ladjâ i ljudi. Sad se zatvorio u Medovo.

Kralj pusti vjesnika i dodje pred biskupa:

— Ču li? Govorio sam ja, da se sve drukčije uradi. Mjesto da mi osamimo Vitor i Arkun, odrezao je taj tvoj Jaromir nas.

Biskup se ne maknu, nego reče mirno:

— To samo znači, da nam nema povratka bez potpune pobjede. Ja sam sâm htio zapaliti za nama sve naše ladje.

Kralj ne odgovori ništa, ali svi vidješe, da su se Apsalomove riječi svidjele vladaru.

— A što bi ti od mene? zapita Valdemar drugoga vjesnika.

— Prije nego udari, Jaromir posla preko Jasmunda četu na Vitor; vodi je Granza. Drugu mu kupi Maško u Zabrodu; htio bi je prebaciti na Vitor i povesti u Medovo.

Vjesnik je očekivao, da će kralj opet planuti, jer su mu se ridje dlake ispod nosa nakostrušile, a iz risjih mu očiju vrcale iskre — al se ipak prevari. Valdemar se najednom nasmije udarivši dlanom o dlan.

— Divno! kliknu... Hoće da me pritisne sa dviju strana. Ovog puta ne vodim Dance na samo haranje i pljačkanje; bit će i bitke, prave borbe. Biskupe i Esberno, sad ćete me tek vidjeti. A ti ćeš, Sakso, imati, što da pišeš! Sad mi je drago, što smo ga pustili živa i slobodna. Tetislav je bio divlji ratnik, a ovaj je od nas koješta naučio. Rana će časno pasti, a mi još časnije pobijediti. Biskupe, ti ćeš ravno pod Arkun, a ja natrag u zaliv.

I sâm kralj izadje iz šatora, puhnu u rog i zapovjedi jednome dijelu vojske, da odmah krene s njime prema Medovu.

II.

One noći, dok se Jaromir nadao Mašku, bane pod Medovo kralj Valdemar i započne opsadu.

Knez pošalje sve svoje ladje u tjesnac izmedju Rane i Vitora, da ukrcaju Maškove čete i da ih prevezu u Medovo. Bio je sretan, što je već primamio k sebi dio danske vojske. Potući će Valdemara, a kad stigne i Granza, navalit će sa dvije strane na Apsaloma i ući kao pobjednik u Arkun. Juče se ljutio na se, što je čitavo proljeće izgubio u onome kobnome lugu na Jasmundu i dopustio da se Valdemar iskrca na Vitoru; sad se već tješio u nadi, da će i drukčije uspjeti. Pričini mu se pače još slavnije potući Dance na Vitoru te reći Gloginji: „Eto. Rekoh i dodjoh." Misleći o tome, sva njegova ljutnja protiv dušmanke klonu. „Ukrotio sam djevojku Jarulu, al moram pobijediti Niklotovu kćer, koja se u njoj opet probudila. A to ću samo ovako." I on ne htjede čekati na pomoćnike; dodje mu, da pokaže i Valdemaru i Rancima, što sâm može.

Rano ujutro on se pope na nasip. Vidje odmah, da je Valdemarova snaga veća od njegove, al se ipak odluči provaliti iz tvrdjave. On sakupi svoje borce i pokaza im krst, što se vidjao na dnu zaliva.

— Nema nam spasenja, ako ga već danas ne srušimo. Ni Granza ni Maško ne smiju nam oteti ove slave. Pomognite mi do njega; ja ću ga sam oboriti.

— Na noge! odgovoriše Ranci.

Valdemar nije slutio, da će se Jaromir usuditi iz tvrdjave. Nije znao, da su ranske ladje pošle obnoć k Mašku, pa je poslao Esberna u neki klanac, da ondje dočeka i odbije pomoć, što ju je Jaromir očekivao. Nenadana provala zadesi kraljeve ljude u poslu oko konja i kola, pa sâm Valdemar morade narediti svojima, da se povuku i sakupe oko njega. Čitavo Medovo izadje, da hara i pljačka po logoru. Što se nije moglo odmah potjerati ili vući u tvrdjavu, guralo se u vatru, deralo i lomilo, sjeklo i bacalo u more. Jaromir je tjerao Dance, al Valdemar stade na rubu šume, i prava se bitka započne. Ranaca je bilo manje, ali je njihov bijes bio velik, a Jaromir ih je poticao na sve žešće navale

srćući u pogibelj, boreći se u prvim redovima. Oni su se najviše ljutili na danskoga viteza Suna, čije su strjelice letjele iz luka ne promašivši gotovo nikada. Nekoliko je Ranaca ležalo pred njim na zemlji, a koplja na nj bačena stršila su iz kore hrasta, pod kojim je vitez stajao strijeljajući bez prestanka. Jaromir se zaleti na nj. Kad vitez izbaci strjelicu, on se prignu. Perce zviždnu iznad kneževe glave, a Jaromir skoči i gurnu vitezu koplje u grlo. Zabode ga o hrastovo deblo, i krik pobjede vinu mu se iz usta.

Danci uzmakoše, al ih Valdemar vrati i zaleti se sâm na Jaromira. Knez ga ne dočeka, nego se izgubi u šikari.

— Kukavice! vikao je kralj tražeći ga po grmenju. Lutao je naokolo goreći od srdžbe; najednom ču urlik svojih ljudi i vrati se trkom k njima.

Stade i problijedi.

Jaromir je brzao sa dna zaliva noseći na ledjima krst, što ga je Apsalom dignuo na obali, netom se Danci iskrcaše na Vitor.

Kralj se zatrča na nj vičući:

— Poganine, ostavi to!

Knez položi krst na travu i uspravi se pred njim trgnuvši mač iz korica. Gledao je mrko u kralja, na čijem je licu čitao užas, što je ugledao sveto drvo u Jaromirovim rukama.

— Tebi pristaje manje nego meni. Životinja si, koja pije krv i loče vino. Daleko si zaostao iza boga patnika!

Kralj zaurla, sav crven od gnjeva.

Mač udari o mač. Udarci su padali sve žešći i češći. To bijahu dva snažna i izvježbana borca, vješta ovakovu megdanu, željna da sami svladaju neprijatelja, pa se njihovi ljudi nijesu usudjivali uplesti se odmah u dvoboj. Gledali su, kako im šljemovi pucaju na glavi i padaju, rasuvši se, u travu, a onda navaljuju oba još bjesnije, dok iskre vrcaju iz oštećenih mačeva, i gvoždje na njima zveči. Najednom

kao da je obojici dodijala ta viteška ali jalova igra. Baciše mačeve na zemlju i pružiše ruke prem krstu.

Neko vrijeme tako su se natezali vukući amo tamo to sveto drvo, dok se ne uhvatiše u koštac, bijesni kao psi, željni da se zakolju zubima. Žile na kraljevu vratu bile se napele kao u bika, a risje mu lice postade strašno. Hitar i lagan, Jaromir je znao iskliznuti iz njegovih ruku, naskočiti na nj iznenada i udari ga, gdje se kralj najmanje nadao. Valdemaru je curila krv iz nosa, a Jaromir je na vratu imao ranu, koja ga ljuto pekla i od koje je križ bio krvav na više mjesta.

Knez je osjećao, da je kraljeva snaga veća od njegove i da će ga na koncu svladati. Trebalo mu je nešto uraditi, prije no i Danci udare na nj. Zato spopade kamen i udari njime kao maljem po kraljevoj glavi.

Omamljen udarcem, Valdemar padne na koljena.

— Utuci ga! Utuci! — viknuše Jaromirovi ljudi navaljujući na Dance, koji su pohrlili u pomoć svome gospodaru.

Jaromir dignu ruku zamahnuvši kamenom. Smrvit će onu lubanju, posjeći onu glavu i poslati ju Apsalomu, kao što je Valdemar poslao Tetislavu glavu Stojslavljevu. Al baš u taj čas razabra, gdje se kraljeva ruka hvata grčevito za krst, i pomisli, da će se Valdemarov mozak prosuti na ono drvo. Pričini mu se, da ga netko drži za ruku i viče mu u uho: „Nemoj okaljati drvo spasenja! Nisi ga zato osvojio.“

Knez odbaci kamen, pograbi krst i, zaštićen od svojih ljudi, uzmaknu prema tvrdjavi.

III.

Jaromir je mislio, da će se Medovljani najviše radovati otetome krstu. Da je to bio slavan plijen, dokazivao je bijes, koji spopade Valdemara, kad ga ugleda na kneževim ledjima. Medovljani se pak namrgodiše motreći, kako ga

— Ne! viknu Maško gurajući natrag gomilu. On nije kršten, pa mu samo kralj Tetislav može suditi. Kazano mi je, da ga pošaljem u Karence.

Jaromir nosi u njihov grad. A i njegovi su vojnici zazirali od toga plijena. I još nešto nije bilo pravo ni gradjanima ni ratnicima. Zašto nije Jaromir utukao danskoga kralja? Zašto poštedi krvnika sviju Ranaca, dušmanina Svantevidova? . . . Al oteto piće i ugrabljena stoka ne dadoše ni Medovljanima ni vojnicima da o tome mnogo misle. Oni počeše slaviti odmah pobjedu. Zaklaše stoku i zapališe vatre. Rulja je pila, pjevala i bacala u vis odsječene danske glave dočekujući ih štitom i vrhom od koplja. Neka se žena valjala u grčevima po prašini s izgubljenim očima i s pjenom na ustima. Ljudi su gledali u nju s nekim svetim strahom i slušali njezino tepanje, od kojega su razumijevali jedino riječi „Svantevid," „Jaromir," „krst" i „oči." Ona se umiri tek onda, kad netko iščupa glavama mrtvih Danaca oči pa ih nataknu o konac i metne ženi poput djerdana oko vrata. Rulja je bučila nezadovoljna s Jaromirom, što im mjesto križa ne dovede u Medovo sužnja, da ga muče.

— Mogli smo se igrati glavom kralja Valdemara.

— Junak je, al se pokvario u danskome taostvu.

— Vitoru je gospodar žrec, a ne on.

Jaromir nije ni mogao čuti, što Medovljani o njemu govore. On je u stanu prao ranu na vratu i čekao Maška. Čudio se, što Granze jošte nema, i bojao se, da ga Apsalom nije sreo i odbio prema Arkunu.

Predveče pope se iznova na nasip. Morem su plovile ladje vozeći Maškove ljude, a s brežuljaka prema jugu dolazile su neke čete. Vidje odmah, da su to Danci, koji hrle k Valdemaru, i prepozna na glavi njihova vodje Esbernov šljem s visokom crnom perjanicom.

Bio je već mrak, kad Esberno stiže u danski tabor, a Maško doplovi u Medovo. Jaromir postavi na nasip jaču stražu i sidje u luku.

Došljaci se bijahu već iskrcali. Jaromiru je bilo čudno, što Maško drži svoje ljude na okupu i pod oružjem. On je nešto govorio Medovljanima i kneževim borcima. Kad se knez pokaza, svi umukoše i upriješe pogled u Jaromira.

— Jedva sam te dočekao, viknu knez prilazeći. I Esberno je već pod Medovom. Bit će sjutra grdnog posla. A Granza?

— Nemoj mu se ni nadati, odgovori Maško.

— Kako to?

— Otišao je u Arkun. Žrečeva je jača od tvoje.

Jaromir se namrgodi.

— He, reče, uradit ćemo nešto i nas dva sami.

— Ja s tobom nikada, odgovori Maško i iskesi na nj zube, dok prigušen žamor prodje po gomili.

Jaromir se obazre i vidje, da su ga već opkolili i da ga Maškovi ljudi vrebaju, gotovi da skoče. Bio je sâm i bez oružja u ruci. Vikne svoje momke, al mu se nitko ne odazve. Ona se žena iznova grčila na zemlji vičući: „Svantevid“, „Jaromir,“ ‚krst“; žamor je u gomili rastao.

— Pa što je to, Maško? upita mladi knez.

— Ti si se u taostvu sprijateljio sa crnim žrecima i upoznao s Bijesom Krstonošom. Uvrijedio si Svantevida i njegova žreca. Hoćeš rat Dancima, al ne da spasiš Arkun i Ranu, no da se dočepaš krune, pa da nas prodaš kršćanima . . .

— Lažeš! planu Jaromir.

Gomila se ustalasa:

— Donio si nam krst u Medovo!

— Ja vam ga donijeh u znak današnje pobjede. Pogledajte ovu ranu.

— Gdje je glava kralja Valdemara? Ležao ti je pred nogama. — Svantevid je bacio na te prokletstvo kroz usta žreca Gloginje. — Smrt odmetniku!

— Brat će ga zaštititi. Izdajnik će nam se kasnije osvetiti.

Buktinje su gorjele u vjetru bacajući crvenkastu svjetlost na uznemirenu rulju. S one strane zatona čulo se udaranje valovâ o grebene, a konji su rzali u danskome taboru. Maško je vrtio glavom ne znajući što bi. On je spočetka mislio, da će Medovljani ustati na obranu kneza, koji je jutros potukao Dance pod njihovim gradom, a sad se bojao, da kneževa krv ne padne baš pod njegovim očima pa da se zato ne zamjeri i kralju i žrecu. Smišljao je, kako bi se najlakše lišio Jaromira.

— Ljudi, reče, mi ćemo ga povesti pred druge suce. Nek mu sude Bjesovi vjetra i tame.

Svjetina razumje i odmah pristade.

Jaromir je doskora ležao na zemlji. Vezaše mu ruke i poniješe ga u najslabiji čamac bez kormila i bez vesala. Sputaše ga o dno ladjice bacivši za porugu na nj drveni krst, što ga Jaromir bijaše oteo Dancima. Vjetar s kopna puhao je prema ušću zaliva, pa je bilo očekivati da će ladjica potonuti razbivši se o grebene Jelenskog otoka ili će zaći na otvoreno more, da produži za koji dan Jaromirove muke. Medovljani nataknuše na krmu plamteću buktinju, da mogu barem za neko vrijeme pratiti očima lutanje čamca po noćnome moru.

Gurnuše ladjicu nogama i gadjahu u nju, dok je vjetar ne ote dohvatu njihovih strjelica i kamenja. Buktinja se gasila odmičući prema obližnjemu ostrvčiću, i Medovljani rekoše, da će odmetnika Jaromira zadaviti već noćas Bijes morski, koji se skriva u pećinama zapadnih ostrva.

IV.

Al Bijes morski nije one noći vrebao na ladje iz mračnih spilja Jelenskoga otoka. On je urlikao negdje na otvorenu moru. Čulo se, kako se premeće po pučini šibajući va-

love golemim ribljim repom, udarajući prsima o vodu, pušući poput dupina. Da se odmori, on katkada legne potrbuške na površinu morsku, gnjuri glavom u vodu i brboće poput patke. Neka strašna prijetnja grmi tada iz dubina; ponori morski otvaraju se i progovaraju. Jaromir se bojao, da će ta neman ugledati izdaleka plamen zublje i doplivati k čamcu, da ga gurne u pramac i zavrti njime nekoliko puta pa da ga onda smrvi o najbližu hridinu. Odlahne mu, kad vidje, da se buktinja utrnula. Sad istom pokuša raskinuti konop, koji mu je stiskao ruke. Uže mu se utisnulo u ranjenu put, i on krikne od bola. Mučio se dugo zubima, dok ga se napokon nije lišio. Odriješi i konop, koji ga je vezao za dno ladjice, i klekne držeći se rukama za rub od čamca. Pogleda u noć.

Ne vidje no tamu. I zublje u Medovu nijesu više gorjele. Urlik i šum vode na otvorenu moru bivahu sve jači. Bijes je morski dolazio dižući valove, mučući ustima punima pjene. Jaromiru se pričini, da ga već vidi pred sobom. Neman se uspravila i stršila do pojasa iz vode. Nalik je na crnu hridinu, obraslu dugim morskim travama; oči joj gore kao dvije buktinje u magli, iz razvaljenih joj usta teče mulj i pjena, a sva se isprsila, da dočeka čamac, koji će o nju udariti.

Jaromir skoči, zgrabi krst i položi ga na rub ladjice okrenuvši ga prema prikazi. Udarac je bio jak, ali mu knez odolio i drvo ne puče. Čamac trgnu nastran i prodje mimo. Jaromiru odahne, al nešto crno i visoko niknu iznova pod njim iz dubine morske. On se brani onim drvom, koje mu opet donosi spasenje; u njemu je neka čarobna sila, jer je ove druge zapreke gotovo same od sebe nestalo, netom ju je krst dotakao... Nove zapreke niču iz vode, i Jaromir više ne zna, da li su to nemani noćne, il je nabasao u Kameno Stado, u ono suro grebenje morsko, rasijano izmedju Jelenskog ostrva i Rane. Nabasa li baš u nj, onda nestaje i posljednje nade, da bi se mogao spasiti. Bulji u tamu s kr-

stom u ruci i upire njime o klisure. Grebeni odmiču pred njim, jer je ono drvo jače od njih, al Jaromira hvata sve veći umor — krst je težak, rane ga bole; vatra mu gori u žilama, dok mu mrzli srsi teku čitavim tijelom pod mokrom kožom, bijenom vjetrom.

Iznemogao pusti krst u čamac i sjedne uza nj naslonivši glavu na krmu.

Pogleda još jedamput u hridine oko sebe, pa sklopi oči. Očekivao je udarac, od kojega će čamac škripnuti i razbiti se, a on udariti glavom o kamen, predati se sasvim uznemirenoj vodi. I ne misleći pravo na ono, što radi, zagrli objema rukama krst, koji mu je do sada bio od pomoći, i počeka. Osjećao je, da mu se rana na vratu upalila, i da ga vatra drži. Morila ga žedj; u prsima mu lupalo srce. — Njegove se misli počeše brkati. Pričinjalo mu se, da je netko prišao k njemu hodeći po valovima i metnuo ruku na rub čamca njišući ladjicom kao kolijevkom. A on tone u neki polusan; jedva čuje riku valova i pištanje pjene. Je li već sišao na dno morsko, u kraj taman i šutljiv, ili to netko vuče kroz grebene njegov čamac, koji se sve sladje njiše, dok se more smiruje, a nebo rudi na istoku?...

Jaromir otvori oči.

On vidje ono, što je nejasno već slutio, al se ovog puta ne trznu, ne smrknu se, ne prestraši se.

Krstonoša je išao pred njim po moru vukući izmedju grebenâ njegov čamac. Križa nije nosio, al ga knez upozna po prignutim ledjima, po oborenoj glavi, ovjenčanoj trnjem i po desnoj ruci probušena dlana, u kojoj se držao konop vezan za premac ladjice. Hodao je po vodi kao da gazi po suhu ne obazirući se nikada natrag. Val, na koji bi metnuo nogu, umirio bi se odmah pred njim, pa se za njime more bilo mirno kao ulje, dok se pučina još uvijek talasala i pjenila ispred njega. Išao je prema Rani gledajući u zoru, koja je svitala na istoku.

Jaromir se nije micao u čamcu. Pitao je sam sebe, je li to san ili java? Nije više osjećao nikakove boli; život se vraćao u njegove žile, mir u njegovu dušu. Svečana tišina vladala je okolo. Huka valova prometnu se u tihu, slatku pjesmu, dok je istočni zrenik bio nalik na modru poljanu, punu ružičastih cvjetova. On se sada bojao jače dahnuti, da ne rasprši ono, što mu je lebdjelo pred začudjenim očima.

Kako je zora svitala, tako je ona prikaza postajala sve veća, ali i sve bljedja. Kroz nju se, kao kroz neki prozirni zastor, vidjala Rana, i Jaromiru sine rodni otok u novoj ljepoti. Ona svijetla prikaza kao da se izgubi polagano u njoj osvijetlivši je svojim sjajem, nadahnuvši je svojim duhom, proževši je svom svojom dragošću.

Tek sada osjeti se Jaromir opet sâm. Bi mu teško, što se sve to rasplinulo i razabra po tome, da se više ne smije bojati Krstonoše, da je izmedju njih mir, i da ima netko, komu se čovjek može nadati u stradanju i u patnjama.

Umor ga iznova svlada, i glava mu klone na krst.

V.

U praskozorje stražar pred Ralovom ugledi čamac na moru ispred žala. Iz njega su virili neko drvo i čovječja glava.

— Uhoda danska! pomisli stražar i viknu mornare.

Dvije hitre ladjice zaveslaše odmah prema čamcu i stigoše ga doskora, jer se on nije micao, jedva se ljuljajući na vodi. Ralovljani nadjoše u njemu čovjeka gologlava, sva mokra i s ranom na vratu, gdje spava s glavom naslonjenom o veliki drveni krst. Oružja nije imao, a u čamcu nije bilo ni vesla.

Stražar ga drmnu za rame; čovjek skoči i pogleda oko sebe.

— Tko si?

— Što te briga! — odgovori čovjek.

Stražar dignu ruku, gotov da udari, al ga mornar zadrža:

— Stani! To nije Danac. Ja ga poznam ... Jaromir, prokletnik božji!

Ranci se zagledaše u čovjeka.

— Je li? reče mu stražar ne vjerujući svojim očima.

— Jest! Ja sam Jaromir, knez ranski. Dajte mi jednu vašu ladju, pa se vratite.

Ljudi se zbuniše. U prvi mah htjeli su ga poslušati, al se stražar doskora pribra:

— Kneže, ti nam ne možeš više zapovijedati. Povest ću te u Ralovo i predati Gostiši.

— Dobro ... odgovori Jaromir i sjedne na krst. Vozi!

Dok se ladje primicahu k Ralovu, granjivalo je sunce na istoku. Bilo je crvenkasto i navještavalo sparan i topal dan. Grad se dizao na žalu zaštićen nasipom, okružen jarkom, i Jaromir se sjećao, koliko je muke imao, dok je nagovorio Gostišu i Ralovljane, da sve to urade. On se sam latio prvi lopate i počeo čistiti od mulja već davno zatrpani jarak. Zvali su ga mladim kraljem i dičili se njime. Bio je siguran, da će ga taj grad s veseljem primiti i pomoći mu, da se iznova nametne žrečevome Vitoru.

Kad prispješe, na žalu je već bilo mnogo ljudi, željnih da vide, što se dogodilo.

Iskrcaše se, i Jaromir morade sâm vući iz čamca krst, jer nitko od mornara nije htio dotaknuti se toga drva. Ralovljani su ga neko vrijeme šutke gledali, čudeći se onome, što je nosio, a kad ga prepoznaše, trgnuše natrag dozivljući Gostišu, koji je upravo prilazio.

Onda im Jaromir reče sve, što je jučer u Medovu uradio i što mu se zatim zbilo. U dokaz im ovo drvo, dignuto od biskupa Apsaloma na vitorskom žalu i pokvašeno njegovom i Valdemarovom krvlju. Mislio je, da će Ralovljani

zapjevati na to ratničku pjesmu i povesti ga u grad, al su oni i sada šutjeli držeći se daleko i gledajući ga s nekom tugom punom ukora.

To je Jaromira više vrijedjalo i ljutilo, no bijes naroda u Medovu.

— Vi ste sluge kralja Tetislava, moga brata i suvladara. Gostiša, pristupi!

Gostiša se ne maknu i ne progovori, a Ralovljane spopade nemir. Neko vrijeme kao da nisu znali, što bi, dok se usklik „Prokletnik" ne ote iz sviju usta, i Jaromir vidje, da ga Ralovo gura od sebe. Svantevidova je ruka sezala s Arkuna i na južne obale ranske.

— Gostiša, ja trebam počinka, hrane i lijeka.

— To ćeš naći u Karencima — odgovori mu Gostiša.

— Povezi me. Odmah.

Ali nitko nije htio da vozi prokletnika. Žrečevi vjesnici bijahu javili po čitavoj Rani, da će usahnuti ruka, koja ga se dotakne, rasuti se kuća, koja ga pogosti, crknuti konj, koji ga ponese. Svak je morao bježati od prokletnika, dok ga ne mine srdžba boga velikoga i strašnoga, a on eto dolazi noseći krst i govori im kao gospodar, otimlje se ruci božjoj.

Jaromir digne glas; reče, da hoće konja.

Dovedoše mu staro kljuse, i bi im lakše, kad on srdito uzjaha i podje noseći ono mrsko im drvo.

VI.

Jaše Jaromir, i sve žešća srdžba kipi u njegovu srcu. Da je pred nekoliko godina Arkun bacio na nj prokletstvo, njegova bi se duša bila pretvorila u pepeo, oborena i uništena kao stablo, pogodjeno munjom nebeskom. Al on danas osjeća, da ga ljutnja Svantevidova ne može smrviti; ima nešto, što se ušuljalo u nj i o čemu se razbija onaj strah, koji prožima Rance, netom se spomene ime arkunskoga božan-

stva. Ima nešto, zbog čega se on ne bi bojao pogledati starome bogu ravno u oči i zapitati ga, zašto hucka žreca protiv njega i Tetislava i otima mu djevojku, koja je njegova. On se na nju ne ljuti, jer osjeća, da joj je prodro u put i u srce, i da se i ona njega ne može više odreći. Njih su dvoje vezani lancem jedno o drugo, i Jaromiru je dosta, da je istrgne iz ruku boga silnika. Jaromiru je sad žao, što nije poslušao Tetislava, kad mu je kralj govorio, da valja prije dokončati borbu izmedju Arkuna i Karenaca, izmedju Svantevida i Rudjevita. Al su Karenci još tu, i Tetislav je još uvijek ljut na žreca, i bog Rudjevit čeka u zapuštenu hramu.

— Jarula! Jarula! vapi knez iz dubine, osjećajući da će ona biti kruna njegovoj pobjedi. U zanosu, koji ga iznenada hvata, on zaboravlja na Dance; pričinja mu se, da su oblaci okolo sunca arkunsko i karenačko božanstvo u grdnoj borbi o vatrenom cvijetu, koji mu je negda plamsao na njedrima.

Kljuse najednom stane. Močvara je stajala pred njima s Karencima pokraj jezera.

Jaromir pusti konja, da podje kud ga noge nose, i udari putanjom preko rita.

Gradska su vrata bila zatvorena. Straža je stajala na nasipu.

— Otvori! viknu knez.

Stražar je gledao u nj zasjenjujući dlanom oči.

— Ja sam knez Jaromir.

— Ne smiješ u grad! odgovori mu stražar.

Jaromir skine drvo s ledja i udari njime o vrata. Nekoliko ljudi dotrča na nasip, i stade ih vika.

— Jaromir! Jaromir! orilo se po Karencima, i ovo ime bačeno s nasipa u njegov rodni grad, kao što se baca u uspavani logor ime neprijateljsko, zgrabi ga za srce i prožme ga ledom. Pričini mu se, da se on više ne zove Jaromir, i da su oni ljudi viknuli nečije tudje ime. Gledao je u vrata ne vjerujući, da su zatvorena. Sjeti se onih grebena, što su

se noćas dizali pred njim na moru, da mu smrve čamac, i on stisne nesvijesno iznova krst i udari njime o vrata.

— Jaromir! Jaromir! odjekivalo je iza nasipa, a usklici su bili takovi, da je on potrnuo, i dodje mu, da se okrene i pobjegne.

Nastane šutnja. On digne oči i vidje Tetislava na nasipu.

— Tetislave... zar i ti? viknu i osjeti sâm, da mu glas dršće.

U pratnji stražara, kralj se spusti do najnižeg plota na nasipu i prignu se naprijed.

— Jaromire, reče prekidajući brata, koji mu poče prvi govoriti, reci mi samo jedno. Je li istina, da ti se Krstonoša javio u taostvu?

Knez je znao, da sve zavisi od njegova odgovora. Jednom samom riječju on je mogao otvoriti ona vrata i ući u tvrdjavu, gdje bi bilo lako prkositi i Valdemaru i Gloginji i Svantevidu. Ključ od ovih vrata bio je sada na vrhu njegova jezika, al je valjalo zatajiti kao sramotnu uspomenu onoga, koji ga je za olujne noći poveo u kolibu, da mu rukama norveške starice nevidljivo pere izranjene noge; valjalo je odreći se onoga, koji mu se pokazao na pragu otvorenih nebeskih vrata u času, kad je umirao u mrzloj pećini, lovljen kao razbojnik, gonjen kao divlja zvijer; valjalo je odreći se onoga, koji je noćas vukao njegov čamac izmedju morskih grebena stišavajući valove morske i vodeći ga na Ranu obasjanu zorom jutarnjom... On osjeti, da ima nešto, što je važnije i kobnije od srdžbe ljudi i stvari oko njega i od onih zatvorenih vrata. Ne znajući ni što radi ni što govori, Jaromir stisne jače krst i viknu:

— Jest! Javio mi se i noćas.

Tetislav digne uvis ruke; uhvati se njima za sijede kose:

— Nesretniče... Jao Karencima, koji su te rodili! Jao Rani, koja ti se nadala!... Zašto mi Niklotova kćerka nije

donijela tvoju glavu mjestu Stojslavljeve! . . . Idi! Ne kaljaj praga moga grada . . . Idi, jadniče! . . . Izgubio sam i posljednjega brata.

Knez se okrenu i podje vukući za sobom krst.

— Jaromire! začuje on doskora bratov glas, te se osvrnu.

Kralj je još stajao na nasipu, zguren više tugom no godinama i bolešću.

— Brate, ponesi sâm to drvo u Arkun bogu i spali ga na njegovu žrtveniku. Idi kao pokajnik i poklonik pa mi se vrati kao oproštenik!

VII.

Jaromir podje ravno prema Jasmundu.

Da ga je brat dočekao psovkom i prijetnjom, on bi se bio propeo, nasrnuo sâm na zatvorena vrata, popeo se silom na nasip i ušao u svoj rodni grad; al je u glasu kralja Tetislava bilo toliko tuge i toliko ljubavi prema njemu, da je njegova duša zadrhtala u svome korijenu, i on osjeti, kakav je jaz pukao izmedju njega i brata mu. Pričini mu se, da pucaju svi oni nevidljivi ali živi konci, koji su ga uvijek vezivali za sve ljude i za sve stvari u onome kraju; konci se kidaju, a njega boli i peče gore no rana zadana nožem . . . „Idi kao pokajnik i vrati mi se kao oproštenik!" tako mu je viknuo brat njegov i kralj ranski, duša ponosna i poštena, gotova prkositi i božanstvu, ugleda li nepravdu . . . I on ide prema Arkunu, da se ne prekine i posljednja nit, koja ga veže s ljudima njegovim i sa zemljom njegovom, s onim, iz česa je niknuo i od česa je uzrastao i došao do snage. Ne vjeruje, da će time uvrijediti Krstonošu, jer on već zna, kakav je bog-patnik. Hrist je sam htio, da on uzme onaj krst i da ga obrani od Valdemara i da ga naprti na svoja ledja, a sad ga eto riječima iz kraljevih ustiju šalje s njime u Arkun. Ja-

romir zapravo ne zna, čemu ide u Svantevidov grad, al osjeća, da to mora učiniti.

Ljetno se sunce, uspelo visoko, i baca živu vatru na prašnjave pute. Kamenje se užarilo, pa se knezu čini, da ide po ognju. Krst je težak. Oštri mu rubovi prodiru u put. Premeće ga s ramena na rame, ali ono drvo postaje još teže, prigiba ga prema zemlji, i on gleda pred sobom svoju vlastitu sjenu u liku čovjeka zgrbljena pod krstom i nesigurna, izmorena koraka. Išao je neprestano naprijed mimoilazeći sela i osamljene kuće na putovima. Susretao je malo ljudi po poljima, jer je strah od Danca, bio potjerao malo i veliko u utvrdjena mjesta. Oni rijetki, koji su ga sretali, gledali su u nj, tko s ljutnjom, a tko s prezirom.

Najednom ču žubor vrela.

Mlaz vode tekao je s litice ispod stabla na bijelo isprano kamenje praveći plitku lokvicu. Nekoliko je žena stajalo kraj njega s vedrima u ruci, nekoliko dječaka čekalo, da one podju pa da napoje ovce. Kad ga ugledaše, žene se iznemiriše. Gledale su ga u nekom strahu, a kad vidješe, da dolazi k vodi, u prvi mah izmakoše al jedna od njih najedamput stane i zakrče mu put. Njeno je lice bilo tvrdo, iz očiju joj sijevala ljutnja i virio strah. Ona upre pestima o bokove i reče muklo:

— Ti si Jaromir iz Karenaca?

— Jesam . . . odgovori knez.

— Onda ne smiješ piti iz našeg izvora.

On osjeti, kako ga srdžba spopada te napne svu svoju volju, ne bi li ostao što mirniji:

— Vrelo je svačije, a ja sam umoran i žedan.

Njegov mir osokoli ženu. Ona gotovo viknu:

— Ne smiješ. Voda bi nam usahnula.

Knez je mrko pogleda i htjede naprijed, al se sada žene uskomešaše; skočiše gotovo sve, da mu spriječe pristup k vrelu.

— Ne smiješ! ... Prokletniče, idi! ... To je naše vrelo! ... Pozvat ćemo ljude ... Idi! Odmakni!

Stajale su pred njim kao plot, ljute kao vučice grčeći usta i sijevajući očima. Jedamput, kad bi išao kroz sela, te su mu se žene javljale izdaleka, klanjale se mladom knezu, ulagivale se pogledom i posmijehom zornome momku, a sada su upirale u nj oči pune mržnje i gadjenja. To nisu više bile žene nego srde, gotove da navale na nj, da ga raznesu zubima i noktima. Al njihov bijes probudi u njemu srdžbu. On gurne u njih vičući:

— Natrag!

One se ne makoše. Opriješe mu se rukama, baciše se preda nj na zemlju, digoše viku:

— Ne! Ne! ... Otrovat ćeš nam vrelo! ... U pomoć!... Jaromir! Prokletnik Jaromir! ... Krst!

Ne znajući, što bi, on skinu s ramena krst, dignu ga i zavitla njime.

Žene skočiše u veliku strahu, da ih prokletnik ne bi dotaknuo onim drvom, od koga pravovjernik ostaje odmah uzet. One uzmakoše srćući k vrelu. Baciše kamenja i zemlje u lokvicu, slomiše drvenu cijev, iz koje je voda tekla, upriješe sve sile da razvale česmu, al on kriknu od srdžbe i navali na njih dižući visoko krst. Jedva lupnu jednu od njih o rame, a ona jauknu: „Ubi me!“ i udari s drugima u lud bijeg. Stade ih vika: „U pomoć! U pomoć!“ dok ih je on gonio u lug vas crven od ljutnje.

Kad ostade sam, on se smiri i pridje k vodi. Mlaz je tekao niz hridinu u pomućenu lokvicu; bio je bistar kao i prije, al nije više klokotao. Jaromir prione ustima o kamen i poče srkati vodu. Gutao je dugo i požudno svježu vodu, koja mu je tekla niz bradu, prala ranu na vratu i prodirala u njedra. Opra noge i lice pa uze krst, da spere s njega prašinu i pogrušenu crnu krv. Al ona krv nije se dala više isprati; drvo je bijaše upilo.

Tamno-crvene ljage ostaše na njemu, a kad se on prignu na nj, da vidi je li drvo opet suho, nekoliko kapi svježe krvi kanuše iz njegove rane na krst i prodriješe u drvo.

On se zagleda u ono propelo i problijedi. Prvi mu put pane na um misao, da se i on penje progonjen od ljudi, na neko pusto strašno brdo, gdje će ga razapeti.

I Jaromir osjeti čak i neku tihu nesvijesnu radost, što ide stopama boga ratnika.

VIII.

Gladan i ranjen išao je po ljetnome suncu prema istočnoj jasmundskoj obali, prignut pod križem, koji mu je postajao sve teži, ne obazirući se na psovke i pogrde, što mu ih seljani dobacivali izdaleka. Bilo mu je gore nego u Norveškoj kad je lutao po čičoj zimi, gonjen poput divlje životinje. Ipak je sada manje trpio, jer je osjećao, da je od boga-patnika naučio nešto novo. Njegova se mržnja na Maška i Medovljane umekšala, njegova se slutnja na Gostišu i Ralovljane gotovo sasvim stišala, a prema bratu Tetislavu nije osjećao ni gorčine. Svi mu se ti ljudi činjahu nečim prevareni i jedva krivi zlu, što su mu ga nanosili . . . Pane mu na pamet norveška starica i priča o milosrdnome Samaritancu, i on pomisli, da će se i na Rani naći jedno takovo čeljade.

Al on ne naidje na nikoga, koji bi mu pomogao.

Ljudi su izdaleka gledali, kako Medovo gori. Visoki oblaci dima sukljali su na onoj strani Vitora. Savijali su se u svrdlove, motali se u klupka i razgranjivali u stabla, što ih je vjetar opet lomio, razmatao i obarao, da ih prostre u liku crne tmore na dnu zrenika.

Bijes protiv kneza postajao je sve ljući.

Najgore se raspališe protiv njega ribari, kad ih Jaromir zamoli, da ga ladjicom prevezu pod Arkun, jer se drugčije nije moglo pod opsjednuti grad. Oni digoše na nj čitavu hajku goneći ga dugo i bijući ga kamenjem; i Jaromir jedva uzmaknu njihovu bijesu.

Kad udje u neku šumu i zadje duboko medju stabla, on osjeti još jače, da ga kosti bole, i rane peku, a glad muči.. Stade tražiti kakav miran kut, gdje bi mogao leći.

Čudio se, kako je ta mrčava, mračna, zagušljiva, neprijatna. Ne miče se listak na granama, ne prosijava tračak kroz visoko svodje, ne čuješ zuku kukaca. Sve se ukočilo u šutnji i mraku, i sve vonja po mrtvim trulim stvarima. Amo tamo dižu se neki humci dignuti čovječjom rukom, nalik na goleme mravinjake Pogdjegdje stoji visoko kamenje usadjeno u zemlju; oko njega raste bunika i trnje. Žuti se lišaji penju uz debla stabala. Velike okrugle gljive gnjiju naokolo nalik na mrtve dječje glave poštrapane krvlju.

Jaromir sjedi pod bukvom na mahovini, a san mu ne dolazi na oči, iako je njegov umor velik. On gleda u one humke i tek se sada dosjeća, da ih zna već davno. Nabasao je u Lug Mira, na grobište ranskih kraljeva i knezova. Oni su humci mogile, pod kojim počivaju drevni Ranci, pali u bitkama na konju i na ratnoj ladji; oni su kameni spomenici na rakama najslavnijih predja njegovih. To je Lug Mira, šutljiv i mračan, u koji nitko ne smije ući i buniti pokoj mrtvih otaca i pradjedova osim u dane, kad se slave daće.

Knez bi htio ustati, al ne može. Neki je san ipak pao na nj, i on uzalud kuša da makne udima. Niti spava niti bdi. Ruke i noge, kao da su mu od najtežeg olova; nešto ga veže o deblo, na koje je naslonio ledja; neka ga ručetina drži za vrat gurajući mu prst u ranu. Htio bi viknuti al ne može Napinje sve sile, da ustane, jer osjeća neku prijetnju, al mu nevidljiva mora sjela na prsa, drži ga kao prikovana.

On ne zna, je li to san ili java, al nešto se miče u onim mogilama. U šumi je sve mračnije i sve tiše. Jaromir ipak vidi, čuje uvijek bolje. Kamenje se pokreće na rakama; mogile se otvoraju; mukli žamori idu po čitavome lugu. Sjene pradjedova lutaju naokolo u dugim haljama, s kopljem u ruci i sa štitom na ledjima. Oči im mutno gore, a brade im vihore u vazduhu bez vjetra. Pokojnike je spopao nemir; tjera ih neka žurba. Nešto traže po šumi. Digli su se protiv nečesa ili protiv nekoga; njihova je srdžba nijema ali duboka, a Jaro-

mir već osjeća, da je on onaj, koga sada traže. Da mu je barem maknuti rukama i sakriti ovo drvo u obližnje grmlje, al krst stoji baš pred njim i vuče na se njihove poglede.

Visok, snažan starac s krunom na glavi ugledao ga je najprvi i trznuo se kao da vidje zmaja. Maše rukama drugima, kupi ih oko sebe, i svi bacaju na drvo i na Jaromira krive, ljutite poglede. Napravili su polukrug pred prokletnikom i nešto se dogovaraju nekim praznim, jedva čujnim glasom nalik na daleko šuštanje usahla lišća. Avetinja mladog junaka s crnom bradom, s mačem u ruci i još otvorenom ranom na čelu gleda divljim očima u Jaromira i htio bi k njemu al mu nešto ne da naprijed pa njegov bijes ostaje jalov.

Jaromiru dodje da ustane i da progovori mrtvim Rancima. On će im kazati ono, što nitko živ ne će da sluša iz njegovih usta. Reći će im sve, što ga tišti i što je pretrpio, pa neka mu oni sude, neka oni reknu, je li kriv ili pravedan. Riječi ne mogu iz njegovih usta, al oni sada gledaju nepomično i pažljivo u nj, pa on već vidi, da ga pokojnici razumijevaju. Njegova duša plače i ispovijeda se pričajući praocima svojim o ženi, koja ga je zatravila, o ljudima, koji ga gone, o bogu, koji ga prati i tješi. Da, oni čuju njegov nijemi govor, ali ga i osudjuju, jer znakovi gadjenja i prezira pokazuju se iznova na njihovim licima.

— Onda ću ja pljunuti na taj krst i na napasnika i pasti ničice pred bogom svojih otaca! misli Jaromir, a lica se u onih avetinja razvedravaju, praštaju mu očima, pozdravljaju ga posmijehom.

— Dodjite! Razagnajte s mene ovaj san, razvežite ove spone, skinite ovu moru, pa ću zaplakati na vašim rukama!

Al oni ne mogu k njemu. Neka ih jača sila drži daleko, krši njihovu volju, sili ih, da nemoćno uzmaknu. Gledaju raskolačenim očima u krst, i sve se na njima trese kao na jasiki. Jaromir baci pogled na sveto drvo i vidje, da ono sja. Ne gori, a svijetli se na tamnoj mahovini blistavom blagom svjetlošću. Kaplje Jaromirove krvi izgledaju na njemu kao crvene ruže, što cvjetaju u vrtovima proljetnim. Na daleko

ide od njega svijetlo goneći pred sobom sjene i aveti, i sva je šuma sinula, dok je vjetrić zalahorio krošnjama budeći u njoj nov život.

Jaromiru zakuca srce, trznu se i on viknu:

— Krste! Kad stignemo pred žrtvenik u Arkun, ti ćeš sav cvjetati ružama moje krvi, i Jarula će te dignuti na vrh najviše kule gradske.

On skoči, zgrabi drvo i zatrča se preko mogila.

— — — — — — — — — — — — — — —

Sjutra ujutro dokrade se k jeziku zemlje, koji spaja Jasmund s Vitorom. Pokušat će proturati se kopnom kroz danski tabor, do pod Arkun. Zna govor Danaca, pa kršćanski vojnici ne će možda goniti čovjeka, koji govori kao oni i nosi ovo drvo na sebi.

Šuljao se uz obalu, kad ugleda najedanput baš ono, što mu je trebalo. Neki je ribar išao prema selu ostavljajući ladjicu svezanu za hridinu. Jaromir počeka, dok čovjek odmakne, pa skoči u brodić, gurne ga od kraja i lati se vesla.

Vozio je svom snagom bojeći se potjere. Kada vidje, da je već odmakao daleko, i da se na jasmundskom žalu ništa ne miče, odlahnu mu i pričini mu se, da su njegove muke već dokončale.

IX.

Svakog dana Jarula je išla u hram i bacala se ničice pred zastore, što su visjeli o četiri grede na stropu krijući kip boga Rogonoše i Kopljanika od pogleda molitelja i poklonika.

Polumrak je pršio po zatvorenu hramu. Muk i tišina, — samo bi kadkada škripnula daska pod visokim krovom ugrijanim suncem, il bi Svantevidov bijelac lupnuo kopitom o tle ogradjena prostora, gdje ga je Gloginja hranio i timario svojim vlastitim rukama. Grad je bio pun ljudi i stoke, a nasip i kule na njemu vrvjeli su strijelcima i pračkarima, pa je u Arkunu šumjelo kao u uznemirenoj košnici — no Jarula

sve to nije čula, pričinjalo joj se samo, da neko daleko more lupa u magli o još dalje klisure. Ona je jedino znala za svoj nemir i za lupu srca svoga; slušala sve one glasove, što su sad rikali, a sad opet stenjali na dnu njene duše.

Kad bi Danac udarao na Arkun, ona je trčala na nasip, prolazila preko obješenih mostova, penjala se na kule nasladjujući oči krvlju, a uši zvekom mačeva, psikanjem strjelica i vapajima ranjenika. Disala je širokim dahom olujni vazduh ratni i gorjela zanosom, koji se od nje širio poput vatre od ratnika do ratnika, od čete do čete zahvatajući čitav nasip, prodirujući u grad, da raspali i najplašljivije bjegunce ljubavlju prema arkunskome bogu mržnjom prema Dancu kršćaninu. No kad bi se neprijateljska navala odbila, i sve se iznova stišalo, a ona ostala sama, spopao bi je umor pa neki bolni nemir i ljuta čežnja. Pričinjalo joj se, da je davi ruka, od koje joj nestaje daha. Nešto je naviralo iz njene nutrine, kričalo na dnu njezine puti. Ona se dugo otimala, a kad više ne bi mogla, da uzdrži, pohitala bi u hram i bacila se licem o zemlju pred zavjesom, za kojim se Svantevid skrivao. I djevojka je govorila božanstvu:

— Bože veliki i strašni, pruži ruku i uroni je u grudi moje iščupaj ga iz srca moga! Bog kovaran i gadan zabio ga je kao trn u dušu moju, pa ga moram nositi uvijek sa sobom . . . On ide uvijek za mnom: sjedi na mome ležaju, stoji uza me na nasipu, prati me na kulu. Ne vidim ga, al ga osjećam . . . Potjeraj, jer drukčije ja nisam više Niklotova kći, ja nisam više tvoja.

Konj bi lupnuo kopitom, i hram bi zatutnjio. Ona bi protrnula, kao da je to znak od boga, al bi tišina zavladala iznova hramom, i nepomični su zastori stajali tamni i šutljivi pred njom.

— Bože, ja sam slutila, da ima u njemu nešto nečisto, da on nije više sasvim naš, pa sam htjela da rastopim njegovu snagu, da ga zadržim u onoj pustinji. Davala sam svoje tijelo, da mu zarobim dušu, al on me ubo u ledja; ide za mnom kao lovac za ranjenom zvjerkom . . . A je li baš istina,

da on nije više naš? Je li on doista kriv? ... Žrec to veli, ali ti znaš više, negoli on.

Djevojka je osjećala, da je ta njezina sumnja o žrecu zazorna božanstvu, i da će je ono sada kazniti još dubljom šutnjom. Gledala je u strahu u one zavjese, kao da se boji, e će se oni sada otvoriti i pokazati joj razljućeno lice božje. Izlazila je iz hrama i nije mu prilazila, dok ju nov nemir i nova sumnja ne bi natjerali, da se iznova izjada božanstvu.

Tako se ona mučila već mnogo dana, al je danas njezin jad bio ljući no ikada. U svome očaju htjela je trgnuti zavjesu i stupiti pred boga, kad nešto šušnu pokraj nje. Ona dignu svoje blijedo i ispaćeno lice.

Gloginja je stajao uza zastor gledajući je s dubokom borom na čelu.

— Ustani. On je u čamcu pod Arkunom.

— Jaromir? šanu djevojka.

— Jest! Hoće u grad, da bogu žrtvuje i isprosi oproštenje.

Njoj sinuše oči. Usne joj zadrhtaše.

— A ti?

— Ja sam ga htio odbiti, al se Granza i Karenčani bune. Viču, da ga pustim.

— Pa onda? zatrepta ona kao list na vjetru.

— Bit će onako, kako Svantevid hoće. Dodji! odgovori žrec i povede je prema bijelcu.

X.

Konj frknu, kad vidje Gloginju i pruži glavu prema žrecu.

Golemi bijelac, koji nije znao za potkovu, za sedlo, ni za uzdu, lupao je veselo prednjim nogama mašući repom, što mu sezaše do tla, i dugom grivom nakićenom pozlaćenim vrpcama. Njegove su oči sjale, a nozdrve mu drhtale njušeći žrečeve ruke. Gloginja ga tuckao dlanom po vratu, dok je bjelčeva gubica ronila u žrečevu bradu. — Jaruli se pričini,

da se konj i čovjek razumiju, da govore nekim nijemim jezikom. Priča li to božji konj žrecu o posljednjoj noćnoj pobjedi Svantevidovoj nad Bjesovima tame, ili kazuje li Gloginja bjelcu, o čemu ima da odgovori danas pred narodom u ime božanstva?

Djevojka se sruši i pane u zanos. Ona je iznova osjećala nazočnost boga velikoga.

Kad se vrata hrama otvoriše, svjetina, sakupljena na poljani, umuknu. Do tri se puta pokloni božjemu konju, koji je golem i bijel silazio niz ona tri široka basamaka, vodjen žrecovom rukom. Ratnici digoše koplja u vis pa okrenuše vrhove dolje, usadivši ih u zemlju.

Granza i Karenčani stupiše pred konja i položiše pred njime svoja koplja.

Onda Gloginja dignu ruke i uskliknu:

— Bože svjetlosti i topline! Pobjedniče nad Jadima i Bjesovima! Zatore Danaca i Germana! Štite i tvrdjavo naša! ... Ti, koji sve vidiš, i sve čuješ, i sve znadeš, prokleo si i odbio od hrama i od Arkuna Jaromira, kneza ranskoga, jer je zazirao od tebe i od grada tvojega, jer je u taostvu bio prijatelj crnih žreca i jer sam reče, da mu se javio Krstonoša ...

Ljutit žamor prodje narodom, al Granza i Karenčani digoše ruke prema žrecu kličući:

— Govori! Govori!

I Gloginja nastavi:

— Knez je prokletnik doplovio pod grad tvoj. Pita, smije li položiti na oltar žrtvu pokajnicu i proliti za te krv svoju na nasipu tvojemu. Bože veliki i strašni, koji sve vidiš i sve znaš, odgovori mu ti sâm.

Konj za'rže; a narod se baci ničice. Svantevid bijaše dao znak, da će odgovoriti.

Pristupiše žreci pomoćnici i digoše sa tla ona koplja. Doskora su stajala na poljani tri reda kopalja; svaki red od dva koplja ukrštena, a s vrhom zabita u zemlju; razmaci izmedju onih triju redova bijahu jednaki.

Gloginja primi konja za grivu i povede ga. Svi upriješe pogled u bijelčeve noge. Jarula se nasloni rukom o žrtvenik i pruži prema bijelcu svoje izmršavjelo, blijedo lice.

Konj dodje do prvog reda i stupi preko njega dignuvši najprije desnu nogu.

— Slava bogu pravedniku! kliknu Granza, a Jaruli se pričini, da je neka ruka digla s njezina srca dio bremena, što ju je tištalo.

Ali kad bijelac prodje drugi red kopalja, ona zadrhta. Sve je sada zavisilo od toga, hoće li božji konj preko trećeg reda dignuvši najprije desnu ili lijevu nogu. Kao da je gazio po njezinu srcu. Topot njegovih kopita odjekivao joj u ušima kao grmljavina. „Da! Ne! ... Da! Ne!“ tutnjila je za nju čitava poljana. Netko je rikao te dvije riječi, a njoj se pričinjalo, da ih sam bog progovara u hramu; glas je dubok i ljutit, i ona već sluti, koja će od njih biti ona — posljednja. Digne oči s konja i zagleda se u Granzu. Upirala je pogled u njegovo lice, a kad se ono smrknu i problijedi, djevojka dozna, da je božanstvo odgovorilo i da je sve svršeno.

Narod se uskomeša i zatrča se vičući prema obali.

XI.

Kad stignu do ivice i kad se prignu, ona ugleda pod sobom čovjeka u ladjici, gdje stoji uspravan u kiši kamenja, sulica i psovki, koja se obarala s visoka.

— Prokletniče! ... Svantevid te iznova odbio. Idi! Ne vuci na nas srdžbu božju! Smaknimo psa! — vikala je gomila pružajući zgrčene pesti i bacajući niz hridinu sve ono, čega se mogla dokopati.

Jarula se pope na ivicu.

Mislila je, da će ga vidjeti pokunjena kao potjerano pašče ili ljuta poput zvjerke stisnute od hajkača; on je stajao gologlav, ranjen i ispaćen al uspravan i miran ne mareći za kamenje i sulice, nego tražeći nekoga pogledom po

onoj razjarenoj gomili. Nikada joj se on nije pričinio tako lijep i uzvišen, nalik na kralja, koga nevolja i buna ne mogu da potište. Nov, njoj nepoznati čar, bijaše razliven po cijeloj mu spodobi. Njegov je mir imao dubok korijen u nekom novom, čvrstom temelju njegove duše, pa je bio nalik na kip od kremena, na koji se uzalud obaralo ono kamenje i one sulice... I ona je znala, koga on traži pogledom. Jaromir ne osjeća udarce i rane, ne vidi rulje i grada, koji ga odbija i tjera, jer traži onu, za koju mu je još jedino stalo, traži nju, zbog koje je možda jedino došao pod onu obalu.

Djevojka osjeti, da joj se čitavo jedno more, silom uspavano i stisnuto u tijesne bregove, talasa i burka na dnu duše. Topla rijeka navire svom snagom iz njene nutrine, probija se kroz neke kore, nosi je k dragome.

Ona ne odolje i viknu:

— Jaromire! Jaromire!

Ono, što je već mnogo dana gušila u sebi opijajući se molitvama u hramu i ratnim zanosom na nasipu, provali iz nje obarajući sve plotove, kojim se bijaše ogradila, trgajući sve spone, kojima se bijaše sama ovila. Što je mislila, da je potisnula duboko, skoči iz nje, zgrabi je i ponese.

— Jaromire! Jaromire! Pogledaj. Tu sam ti...

Al je on nije bio ugledao i nije ju mogao čuti u onoj viki. Još gušća kiša od kamenja poče padati na nj, i on se požuri da izadje iz nje odmaknuvši ladjom od obale. Digne krst i držeći ga pred sobom poput štita upre njime o plitčinu i gurne natraške čamac.

Nov se urlik dignu na arkunskoj obali:

— Odmetnik! Odmetnik!...

Jarula vrisnu i zaljula se. Bila bi se srušila niz hridinu, da je Gloginja ne pridrža. Umuknu i sva se ukoči buljeći s visoka u čovjeka s velikim krstom u ruci. Pričini joj se, da je more progutalo Jaromira, i da je neki bijes skočio iz pučine dižući prema njoj ono kobno drvo. Osjećala je, da se u njoj otvara neki grdan ponor, koji naglo pije onaj topli

i svijetli val, koji je bijaše zahvatio vrtlogom noseći je uvis. Prože je nagla studen, i sve zamre u njoj.

— Ne! šanu... To nije on.

Jaromir bijaše medjutim izašao iz dohvata kamenja. Gledao je iznova u svjetinu. Krst mu najednom pane u ladjicu, i ču se njegov glas:

— Jarula! Dodji!

Svjetina se smiri upirući pogled u djevojku.

Niklotova je kćerka znala, zašto Ranci u nju gledaju. Gloginjino je čelo bilo mračno, a njegove su oči govorile djevojci:

— Preni se i biraj!

Stajala je neko vrijeme bez kretnje i bez daha gledajući staklenim pogledom preda se; najedanput se prignu, dignu kamen sa zemlje i baci ga prema Jaromiru kliknuvši:

— Odmetniče... Idi!

Žrec je povuče za sobom vodeći je u hram, dok je narod vikao na rubu litice:

— Eno! Vozi prema kopnu. Ide k Dancima.

Sve do hrama Jarula ne progovori ni riječi. Žrec udje s njom pa zatvori za sobom vrata. Onda Gloginja uze krpu i reče:

— Sad si tek samo božja, pa nek ti i to bude.

Ona razumje; prenu se kao oda sna, i svaka žilica zadrhta na njoj. Žrec joj sveza oči, i dignu zastor pred božanstvom. Hodala je sitnim laganim koracima i susprežući dah znajući da pred bogom ni Gloginja ne smije da diše.

Kad joj žrec metnu ruku na rame, ona se baci na zemlju, potraži rukama božje noge, opipa ih i zagrli. Neko se vrijeme silila da bude mirna; najednom kriknu.

— Tvoja!... Samo tvoja!... Ote joj se krik, i zaplače iz dna duše.

XII.

Do sedam puta navaljivao je kralj Valdemar na Svantevidov grad, al ga je Arkun uvijek odbio. Ne zaljulja se ni jedna drvena kula na nasipu; ne sruši se ni jedan plot na kruništu; zastava i konjske lubanje blistale se na vrhu najvećega tornja u sjaju ljetnoga sunca. Danac je udarao najžešće baš ondje, gdje je nasip bio slabiji, al je Granza, pa i sam žrec Gloginja branio s najboljim momcima takova mjesta, a Jarula je išla od kule do kule pjevajući ratnu pjesmu ransku i mašući zastavom, koju bi poslije juriša ponijela iznova na vrh tornja.

Valdemar je gorio od srdžbe. Njegov je bijes bio velik.

On bijaše već osvojio i zapalio Medovo, ali Jaromira u njemu ne nadje. Bijaše ukrcao u ranske ladje plijen i sužnjeve te ih poslao u Dansku rekavši mornarima, da ne dodju s ladjama po nj, dok im ne stigne vijest, da je Arkun pao. Banu zatim pod Arkun noseći Maškovu glavu na vrhu koplja i zajuriša one iste noći, al izgubi nekoliko ljudi i vidje odmah, da je Arkun jači no prije. Bojao se, da Jaromir ne makne iz Karenaca novu ransku vojsku i ne predje s njome na Vitor. Željan osvete, htio se ogledati s Jaromirom, sukobiti se s njim što prije, samo ne na Vitoru nego pred Karencima. Nagovarao je biskupa, da krenu na jug, ali se Apsalom tome protivio govoreći, da koješta zna i da nešto očekuje.

Napokon se kralj nakani iznenaditi i smesti nečim novim branioce Arkuna. On se povuče u obližnju šumu i poče obarati najstarije hrastove. Zaposli svu silu tesara nadgledajući sâm sječu, pilenje i vozenje. Mjerio je grede i balvane, kušao malje i čavle. Za nekoliko dana dizao se golem toranj u danskom taboru: nad njim krov, a pod njim četiri točka. Jarak pod Arkunom bio je već nasut zemljom, i kralj htjede, da se odmah gradi putić od njegova tornja do ar-

kunskoga nasipa. Kad bi sve gotovo, Valdemar javi, da će se sjutra rano navaliti svom snagom.

Sjutradan, kad je borba bila najžešća, i sâm biskup stajao sa šljemom na glavi uz desetak ljudi, koji su gredurinom okovanog prednjeg kraja lupali snažno o arkunska vrata, kralj dade znak, i doskora se pokaza na putiću toranj vučen po volovima. Imao je četiri sprata i bio krcat vojnika i kamenja. Primicao se polagano nasipu, dok su Danci navaljivali još žešće, da nitko od Ranaca ne bude mogao braniti bedem od nove opasnosti. Valdemar se uspe na toranj. Volovi potegnuše, i toranj stigne pred nasip.

Nova kiša kamenja i strjelica prosu se na branioce grada. Al oni ne izmakoše. Strijeljali su u toranj, bacali se na nj kopljima i gorućim zubljama, ubijali kamenjem volove. Kralj dodje na vrh tornja, pogleda s njega preko nasipa u Arkun i baci u grad koplje.

— Danci, viknu, pogansko će gnijezdo biti naše. Daske! Mostove!

I dok su jedni od njegovih ljudi tjerali strjelicama Rance s nasipa, drugi su pružali s tornja duge daske, da ih prebace poput mosta na rub bedema. Nasip je bio predalek i kralj viknu, da se toranj još malko pomakne.

Ču se vika na volove. Toranj škrinu i odskoči bliže bedemu. Svantevidovi borci problijediše, a Danci ciknuše gledajući, kako se sa sviju spratova njihova tornja pružaju na gradski nasip daske, nalik na duge ručetine.

— Isus! Isus! stade ih vika, videći da je strah već spopo Rance, i da će otpor njihovih neprijatelja doskora malaksati.

— Svantevide! Svantevide! ozivao im se Jarulin glas s najviše arkunske kule.

Iznenada, kad se rvanje bilo započelo i na onim tijesnim mostovima, što su visjeli u zraku izmedju tornja i bedema, — začu se škripa, pa lomljava, pa rušenje kamenja i pucanje drva, kao da se brdo ruši. Zaori jauk i vrisak ljud-

ski te se sve stiša, samo je onaj ženski glas vikao sada pobjednički s vrha arkunke kule:

— Svantevide! Svantevide!

Danski toranj, gradjen na brzu ruku i vučen silom po lošemu tlu, bijaše se rasuo i survao.

Čitav tabor potrča, da pod ranskim strjelicama i kamenjem spasi ranjenike i izvuče zasute iz ruševina. Kralja nadjoše u životu; poniješe ga isprebijana i bez svijesti u najbliži šator.

XIII.

Oltar je bio podignut u hladu hrasta. Na njemu nije bilo vidjeti no kalež, knjiga i dvije svijeće. Misio je nadbiskup Eskil Lundski, starčić malko zgrbljen, bijele brade i mirnih dobrih očiju. Jato danske djece klečalo je pred oltarom; sa obiju strana stajali su kralj Valdemar, biskup Apsalom, vitezovi i gospoda; ratnici i sluge bijahu pak zapremili čitavu čistinu, okruženu visokim stablima.

Danci se molili za duše svojih drugova palih pod Arkunom. Sve je bilo već gotovo, da se sjutra u zoru digne tabor i podje prema Karencima. I biskup je Apsalom bio uvidio, da Svantevidov grad ne će ni ovoga puta pasti, pa da nema druge no kazniti Rance, poharavši im što ljuće čitavo ostrvo i prisiliti kralja Tetislava na što sramotniji mir. Valdemar je svakako htio dobiti u šake kneza Jaromira, za koga je mislio, da u Karencima kupi nove čete. Već je smišljao, kako će se doskora vratiti u Ranu s vrijednijim majstorima i s boljim alatom, da gradi nove pomične tornje i osvoji njima Arkun, bez kojega ne će nikada biti gospodarom toga prokletog ostrva. Dok su se njegovi ljudi molili Gospodu, da im dade pobjedu u novim borbama, što ih čekaju negdje ispred Karenaca, on je promatrao debla stabala okolo sebe i gradio njima svojom mišlju drvene kule, šire i više nego što je onaj grdni arkunski toranj, na kojemu se

vije zastava. Gradio ih je, dogradjivao i vukao ih, pune vojnika i kamenja, volovima pred Arkun.

Lice Apsalomovo bijaše oštro i zatvoreno kao uvijek. Svi su u taboru znali, da je biskupu teško ostaviti Arkun, iako je na to pristao, ali o onomu, što ga je najviše mučilo, nije nitko ni slutio. On nije bio dočekao od Jaromira ono, što je očekivao. Kad ga je pustio slobodna, bio je siguran, da će Jaromir ponijeti u sebi na rodno ostrvo ono, što će jedino moći ugasiti vatru već bačenu od Niklotove kćerke medju Rance. Nadao se potući Svantevida ponajviše pomoću toga mladića. Al se eto prevari: Jaromir uništi dansko brodovlje, pa ga najedamput nestade, a Jarula se proslavila na arkunskome nasipu. I on je osjećao, da mu mladi knez najviše treba.

Sakso nije stajao uz vlastelu i svećenike. Klečao je na mahovini pod stablom na dnu poljane, i mislio, da ljepše službe božje nije još nikada vidio. Ljetno jutarnje sunce sja na nebu. Sunčane se zrake kradu kroz rupe na zelenu svodju, skližu niz koru stabala, prosiplju se po travi, a kad vjetrić razmahne hrastove krošnje, padaju na onoga sijeda starčića, da mu zatreptaju po odori i obasjaju kalež na oltaru. Čuje se, kako voda negdje teče niz kamenje. Bumbari zuje u šumskoj tišini. Dva leptira lete oko oltara. Crn hitar kos banuo je najedared sred onih nepomičnih ljudi, pa se čudi, kamo je zalutao, i bježi u obližnje lješnjake cvokćući srdito . . . Neki svježi, mirisavi dah ide lugom i starom se dobrom Saksu, poganinu u svećeničkom crnom odijelu, pričinja sada, da kleči u kakovu svetom lugu stare Grčke, dok se mirisna trava dimi na žrtveniku, a božanstvo korača po šumi . . .

Srebrno je zvonce zazvonilo u ruci dječaka, koji kleči iza misnika, i svi su Danci popadali na koljena. Prigibaju se glave ljudima, povijaju se vrhovi stabala i cvjetova na kraju visokih batva. Svečana tišina vlada šumom. Sve se smirilo u ekstazi; samo je neka malena ptica poletjela uvis.

Digla se visoko iznad čistine, kupa se u suncu, lebdi u vazduhu i sja nalik na zlatnu tačku. I njezin glas kazuje božanstvu zanos duša ljudskih.

Pjesma umuknu, al se Saksu pričini, da mu duša još uvijek lebdi u plavetnoj visini. Najednom se trgnu i okrene.

Iz dubine šule dolazio je čovjek noseći na ledjima golem krst. Hroničar pomisli, da je to kakav Danac pokajnik; al kad čovjek prodje uz njega, on ga prepozna. Ostade časak bez misli i nepomičan motreći, kako krstonoša ide kroz klečeću gomilu ravno prema oltaru pa se sagiba i baca licem o zemlju.

Sakso se napokon osjeti sasvim pred licem boga svoga trojedinoga; klikne u duši: „Spasitelju, hvala ti!" i suze mu orosiše oči.

A onaj čovjek stignu k oltaru i klekne ispred djece. Svi su pogledi bili uprti u nj, al nitko nije mogao prepoznati njegovo ispaćeno lice okruženo zapuštenom kosom i bradom. Jedino su Apsalomu oči sjale, i sretan je posmijeh titrao na njegovim usnama.

Kad se misa svrši i nadbiskup se Eshil okrenu da sidje s oltara, onaj mu čovjek pruži na rukama krst i reče:

— Oče! Pusti Jaromiru, knezu ranskome, da položi Bogu-Patniku na oltar, križ njegov i muku svoju.

— Tebe Boga hvalimo! zapjeva prvi biskup Apsalom, stupivši pred oltar.

Čitav se tabor dignu. Vjetar poleti lugom, a iz hiljadu grla zaori svečana kršćanska pjesma uz šuštanje granja stare ranske šume.

DIO PETI:

IDOL.

I.

Danci bijahu ostali pod Arkunom. Tri su dana slavili Jaromirovo krštenje, i sad su samo čuvali stražu pred gradskim nasipom očekujući, da ih Ranac povede na nove juriše.

Bili su vrući dani, kakvih Arkun nije davno pamtio. Nebo uvijek vedrije, sunce uvijek žarče, noći tople i bez rose, a suh vjetrić razjarivao žedju, kidao usahlo lišće sa stabala, činilo da puca drvo tornjeva i daščara. Danci se povukoše u obližnju šumu, da proborave u njoj najvruće sate ležeći u hladu. Arkunski je nasip bio ponajviše pust, osobito pod podnevnim suncem, kad je samo pogdjegdje stršilo za kojim plotom stražarevo koplje.

U jek dana, kad bi sunce stajalo na vrhu nebesa, i sve bi živo na zemlji klonulo od vrućine, gotovo bi se danimice zametnula pod Arkunovom „dječja bitka". Dječurlija bi dotrčala iz danskoga tabora, pa bi je stala vika, sve dok se na nasipu ne bi pomolile čupave glave ranske djece. Derani bi se dobacivali krupnim riječima, kamenčićima i laganim strjelicama gradjenim od njih samih, a izbačenim od lukovâ rezanih istoga jutra u lješnjakovoj šumici. Tog je dana „bitka" bila veoma živahna i bučna. Neki mali Danac bude zahvaćen kamenom u glavu i pobježe u šumu plačući i hvatajući se za krvavo čelo, a nekome Rančiću popuzne noga, sklizne niz nasip i bio bi pao u šake neprijateljske, da se u posljednji čas ne uhvati za donji rub bedema. Visio je neko vrijeme u zraku kričeći i koprcajući se nogama, dok mu ne podje za rukom popeti se iznova uz nasip.

Jedne i druge straže gledale su u tu igru smijući se i učeći djecu, što valja još da učine, dok veliki ne dodju pa ih ne potjeraju odanle. Vika djece i smijeh stražara domami

s jedne i s druge strane nekoliko odraslijih dječaka, a malo kasnije i momaka, pa se dječja igra prometne doskora u objesnu bitku. Bacali su jedni drugima na vrhu strjelicâ krpe i crknute žabe.

Straže se primakoše momcima, da bolje vide tu novu bruku. Sve je bilo pusto niz nasip, samo je pokraj gradskih vrata, gdje je bedem bio najniži, ali i najčvršći, deralo se i jogunilo s djecom jedno tridesetak momaka.

Daleko od njih Jaromir je stajao u sjeni stabla i promatrao visoki toranj, na kojemu je blistala metalna zastava. Sagradio ga je pred više godina žrec Gloginja, nataknuo na njegov vrh onu zastavu od sjajnih kovinskih ploča i kazao: „Arkun će tek onda pasti, kad se ovaj toranj svali i stanica niza nj sruši." I Jaromir je u to vjerovao, jer je znao, što onaj toranj i onaj znak na njemu znači za sve Rance. On je sada htio dignuti krst, pod kojim su ga Ranci kamenovali, na vrh tornja; al je prije valjalo skinuti s njega žrečevu zastavu. Tek će onda priznati svi otočani svoga kršćanskoga kneza, a Jarula mu sama prići i kazati: „Svantevid je laž i varka, a ti si našao istinu." Jaromir je znao, što kralj i biskup od njega očekuju, al on nije htio proliti ni kaplje ranske krvi; želio je lišiti na koji drugi način svoj otok toga prokletog grada i drvenog mu idola. Patnja ga bijaše dovela k Spasitelju, i on je sada htio samo jedno: istrgnuti bez njihove krvi Jarulu i Rance iz šapâ lažnoga božanstva.

Zagleda se u zastavu pa sidje očima niz toranj i na bedem, dok mu pogled ne zapne o rupu baš ispod kule. Pomisli odmah, da je zemlja popucala ondje možda tek danas od prevelike kiše te se rasula niz nasip; sigurno i sami Ranci o njoj još ništa ne znadu.

On se odmah odluči na djelo. Potrča u obližnju staju i reče ljudima, da ponesu kradom voz slame i suha granja pod nasip i da se u njemu kriju, dok ih ne pozove. Izu se i poče se peti uz bedem. Penjanje nije bilo veoma teško, a straže, da ga obori kamenom ili strjelicom,

nije bilo u blizini. Kad se ušulja u rupu vidje, da je baš pod kulom, jer su debele grede stajale pred njim prodirući još dublje u nasip. Viknu ljudima, i najteži se posao započne. Trojica se popeše na donji dio nasipa, dodajući mu slamu i granje, što su ih ostali nabadali na vrh kopalja. Radio je hitro potičući momke, jer se bojao, da ih Ranci ne ugledaju i ne navale.

Rupa je bila gotovo puna, kad njegovi ljudi uzmakoše vičući mu, da sidje. On izvadi kresivo, zapali slamu i poče se spuštati niz nasip. Bio je gotovo pod bedemom, kad prva strjelica zviždnu, ali ga ne pogodi.

— Jaromir! Vatra! ... vikale su straže pušući u rogove, ali je on već trčao preko nasuta jarka, dok je Esberno hitao prema njemu, da ga obrani štitom.

Jaromir stigne pod stablo, pa se okrenu.

Vatra se bijaše već razmahala pod tornjem. Najbliži je plot gorio. Stup dima dizao se u visinu. Ču se vika i žagor u gradu. Ranci se penjali na nasip noseći vodu i zemlju, da gase vatru, sjekire da ruše pred njom sve ono, po čemu bi se mogla dalje širiti. Al je vode bilo malo, vjetrić je duhao pireći u oganj, a suho se drvo odmah upaljivalo. Za čas su sve ograde i plotovi oko velikog tornja bili porušeni, al je gornji dio zida bio sav u plamenu.

— Hoćemo li navaliti? zapita Jaromira kralj, koji bijaše dotrčao s gozbe pod šatorom.

— Ne treba ... odgovori Ranac, dok su mu se oči sjale gledajući Gloginju na nasipu.

— Zastava! Zastava! Valja spasiti zastavu! vikao je žrec, al se nitko nije micao.

Onda se Gloginja popne na obližnju kulu i prebaci s nje dasku na drugi kat visokoga tornja. On podje preko onoga mosta i pobrza naviše. Njegova se brada sjala na suncu iznad vatre i dima, koji bi ga svaki čas zastirao kao crnom koprenom. Ranci su gledali u Svantevidova žreca sigurni, da će ognjeni zmaj klonuti i propasti u zem-

lju, čim ga Gloginja takne onom svetom zastavom. Motrili su, kako je stigao na vrh, dignuo stijeg i počeo silaziti. Pričinjao im se, da samo božanstvo silazi s oblaka u liku staroga žreca i s onim sjajnim znakom u desnici; proći će kroz vatru, a da ni dlaka na njegovoj bradi ne će izgorjeti; sići će na bedem; donijeti njima spasenje, a smrt i propast dušmanima njihovim.

— Svantevide! Svantevide!... ču se glas Jarulin, i Ranci se baciše ničice.

Kad se opet digoše, dim je krio žreca od njihovih pogleda. Toranj je bio sav crn, rasvijetljen crvenim prugama. Vjetrić je jače duhao hučeći iz tornja, sučući u vis tamne svrdlove dima, dok su vatreni jezici palucali naokolo, kao da traže, čega bi se još uhvatili.

Dim se najednom rasprši. Žrec nije više mogao preko daske, jer je i onaj dio tornja već gorio. Ranci su stajali nepomični, blijedi i bez daha.

Očekivali su čudo: prolazak Gloginjin kroz vatru.

Al to se ne dogodi. Žrec poče uzmicati.

Ranci se još nečemu nadahu, jer na onome starcu, samu i bez pomoći, visoko izmedju vatre sunca nebeskoga i ognja zemaljskoga, nije se mogao opaziti ni trag kakvoj hitnji ili strahu. On je gledao mirno poda se penjući se polagano uvis i držeći uvijek zastavu u ruci. Pričinjalo se Rancima, da Svantevidov žrec raste, postaje divom, i da je ona vatra pod njim donji kraj njegove brade.

Šutjeli su gledajući ga u zanosu. Najednom vrisnuše.

Vatra zahvati i krov. Toranj se ovi ognjem, zaljulja se i rasu. Sruši se u Arkun.

II.

Toranj se bijaše srušio da daščare i staje pune stoke vitorskih bjegunaca. Plamen ih odmah zahvati. Dim se uzvitla u vis; vatra buknu uz bono mukanje i rzanje zatvorenih

životinja. Ljudi nije bilo u onim stanovima, jer je čitav Arkun bio izašao, da gleda požar tornja. Čula se samo neko vrijeme vika djeteta, zaboravljena u kućici baš ispod nasipa.

Nasta vika i komešanje po gradu. „Gasi! Gasi!“ čulo se sa sviju strana. Al nitko nije još znao prionuti spretno za taj rad. Ljudi su se gurali i tiskali zaplevši se u nepomična klupka na uglovima tijesnih ulica, tjerajući jedni druge prema požaru. Oni nijesu znali, čime bi se borili s vatrom, jer je morska obala bila visoka i strma poput zida, a plamteći se toranj bijaše srušio upravo na ono mjesto, gdje je bila jedina arkunska voda. Žega sunčana, suhota uzduha i jara vatre oduzimahu im snagu, dok im propast svetog tornja i pogibija Svantevidova žreca bijahu potištile duh i pobrkale misli. Bili su kao pjani od jada, srdžbe i ognja, koji ih je bio s visoka neba i s nasipa gradskoga. Osjećali se bez zraka, okruženi vatrenim obručem.

Jedini je Granza mogao misliti i razabirati, al je samo kupio ratnike i vodio ih na nasip, da gaze na njemu vatru i da ga čuvaju od Danaca, koji bi upravo sada mogli navaliti.

Svjetina je dalje urlikala po tijesnim ulicama gledajući, kako požar zahvaća kuće uz nasip i već počinje pružati jedan krak niz usku, krivu ulicu, što vodi u srce grada i prema obali morskoj. Sred bijela dana vidi se, kako iskre i varnice vrcaju kroz oblake dima i padaju amo tamo po Arkunu. Buknut će doskora čitav grad, i ljudi će u njemu živi izgorjeti.

— Granza! Granza!.. Gdje je Granza? vikao je narod, al je karenački plemić imao pune ruke posla na bedemu.

Drveni su plotovi gorjeli na kruništu; dvije su manje kule bile već u plamenu, i on se trudio da ih kakogod nagne prema vanjskoj kosini, da se i one ne bi srušile u Arkun. Nalik na golemu ognjenu zmiju šuljala se vatra po rubu nasipa, pomičući se od ograde do ograde, od mosta do mosta,

gutajući naglo suho drvo, dižući sve strašnije plamenu sjajnu glavu i ostavljajući za sobom crni, izgorjeli rep.

Varnice bijahu medjutim zapalile sjenik na samome rubu morske obale. Svjetinu spopa još veći strah i ona nagnu prema hramu.

— Zraka!... Izgorjesmo!... Otvorimo gradska vrata. Nagodimo se s Dancima!

Ljudi se tiskahu niz ulicu uz vrisku žena i plač djece, kad im Jarula zakrči put.

Njene su kretnje bile mirne; glavu je držala visoko; u očima joj je gorjela neuskolebana vjera. Ona digne ruku obustavivši val naroda:

— Stanite, malodušni!... Tko to viknu: „Nagodimo se s Dancima!“ Ispao mu jezik, ubila ga strjelica iz luka boga velikoga!... Nagoditi se, znači... predati se, kukavno, sramotno.

— Žrec je pao. Arkun gori... ču se usklik iz gomile.

— Gloginja je pao, i mi ćemo ga slaviti. Nekoliko kuća gori u Arkunu, i vi ćete ih ugasiti. Dok stoji hram i u njemu kip božji, nema straha za vjernika. Arkun je neosvojiv. Arkun je vječan... Malodušni, konj božji rže u hramu. Svantevid diže koplje i napinje luk. Udarit će na vas, raspalite li srdžbu njegovu... Davori! Davori! Uzjahat će bijelca, otvorit će vrata i banut će ljutit i strašan, da vas sažge pogledom svojim... Bježi, jer je njegova srdžba strahovita!

— Svantevide! viknu narod trepeći od njezinih riječi.

— Niklotova kćerko, što imamo da radimo?

— Nasrni na zmaja ognjenoga. Gazi ga nogama! Guši ga haljom svojom! Davi ga rukama! Zatrpaj ga zemljom! Gasi ga krvlju otvorenih žila svojih! ... Davori! Davori! Idem u hram, da povedem preda nj konja njegova, a on će uzjahati i doći k vama, da vidi, kako branite grad i hram njegov...

— K vatri! K vatri! viknu gomila i potrča kao bijesna prema požaru.

I narod navali na vatru kao na neprijatelja, kojim će se uhvatiti u koštac. Bjesnilo spopade vjernike, Kopali su

zemlju i sipali je u plamen. Muzli su krave i točili piće, da gase oganj. Gušili su ga zastorima i svježim kožama životinjskim.

Kad vidješe, da im je pošlo za rukom obustaviti vatru prema hramu i potisnuti je malo natrag, nada ih zanese, i oni udare još žešće protiv zmaja ognjenoga. Polugoli, znojni ofurenih vlasi, crvenih lica i s opeklinama na rukama i na prsima navališe novom žestinom na oganj, koji je jedva uzmicao.

III.

Jarula se vrati u hram

Žreci pomoćnici bijahu je odmah priznali svećenicom Svantevidovom, pa se pokoravahu njezinoj volji. Ona ih posla k požaru, da sokole narod i da ga potiču na gašenje vatre.

Ostade sama u hramu i pridje k bijelcu. Božji je konj bio veoma nemiran. Kopkao je kopitama, frkao ljutito nozdrvama. Kad bi mu se približila, on bi zamahivao glavom, munjao očima. Uznemirivala ga buka požara i vapaj ljudi u Arkunu. Djevojka je gledala, kako striže ušima hvatajući svaki poklik. Kad mu ona pridje s hranom, on je odbi, rznu i gotovo se propnu stresavši grivom. Konj je htio Gloginju, kojega je jedino poznavao.

Vika u gradu postane najedamput jača. Ču se, kako se još jedna drvena kula ruši na bedemu. Oblak dima prodre u hram. Konj njisnu i sav se usplahiri trgajući snažno konopom, kojim je bio vezan o gredu. Djevojka ustade i otvori širom prednja i stražnja vrata, ne bi li time potjerala dim iz hrama. Stajala je neko vrijeme na pragu gledajući, kako je nov požar buknuo na nasipu te se spustio u onaj dio grada, prema kojemu je okrenuto pročelje Svantevidova stana. Oblak je dima pritisnuo čitav grad. Sunce se smrklo na nebu, i neki je tmurni čadjavi suton pao na Arkun. Onamo, gdje vatra huči, tmora je tamnocrvena, a krvavo svi-

jetlo pada na zabate kuća, okrećene vapnom. Nalik na sablasti trče ljudi ulicama noseći u košarama i vjedrima zemlju prema požaru.

Najednom se začu krkočenje mora uznemirenog vjetrom. Oblak se dima zaljuja; nagne prema nasipu, udari o nj pa se odbi, savi se u klupko, svinu u svrdao, raspade se u komade i prosu se skliznuvši niz obalu, što gleda prema Jasmundu. Zrak se pročisti, sunce iznova sinu, a izgorele deblje grede tornjeva na nasipu i daščare u gradu pokazaše se crne i izglodane stršeći na garištima.

Djevojka protrnu, al je nemir odmah minu. Za nju je sve to bilo samo prolazni jad, kojim je božanstvo htjelo prokušati i očeličiti vjernike svoje. Hram ne može da izgori, kip je vječan, Arkun će iznova procvjetati, nov će se Gloginja pojaviti, a Jaromir će baciti sa sebe ono kobno drvo, vratiti se bogu svome.

Ona zatvori vrata i pridje konju.

Bijelac se još više uznemiri, kad vidje, da je to opet ona, a nije netko drugi. Djevojka sjedne pred njim i poče mu govoriti, kako je Gloginja poginuo. Njezino je pričanje zvučilo kao pjesma. Glas joj se dizao i spuštao poput vala. U njemu je praskalo drvo, što ga vatra napada; lupalo srce zaprepašćenih vjernika; progovarao mir staroga žreca, koji s visoka tornja gleda sa zastavom u ruci u grad božji, što će gorjeti, ali ne će izgorjeti.

Konj je bulio u nju, kao da je razumije; pružao k djevojci glavu njušeći joj ruke. A ona mu metne desnicu na grivu ne znajući ni sama, da više ne govori no pjeva:

„I doći će novi žrec, da te poji vodom hladom,
Da te hrani zlatnom zobi, što na našoj gnjivi raste,
Božji konju b'jeli!
Vratit će se. Dat ću ti ga . . . Za'rzat ćeš onda slavno
S Jaromirom na ledjima i s Jarulom pod kopitom,
Božji konju b'jeli!"

Lupa na vratima i vika ljudi prekinu njezinu pjesmu.

Kad otvori, ugleda Granzu na pragu, a Rance na poljani okol žrtvenika.

— Što je? upita ona motreći na svima onim licima umor, bol i očajavanje.

— Propali smo... odgovori muklo Granza pokazujući na vatru, koja se trima ulicama šuljala prema hramu.

Ona je šutke gledala.

— Nema više nade. Sve se ruši. Danci čekaju; zapitaše, hoće li u grad s oružjem ili s vodom.

— Neka onda udju s oružjem! viknu djevojka.

— Ne! Ne! ... Nema više pomoći. Izgorjet ćemo živi. Mir! Valdemar i Jaromir nude mir bez osvete i bez pljačkanja.

— Nikada! plane Jarula. Oružje! Oružje!... Izvući ćemo iz hrama Svantevida i poći im s njime ususret.

Ona je stajala na pragu dižući ruke u vis puna duha božjega, jaka i teška kao hridina. Narod je opet osjećao njezinu moć, al joj se ovog puta nije htio pokoriti.

Svi pogledajše u Granzu čekajući, da progovori. I on reče:

— Zapitajmo prije boga, smijemo li ga taknuti rukama i ponijeti ga pred sobom u rat.

— Konja! Konja! viknu narod. Izvedi konja! Nek bude, kako bog hoće.

Jarula udje u hram i vrati se vodeći bijelca. Tri reda kopalja već je čekalo na zemlji pokraj žrtvenika.

Niklotova kći povuče bijelca za grivu, al se konj ne maknu. On se spočetka nemirno obazirao tražeći nekoga, najedanput za'rznu, ote se djevojci, obidje redove kopalja i zatrča se prema obali.

Narod je spočetka bježao pred njim, al se na viku žreca i Jarula iznova snadje i pokuša da vrati konja prema hramu strašeći ga vikom i mahanjem ruku. Konj se još većma iznemiri, a kad ga počeše goniti, on kao da pobijesni. Kopitao se i njištio mašući glavom i vijući grivom. Jurnu uličicom. Stigne pred vatru, prestraši se i zakasa drugim putem, gubeći se sve više u onim zamršenim vijugavim prolazima. Ljudi su trčali za njim, al nitko se nije usudjivao baciti se na nj, uhvatiti ga za grivu, skočiti mu na ledja. A konj je upravo

mahnitao plašeći se sve većma vatre, koja mu zatvarala putove, i dima, što ga u nekim ulicama gušio. Trčao je amo-tamo po gradu pušući kao mijeh, sijevajući velikim prestrašenim očima. Svjetina se vraćala pred hram, u nadi, da će se bijelac sam vratiti.

Al on bijaše zalutao u neka dvorišta okružena požarima; tražio je slobodan put. Napokon ga nadje, i svjetina udari u viku, kad ga ugleda na dnu ulice, od koje je desni niz kuća bio u plamenu. Konj je jurio prema hramu u divljem strahu, dok se za njim lomilo i rušilo u vatrenoj buri. Izgledalo je, da će na vrijeme izmaći, kad se doksat na nekoj kući sruši, i bijelca nestade pod plamenim ruševinama.

Narod je očekivao čudo. A kad konj iznova skoči iz one vatre dižući vrat, tresući grivom u plamenu i njišteći snažno, ljudi pomisliše, da im Svantevid time javlja, kako je on gospodar svega pa i vatre, koja ždere gradove.

— Bog je odgovorio ... viknu Jarula, al ona vidje nešto novo i strašno na licima Ranacâ i sva protrnu.

Božji je konj prilazio k njima. On se sada jedva držao na nogama. Glava prignuta. Griva i rep izgoreni. Jedno oko istučeno i prazno. Na čitavu tijelu nosio je grdne opekline. Greda mu bijaše izmlatila hrptenjaču otvorivši široku, krvavu ranu. Konj se dovuče do žrtvenika i ljosnu o zemlju; zagleda se žalosno u svjetinu onim jedinim, mutnim okom. Životinja počne da crkava u svoj svojoj bijedi, a pred očima Svantevidovih vjernika.

Veliko se razočaranje urezalo na licima Ranaca. Ljudi su šutjeli, gledali jedni druge i razabirali, da su svi iste misli i nakane. Nekoliko starijih Ranaca pridje ka Granzi. Povedoše ga prema nasipu, a narod krene šuteći za njima.

Kad se Jarula nadje sama, obori glavu i udje u hram.

IV.

Apsalom i Esberno udjoše prvi u grad s Granzom i starijim Rancima. Za njim gurnu čitava vojska danska noseći

vodu s obližnjeg vrela, i svi se u prvi čas digoše složno protiv požara.

Biskup namjesti oružanu četu pokraj žrtvenika, uze sa sobom nekoliko momaka i udje u hram. Žreci pomoćnici stajali su šutljivi na dnu hodnika. Kad ih biskup zapita, gdje je idol, oni mu ne odgovoriše. Slušahu, kako jedan dio naroda trči ka hramu vičući: „Kip! Kip!“ a Danci ih tiskaju natrag. Još su se nadali.

Apsalom se maši zastora. Vidje da je pričvršćen, pa trgne nož i odreže. I on ugleda kip nasred oveće izbe. Bio je gorostasan, sav od drva i obučen u plavetnu haljinu, svu narešenu zlatnim kolutima i sitnim srebrnim zvjezdama. Laktovi i noge do koljena bijahu mu goli. Na kratku, debelu vratu nosio je četiri glave, dvije na prsima, a dvije na ledjima. Čelo nisko, oči velike i okrugle, usta široka s jakim zubima, brada odrezana. U jednoj je ruci nosio rog, u drugoj luk i koplje. Velik tulac pun strjelica ležao mu je pred nogama. Golem, srebrom ukrašen mač, sedlo i uzda stajahu uza nj, a pokraj njih djevojka, šutljiva i nepomična.

— Mir s tobom, Niklotova kćerko! . . . reče biskup.

Ona se lecnu.

Obećali smo Jaromiru, knezu ranskomu, da nitko ne će u te dirati. Ostavljamo ti ovaj stan, samo ću uzeti idola.

— Pokušaj . . . odgovori ona mirno. Gledala je kroz odrezani zastor i kroz otvorena vrata u gomilu sakupljenu iza redova danskih ratnika i čekala, da njezin narod plane srdžbom i navali na oskvrnitelja. Nadala se, da će vatra pasti na hram, da će kip dignuti ruku i smrviti Danca. Čekala je na Jaromira, koji će banuti kao vjetar i obraniti prsima boga otaca svojih.

Al nitko se ne maknu, ništa se ne dogodi, čak ni onda, kad se Danci taknuše rukama kipa i vezaše ga konopom i upriješe o nj gredicama i prignuše ga prema zidu.

Ona kriknu i pruži ruke, al je neki Danac vrebao i prije na nju. Zgrabi je čvrsto; začepi joj krpom usta i prisili je da sjedne.

Kip se ljuljao prignut na lijevom boku. Rog mu pade iz desnice, a medovina se prolije. Oružje mu zazveči u lijevoj ruci, al se one četiri glave ne digoše uvis, četvora usta ne riknuše, osam očiju ne zabljesnuše. Udovi golemoga kipa ostadoše ukočeni kao i do sada. Najednom ču škripu, i on se poče iznova nadati. Al to su škripali za'rdjali čavli, kojima su Svantevidove noge bile pričvršćene o gredi skritoj u tlu; škripalo je suho drvo glomazna kipa, koji se već bijaše naslonio stražnjim glavama o zid.

Ona se otme Dancu i oslobodi usta.

— A što ćeš s njima viknu biskupu.

— Danas ćemo ga pokazati Rancima, a sjutra posjeći i spaliti.

— To ne će biti ... To ne može biti ... protisnu ona kroza zube i spopade je neka vatra. Bila je sva crvena u licu, osjećala je, da joj ruke gore, i da se u njoj sve grči i trza.

Govorila je biskupu:

— Ludove! Zar ne vidiš, da se on s tobom titra. Jaromir. Vatra. Konj. Danci. Al to je sve ništa. Bog ne pada tako ... ne umire kao čovjek. Znaš li mu majku? Poznaješ li mu kolijevku? Nije se nikada rodio pa ne će nikada ni umrijeti. Vječan je kao i Arkun. Posjeći! Izgorjeti! Zar tako? Najedamput? Zovi mi amo Jaromira. Nek vidi, nek sam rekne.

Mahala je rukama kao da pipa po mraku. Mučila se da izrazi nešto mutno i nejasno, što je u njoj tinjalo, a nije moglo da se razgori i sine.

— Skidaš ga polagano, kao da je starac na umoru ... Ne, ne! On je pun mene, pun nas, a ima nas mnogo, mnogo. U njemu je sva naša krv, i sav znoj naš, i suze i srdžbe i mržnje naše. Udari ga sjekirom, pa će iskočiti vatra, briznuti krv. Sve je naše u njemu, i on je težak kao planina ... Ne ćeš ga ponijeti izvan hrama.

Kip je već ležao na podu. Noge mu bijahu na pragu hrama, a glava u svetištu iza zastora. Pedesetak ljudi dizalo ga oprezno i guralo polagano nadvor.

Štediš ga, crni žreče. Ti ga se bojiš. Sjutra... vidit ćeš sjutra.

Ona je još neko vrijeme trabunjala, a kad vidje, da su Danci izašli s kipom i pritvorili hramu vrata, zatuli kao vučica i sruši se na tle.

V.

Onog istog dana jurio je konjanik iz Arkuna prema jugu ostrva. U Gori sjaha, promijeni konja, nagnu još hitrije prema Karencima. Kad stigne, javi se izdaleka straži, i gradska se vrata odmah otvoriše. Bjegunci sa sela, kojih su Karenci bili puni, navališe na nj pitajući ga za Arkun i za opsadu, al im on ne odgovori, no potjera dalje konja. Pred kraljevim dvorom skoči sa sedla i podje ravno u Tetislavovu sobu.

Kralj je sjedio uz prozor slušajući žamore u vrtu i gladeći rukom ledja krupnome kudrovu, koji mu je držao gubicu na koljenima.

— Tko si? upita kralj, kad ču, gdje je netko banuo preda nj.

— Granza.

— Napokon! kliknu Tetislav ustavši. Dakle šta je? nadoda gotovo u strahu.

Nasta šutnja. I kralj ču prigušen, srdit plač.

— Govori! šanu slijepac.

— Arkun se predao.

— Čitav?

— Ne. Napola izgoren.

— A Gloginja? A Ranci? A Jarula?

— Žrec je poginuo u vatri sa Svantevidovom zastavom u ruci. Božji kip leži na tlu pred hramom; sjutra će

ga sjeći i baciti u vatru. Jarula se krije. Ranci su pomilovani, mnogi već i pokršteni; ostali će kleknuti sjutra pred crnim žrecima.

— Pokršteni! Pomilovani! A od koga?

— Od onoga, koji je zapalio Arkun, od kršćanina i sluge danskoga kralja.

— A tko je taj?

— Jaromir I. Krstonoša, novi vladar danski.

Tetislav se zaljulja, jedva opipa sjedalo i gotovo pade na nj. Dihao je teško čupajući vlasi.

Onda mu Granza reče, da su ga sami Danci poslali k njemu; htjeli bi, da sve prodje bez krvi. Sjutra predveče stignut će u Karence.

— Ja ću ih odbiti, odgovori Tetislav.

— Kralju, njihova je sila velika, a s Arkunom i Svantevidom sve je propalo.

— Nije! Karenci su još tu. Rudjevitov je kip na nogama.

— Ti nemaš prave vojske. Grad ti je pun žena i djece. Bit će uzaludna klanja, grdnih požara . . .

— Idi i spremaj obranu! reče kralj.

Ču se vika okolo dvora. Kraljev vrt i dvorište bijahu puni ljudi, ponajviše staraca, žena i djece.

— Tetislave! Granza! Arkun pade. Svantevid leži u prahu. Zagrad i Gora otvaraju svoja vrata i čekaju Dance. Što nam krijete? Avaj! Propast!

Kralj je slušao plač i jaukanje, a Granza je gledao, kako se narod baca na zemlju i valja po prašini bijući se šakama.

Onda kralj progovori narodu o vjernosti svojim starim bogovima, o časnome padu i o posljednjoj obrani Karenaca. Očekivao je, da će narod skočiti i pohrliti k oružju, al se nitko ne maknu. Svjetina je šutjela. Netko viknu u dvorištu:

— Svantevid je pao. Jaromir nas izdao. Gora i Zagrad će se predati. Sve je uzalud.

Tetislav je neko vrijeme šutio s oborenom glavom, kao da čeka, hoće li se još tko javiti iz gomile. Najedamput se uspravi, viknu glasom dubokim i snažnim:

— Idite na hum iza vrta i čekajte na me. Zovem vas na daću posljednjega kralja ranskoga. Prije nego ga do kraja ne opojete, ne smije Granza otvoriti Dancu vrata moga grada.

VI.

Buktinje su sjale u zapuštenu hramu Rudjevitovu. Tamne, nemirne sjene drhtale su na prsima i na licima sedmoglavog boga, opasana nožima i oružana mačem.

Kralj je klečao pred kipom i govorio:

— Bože Karenacâ, ti se noćas ne ćeš više ljutiti na me. Nosim ti žrtvu posljednju i najljepšu. Za sve ono, što ti nisam dao ja i narod moj, za sve ono, što ti ote onaj, koji već leži u prahu bez posljednje žrtve i bez posljednje molitve, ja ti dajem krv moju ... Prvi se kralj ranski rodio u sjeni tvoga hrama, a posljednji će umrijeti pred nogama tvojim. Ti si bio na početku, ti si i na kraju dana naših. Izvore u sreći, more u jadu, ne ću, da gledaš poniženje i ropstvo posljednjega kralja ranskoga. Primi posljednju žrtvu iz ruku mojih. Razveseli uši svoje molitvom mojom i oči svoje krvlju iz ovih žila. O Sedmoglavi! O Mačonoša!

Kralj se baci na zemlju i okrenu se na ledja. Njegove su kose ležale u prašini.

Tetislav razgali prsa:

— Bože, gledaj! I ovdje ima brazgotina starih rana, dobivenih u borbama protiv tvojih neprijatelja. Razveseli njima oči svoje. Primi milostivo posljednju žrtvu. O Mačonoša! O Sedmoglavi! Pogledaj, pogledaj!

Plamen buktinja zadrhta, i sjene zaigraše na kipu. Ono sedam glavâ kao da se makoše i zaljuljaše na golemu drvenu trupu, i Karenčani viknuše:

— Sretniče! Miče glavama, gleda u te.

— O Mačonošo! O Sedmoglavi! viknu kralj pa digne ruku i zaroni nož u razdrta njedra.

Krv poteče. Tijelo se trznu i doskora se ukoči.

Karenčani ga digoše. Povorka krenu gradom, prodje kraljevim vrtom, uputi se prema osamljenu humu na brijegu rječice.

Zublje su praskale u vjetru goreći crvenim plamom. Trstike su šumjele u močvari; negdje daleko javljale se noćne ptice. Povorka je išla šuteći, samo je kraljev kudronja zavijao idući nemirno uz leš gospodarev. Nalik na sablasti stigoše ljudi na hum i latiše se odmah posla. Dok je Tetislavov leš ležao na zemlji pokriven najljepšim kraljevskim plaštem, sravniše na vrhuncu ispod stabla zemlju i iskopaše široku, okruglu jamu. Posadiše joj u sredinu visoke čvrste koce, uivičiše je zidićem od krupna kamenja, napraviše joj visok svod, što ga odmah pokriše slojem zemlje, mahovinom i travom.

Granza udje u još otvorenu mogilu, prostre na njezinu tlu kraljev plašt i posadi na nj kamen. Za čas je Tetislav sjedio na plaštu naslonjen ledjima o kamen; jedna mu je ruka držala kraljevsku palicu, a druga mač. Koplje, luk i tulac sa strjelicama stajahu na dohvatu njegove desnice, a sve naokolo njega, u široku krugu, sjajne kovinske zdjele i vrčevi puni koljiva, mesa i medovine.

Ču se vika i jaukanje. Karenčanin je vukao k mogili kraljevog roba, onoga, koji je vodio slijepoga vladara po vrtu i po gradu. Granza ga zgrabi i povuče unutra.

— Tetislave, posljednji kralju ranski! vikne. Tvoje su ruke iznova jake, tvoje oči opet vide. Ti ćeš ustajati silan i naoružan, da lutaš noću po kraljevstvu svome. Al prohtije li ti se tumarati po vrtu i bedemu gradskome onakav, kakva

te još danas gledasmo, evo ti štapa slijepačkoga, i evo ti robą najmilijega, i evo ti psa najvjernijega!

Rob i kudronja ležali su doskora u krvi do kraljevih nogu.

Pridjoše žene i baciše se licem o zemlju oko grobnice. Čupale su vlasi s glave, bile se u prsa, ranjavale se noktima i iglama. Njihov je jauk bio spočetka divlji, neskladan, nalik na tulenje vučicâ. To su bili usklici i vapaji puti, koja trpi, stenjanje životinje, koja se kolje. Napokon se njihovo ridanje složi u tišu, skladniju pjesmu, vodjenu od jedne same narikuše.

„Oblak nagnu, vjetar dunu
I odnese ransku krunu.
— Kuku lele!
S ruke starcu žezlo palo,
Niz nasip se kotrljalo,
Pa ga more progutalo.
— Kuku lele!"

Lopate zazvečaše. Ljudi su zatrpavali zemljom otvor na mogili, kopali oko nje jarak i postavljali joj naokolo bijelo tesano kamenje.

„Bog je pao. Arkun plama.
Kralj pod zemljom tvrdo dr'jema.
Zvat ćemo ga... njega nema.
— Kuku nama!
Na kopnu je noć i tama,
A B'jes ide po vodama...
— Kuku lele!"

Pjesma zamre, buktinje se ugasiše, i vatre planuše na humcu.

Karenčani su pekli bravce, kuhali koljivo i točili piće zalijevajući vinom mogilu. Pjevač je pjevao ratne zgode kralja Tetislava, dok je rijeka muklo šumjela, i vjetar šuškao po ritu. Šumor velikog stabla iznad mogile pričinjaše

se ljudima glasom iz kraljeve grobnice. Kao da ih kori, što ga nisu poslušali i proboravili tu noć oružani i gotovi za otpor na nasipu gradskome. Bojahu se, da će razvaliti onu gomilu i izaći iz nje, al s kacigom na glavi i s mačem u ruci, jak i zdrav kao u mladjim godinama.

Oni udariše u bučno klicanje i pjevanje slaveći pokojnika. Jelo se i pilo, al strah od kralja i od sutrašnjeg dana trovao im piće, bljutavio hranu.

U cik zore ustaše, blijedi i zabrinuti. Vratiše se u stanove obilazeći hramove karenačkih bogova.

VII.

Svantevidov je kip ležao pred arkunskim hramom s ledjima na zemlji. Prednji mu dio tijela bijaše malko podignut, jer su mu dvije stražnje glave upirale nosom o zemlju, dok su prednje stajale iznad prsiju bulječi velikim praznim očima u crne ostatke izgorena dijela grada. Rog je ležao kraj njega u prašini; al luk i koplje stajahu i sad vezani u njegovoj ručetini. Grčeći se od bolova božji je bijelac lipsavao već čitavu noć kraj porušena žrtvenika. Tražio je i sada nekoga očima i njušio sedlo, na kojemu je nosio božanstvo u borbe strašne i slavne.

Ranci su stajali na dnu poljanice šutljivi i blijedi gledajući u kip, ne vjerujući još uvijek očima svojim. Pričinjalo im se, da će se onaj kip najedamput sâm uspraviti i napeti luk i zavitlati kopljem riknuvši strahovito četvorma ustima. Neki su od njih plakali kao djeca; drugi su pak čekali, da se bog digne, i spremali se navaliti makar goloruki. Jer je kip bio čitav, oni se još uvijek nadahu; vjerovali su, da će bog ustati, čim ga se prva sjekira dotakne.

Jaromir bijaše s danskom gospodom blizu kipa, al nije u nj gledao. Tražio je očima Jarulu. Znao je, da se ona krije u hramu, da je stajala uz idola, dok su ga jučer vukli iz hrama, i da je provela uza nj noć ne uzdajući se u dan-

ske stražare. Bio je zamolio kralja i biskupa, da se u djevojku nikako ne dira, jer je ona njegova, i on će je sam ukrotiti i umiriti. Znao je, da će krštenje Ranaca ostati jalov trud, dok pogani ne vide svojim očima, kako je onaj idol samo mrtvo drvo, koje se može sjekirom sjeći i izgorjeti u vatri. Oni ne će više gledati u njega očima punima mržnje, kad budu vidjeli, da ih je žrec samo varao; doći će sami k onome, koji ih je sačuvao od danske osvete, od mača, pljačkanja i ropstva. Da to vide, sakupljeni su sada Ranci na arkunskoj poljanici, a Jarula se ne će dalje kriti u času, kad se sjekira diže na Svantevidovu glavu.

Danci donesoše sjekire. Biskup Apsalom progovori ostrvljanima o Spasitelju i o njihovom novom vladaru, kršćaninu i prijatelju kralja Valdemara, o milosti, koja ih čeka, pa ih pozva, da se late sjekirâ i posijeku sami lažnog drvenog boga, kojemu su dosada ludo služili.

Al se nitko ne mače. I one, koji se bijahu već pokrstili, spopade strah; trgnuše šutke natrag.

Onda Jaromir uze sjekiru i pridje k idolu. Ranci pružiše glave i napeše poglede, sigurni da će se nešto strašno zbiti.

Knez razdere kipu halju, klekne lijevom nogom idolu na prsa, opipa mu vrat i digne sjekiru.

Prije nego što udarac pade, ču se vrisak, vrata se na hramu otvoriše i Niklotova kći doletje.

— Stani! krikne banuvši pred Jaromira.

On se ne maknu. Nasloni sjekiru na Svantevidovu bradu.

— Znao sam, da ćeš doći. Htio sam, da i ti vidiš, kako ću razbiti laž.

— Bježi! Propao si . . .

— Ne boj se. Gledaj!

Jaromir digne ruku, i prvi udarac pade. Ču se, kako drvo puca, dok šupljina kipa muklo ječi, kao da je zamuknuo vô pod maljem.

— Svantevide! Svantevide! viknuše Ranci gurajući se naprijed.

Jaromir udari hitro do dva puta, i drvena utroba samo zastenje poput već utučene životinje. Jedna se glava na idolu zaljulja. Knez je otkinu i baci Jaruli pred noge.

Ranci pristupiše još bliže. Na njihovu licu razabirahu se sada samo tuga i razočaranje. Joromir vidje na njima, da je već duboko uzdrmao njihovom vjerom, i htjede svršiti, kad se djevojka zaleti na nj i uhvati ga za lakat.

— Pusti, reče joj on. Hrist je pobijedio.

Al ga je ona držala čvrsto, napinjući sve svoje sile. Oči su joj plamtjele od srdžbe. Psikala je kao zmija:

— Izdajico!

— Jarula, ti si moja ... Nosit ću te na dlanu. Kneginjo! Kraljice! Sjećaš li se? Sveti Lug .... Jezero.

— Ubio si svoga boga. Zatro svoj narod. Prokleto ti sve, što si od mene imao ... sve, što si mi dao.

Jaromir vidje, da je njena mržnja duboka, nepomirljiva, vječna, i da će djevojku izgubiti zauvijek. Ona je sada bila neka ljuta, zla sila, od koje se morao braniti. Pričini mu se, da nije više Svantevidova glava, no one divlje, ražarene oči, ona zločesta, zgrčena usta, ono olujno čelo, o koje mora da udari. Osjećao je, da se više ne bori za kip, no za dušu svoju. I sad je nosio tu ženu na dnu svoje puti. Njezin je dah pirio u njemu vatru, koja nije bila plamen mržnje. Udari li ona u plač i baci li mu ruke oko vrata, on će kleknuti pred Dušmankom i pogaziti zbog nje ono, što mu bijaše postalo svetinjom. Jaromir se poboja za se. Osjećajući opasnost, što je navirala iz njega samoga, on se propne, namršti čelo i viknu glasom punim prijetnje:

— Djevojko!

Ali je ona postajala sve ljuća. Napinjala je sve sile, da mu otme sjekiru, hukala mu u lice dah svoga bijesa. On je osjećao, da se u njemu budi gnjev, ali ona navali još žešće.

— Sjećaš li se one noći ... jezera? Il ja tebe ... il ti mene! ... ciknu ona, dižući nešto u ruci.

Njemu se smrknu ispred očiju. Oslobodi ruku i zamahne.

Jarula vrisnu, zaljulja se i sruši na kip, a mlaz krvi proteče iz njezine glave na prsa idolu.

